

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Středisko ibero-amerických studií

Diplomová práce

Mgr. Daniela Šnapková

**Španělsko-mapuchská hranice jako prostředí mezikulturního
setkávání**

The Spanish-Mapuche Frontier as a Space of Intercultural Encounters

Praha 2023

Vedoucí práce: Mgr. Monika Brenišinová, Ph.D.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze 22. prosince 2023

.....

Daniela Šnapková

Poděkování

Ráda bych poděkovala své vedoucí Mgr. Monice Brenišínové, Ph.D. za její odborné vedení, přínosné komentáře, laskavost a vstřícnost. Také bych chtěla poděkovat své rodině a přátelům, kteří mě během studia podporovali.

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá mezikulturní a mezijazykovou komunikací v oblasti španělsko-mapuchské hranice v koloniálním období, přičemž zvláštní důraz je kladen na tlumočení jakožto zprostředkovanou mezikulturní komunikaci v rámci mírových jednání, tzv. *parlamentos*. Na základě pramenů, jakými jsou záznamy z *parlamentos* či kroniky, představuje podobu, vývoj a oblasti tlumočení. Věnuje se také postavám tlumočnicků a jejich původu, postavení, schopnostem a způsobu, jakým byli zobrazováni v pramenech. Dále se zabývá vnímáním jinakosti Mapuches a procesy transkulturacy v rámci *parlamentos*. V oblasti tlumočení a tlumočnické profese práce vychází z přístupů teorie tlumočení aplikovatelných na dějiny tlumočení (např. otázka role, kvality, profesionality atd.). Při analýze vnímání jinakosti Mapuches a procesů transkulturacy v rámci *parlamentos* čerpá z konceptů, které se pojí se setkáváním kultur v oblastech, kde probíhají kolonizační snahy, tj. koncept hranice, transkulturacy, hybridizace či jinakosti.

Klíčová slova: Mapuche; koloniální období; Španělská Amerika; Chile; mezikulturní komunikace; *parlamentos*; dějiny tlumočení.

Abstract

The thesis focuses on intercultural and interlingual communication on the Spanish-Mapuche frontier during the colonial period, with a special emphasis on interpreting as a mediated intercultural communication during peace negotiations, the so-called *parlamentos*. Drawing on sources such as records from the *parlamentos* or chronicles, the thesis outlines the characteristics, development, and areas of interpreting. It also examines interpreters as individuals, their origins, status, abilities, and the way they are represented in the sources. It also deals with the perceptions of the Mapuche alterity and processes of transculturation within the *parlamentos*. In the area of interpretation and the profession of an interpreter, the thesis draws on approaches from the theory of interpreting applicable to the history of interpreting (e.g. role, quality, professionalism, etc.). In the analysis of the perceptions of the Mapuche alterity and processes of transculturation within the *parlamentos*, it uses the concepts associated with the encounter of cultures in areas where colonisation efforts were taking place, i.e. the concept of the frontier, transculturation, hybridisation, or alterity.

Key words: Mapuche; colonial period; Spanish America; Chile; intercultural communication; *parlamentos*; history of interpreting.

Obsah

Obsah	5
1 Úvod	6
1.1 Vymezení tématu práce a stanovení výzkumných otázek.....	6
1.2 Úvod do problematiky.....	7
1.3 Shrnutí dosavadního bádání	8
1.4 Prameny a sekundární literatura.....	9
2 Teoretický rámec	19
2.1 Mezikulturní komunikace a pojetí kultury	19
2.2 <i>Parlamentos</i>	25
2.3 Teorie tlumočení	29
2.4 Specifika mezikulturní a mezijazykové komunikace ve Španělské Americe	36
3 Historický a společenský kontext	39
3.1 Mapuches před příchodem Španělů	39
3.2 Vývoj španělsko-mapuchských vztahů od 16. do 19. století	40
3.3 Mapuchská společnost v koloniální době.....	45
4 Mezikulturní a mezijazyková komunikace v koloniálním Chile	48
4.1 Komunikativní situace, vývoj profese a původ tlumočnicků.....	48
4.2 Hlavní aktéři mezikulturní komunikace v Chile	50
4.3 Podoba tlumočení na <i>parlamentos</i>	55
4.4 Kvalita.....	60
4.5 Role tlumočnicka	62
4.6 Role církve a Luise de Valdivia.....	66
4.7 Obraz profese v pramenech – morální integrita tlumočnicků.....	70
5 <i>Parlamentos</i> jako prostor setkávání kultur	75
5.1 Projevy mocenské asymetrie.....	75
5.2 Reflexe jinakosti.....	81
5.3 Projevy transkulturace.....	85
6 Závěr	97
Ediční poznámka	100
Seznam použité literatury	101
Seznam příloh	111

1 Úvod

1.1 Vymezení tématu práce a stanovení výzkumných otázek

Tématem mé diplomové práce je mezikulturní setkávání v prostředí mapuchsko-španělské hranice na území dnešního Chile v koloniálním období. Na tomto území docházelo k čilým kulturním či obchodním kontaktům i neustálým válečným střetům mezi původním obyvatelstvem a španělskými kolonisty, což s sebou nevyhnutelně přinášelo i potřebu dorozumět se a porozumět si. Má práce se zabývá mezikulturní komunikací a jejími zprostředkovateli – tlumočníky v prostředí chilské koloniální hranice a mírovými jednáními, tzv. *parlamentos*, v rámci kterých mezikulturní komunikace probíhala. Ve svém výzkumu se budu zaměřovat převážně na období od konce 16. století po začátek století 19., tj. od doby ustanovení institucionalizovaných *parlamentos* až do posledních *parlamentos* organizovaných španělskou koloniální správou. Cílem diplomové práce je pokusit se odpovědět na následující výzkumné otázky:

1. Jaká byla podoba mezikulturních setkávání, jakým způsobem probíhala mezikulturní komunikace na mapuchsko-španělské hranici (včetně oficiálních politik atd.) a při jakých příležitostech (obchodní styk, válečné konflikty, vyjednávání na *parlamentos*).
2. Kdo působil jako zprostředkovatel mezikulturní komunikace – původ, společenské postavení, získání potřebných dovedností, otázka genderu, charakteru atp.
3. Jakým způsobem byli zprostředkovatelé zaznamenáváni v dobových pramenech (např. v záznamech z *parlamentos*) a jakým způsobem byla vnímána jejich role a vliv.
4. Jak se na *parlamentos* projevoval fenomén transkulturace, jakým způsobem byla v rámci *parlamentos* vnímána jinakost Mapuches a jak se projevovala snaha o přizpůsobení se a pochopení jinakosti ze strany Španělů.

Ačkoli je mým cílem poskytnout alespoň základní přehled hlavních mechanismů tehdejší mezikulturní komunikace, vzhledem k pramenné základně bude kladen důraz na podobu mezikulturní komunikace během *parlamentos*. Jako primární pramen bude pro tuto práci sloužit edice záznamů z *parlamentos* z let 1593–1803.¹ Mezi další prameny, ze kterých

¹ Zavala, José (ed.). *Los parlamentos hispano-mapuches, 1593-1803, textos fundamentales*. Universidad Católica de Temuco, 2015. Online: http://repositoriodigital.uct.cl/bitstream/handle/10925/1795/Zabala_2015.%20Parlamentos%20UC%20Temuco.pdf?sequence=6&isAllowed=y [cit. 2022-02-16].

bude má práce čerpat, se řadí kroniky Alonsa Gonzáleze de Nájera² a Diega de Rosales³, které blíže představuje oddíl 1.4 Prameny a sekundární literatura.

1.2 Úvod do problematiky

Přelomový rok 1492 ve světových dějinách nastartoval procesy, které radikálně změnily podobu života na americkém kontinentě. Ačkoli evropská přítomnost znamenala pro původní obyvatele šok a trauma, započala také komplexní proces kulturních změn. Evropskou koloniální přítomnost v Americe lze označit také jako střet (či setkání⁴) kultur, mentalit, způsobů života a v neposlední řadě i jazyků, základních komunikačních prostředků, které patří k nejvýraznějším ukazatelům mezikulturní odlišnosti. Mezi hlavní aktéry mezikulturního setkávání a komunikace se řadí tlumočníci, osoby, které nejenže znaly několik jazyků, ale také žily na pomezí odlišných kultur a dokázaly se v nich orientovat.

Jelikož v minulosti nebylo možné komunikativní situace zaznamenávat jinak než písemně, nemáme o nich přesné záznamy a nevíme tudíž, jak probíhaly. Proto jsme schopni mezikulturní komunikaci a tlumočení zkoumat pouze zprostředkovaně pomocí sekundárních pramenů – záznamů z jednání, úřední dokumentace, záznamů ze soudních procesů, kronik, dopisů, deníků či obrazových pramenů, což s sebou přináší značná omezení. Tlumočníci navíc často působili ve stínu velkých historických osobností a v pramenech se jmenovitě objevují jen sporadicky. Jelikož se v minulosti mezikulturními mediátory stávali lidé z řad např. otroků nebo válečných zajatců, kvůli svému pohlaví, etnickému původu nebo společenskému postavení byli neviditelní a v pramenech se buď neobjevovali nebo se autoři pouze zmiňovali o tom, že využívali služeb tlumočnicků, ale jejich jména ani žádné jiné bližší informace o nich neuváděli. Ať už se jedná o postavy pro historiografii známé, nebo naopak o neviditelné aktéry, zprostředkovatelé mezikulturní komunikace byli pro ustanovování španělské nadvlády v Americe klíčoví. Byli nedílnou

² González de Nájera, Alonso. *Desengaño y reparo de la guerra del Reino de Chile*. Santiago de Chile: Imprenta Ercilla, 1889. Online: <https://www.memoriachilena.gob.cl/602/w3-article-8177.html> [cit. 2023-08-01].

³ Rosales, Diego de. *Historia general del reino de Chile. Flandes Indiano* (1674). Valparaíso: Imprenta del Mercurio, 1877. Online: <http://www.memoriachilena.gob.cl/602/w3-article-3356.html#documentos> [cit. 2023-02-16].

⁴ Termín *encuentro* – setkání, kterým se popisovala evropská přítomnost v Americe, se začal používat při příležitosti oslav 500. výročí příplutí Kolumba do Ameriky, mnohými však byl tento termín vnímán jako příliš eufemistické označení tohoto násilného dějinného období. Viz Dussel, Enrique. *1492: El encubrimiento del Otro, hacia el origen del "mito de la Modernidad"*. Plural editores – CID, La Paz 1994, s. 45. Online: <http://biblioteca.clacso.edu.ar/clacso/otros/20111218114130/1942.pdf> [cit. 2023-02-16].

součástí počátečních průzkumných výprav a pozdějších kolonizačních procesů. Ovlivňovali, mimo jiné, diplomacii, obchod, misijní činnost i každodenní život v koloniích.

1.3 Shrnutí dosavadního bádání

Dějiny mezikulturní komunikace jsou relativně mladý historiografický směr, o čemž svědčí i fakt, že první konference o historii tlumočení se konala v roce 2014.⁵ Jelikož se teorie tlumočení (*Interpreting Studies*) jako obor začínala formovat až ve druhé polovině 20. století, není divu, že historický výzkum zaměřený převážně na dějiny tlumočení je záležitostí posledních desetiletí.

Jedním z průkopníků dějin tlumočení jako oboru na pomezí historie a teorie tlumočení je španělský translátolog Jesús Baigorri, který zkoumal profesi tlumočnicka např. během Norimberských procesů a je spoluautorem mnoha publikací o mezikulturní komunikaci ve španělských koloniích.⁶ Významným autorem je také translátolog Roberto A. Valdeón, který se zabývá dějinami překladu ve španělské koloniální Americe.⁷ Další badatelé věnující se mezikulturní komunikaci v dějinách Španělské Ameriky i Chile jsou představeni v oddíle 1.4 Prameny a sekundární literatura.

Co se týče dějin tlumočení v anglických a francouzských koloniích v Americe, je třeba zmínit autory jako Frances Karttunen⁸, Jean Delisle, který se zabírá dějinami tlumočení během osidlování Kanady⁹, nebo Nancy Hagedorn, jejíž bádání se zaměřovalo na tlumočnický při britsko-indiánských jednáních o nákupch půdy (podobné španělsko-mapuchským *parlamentos*).¹⁰ V tomto kontextu je také třeba vyzdvihnout publikaci historičky Ruth A. Roland *Interpreters as Diplomats: A Diplomatic History of the Role of*

⁵ Takeda, Kayoko a Baigorri, Jesús (eds.). *New Insights in the History of Interpreting*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2016, s. VII.

⁶ Např. Baigorri, Jesús. „La vuelta al mundo en ochenta lenguas, el intérprete de Magallanes.“ *Sendebarr*, 10 (11), 1999, s. 5–14; Baigorri, Jesús. *La interpretación de conferencias, el nacimiento de una profesión, de París a Nuremberg*. Granada: Comares, 2000; nebo Baigorri, Jesús. *Interpreters at the United Nations, a history*. Salamanca: Ediciones Universidad de Salamanca, 2004.

⁷ Valdeón, Roberto A. *Translation and the Spanish Empire in the Americas*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2014, s. 38.

⁸ Karttunen, Frances. *Between Worlds, Interpreters, Guides and Survivors*. Rutgers University Press, 1994.

⁹ Delisle, Jean. *Interprètes au pays du castor*. Québec: Les Presses de l'Université Laval, 2019.

¹⁰ Hagedorn, Nancy L. “‘A Friend to Go between Them’, The Interpreter as Cultural Broker during Anglo-Iroquois Councils, 1740-70.” *Ethnohistory*, 35 (1), 1988, s. 60–80. Online: www.jstor.org/stable/482433 [cit. 2021-07-25]; nebo Hagedorn, Nancy L. „Brokers of Understanding, Interpreters as Agents of Cultural Exchange in Colonial New York.“ *New York History*, 76 (4), 1995, s. 379–408. Online: www.jstor.org/stable/23182187 [cit. 2021-07-25].

*Interpreters in World Politics*¹¹, která poskytuje komplexní pohled na dějiny tlumočení od počátku civilizací po velké události 20. století. V českém prostředí se historií mezikulturní komunikace zabývají především na Ústavu translatologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, kde vzniklo několik překladů zahraničních článků¹² a diplomových prací¹³, k nimž se řadí i má první diplomová práce zabývající se mezikulturní komunikací během kolonizace Severní Ameriky.¹⁴

1.4 Prameny a sekundární literatura

Tento oddíl představuje a kriticky zpracovává prameny, ze kterých jsem ve své práci vycházela. Dále se věnuje sekundární literatuře, jež mi sloužila ke kontextualizaci a analýze, a z níž jsem konkrétně čerpala při vypracování teoretického rámce a společensko-historického kontextu práce, jakož i při analýze pramenů.

Ke zkoumání mezikulturní komunikace v koloniálním Chile jsem zvolila prameny, které mezikulturní komunikaci přímo reflektují. Ačkoli lze stručné zmínky o tlumočnících najít v mnoha pramenech, např. kronikách, při výběru jednotlivých pramenů jsem se zaměřovala především na to, aby vybrané texty nejen informovaly o existenci tlumočení jako takového, ale aby nějakým způsobem popisovaly ty aspekty zprostředkované mezijazykové a mezikulturní komunikace, které jsem si stanovila ve výzkumných otázkách.

1.4.1 Záznamy z *parlamentos*

Nejobsáhlejšími prameny, co se týče mezikulturní komunikace a tlumočení v koloniálním Chile, jsou bezesporu záznamy z *parlamentos*, které jsou také hlavním zdrojem této práce. Ve své práci využívám edici pramenů k jednotlivým *parlamentos*, která vznikla na Univerzitě v Temucu pod vedením Josého Zavaly v rámci projektu podporovaného

¹¹ Roland, Ruth A., a Delisle, Jean. *Interpreters as Diplomats, A Diplomatic History of the Role of Interpreters in World Politics*. University of Ottawa Press, 1999. Online: www.jstor.org/stable/j.ctt1cn6sx2 [cit. 2022-02-10].

¹² Vavroušová, Petra (ed.). *Sedm tváří translatologie*. Praha: Univerzita Karlova, 2013; nebo Vavroušová, Petra (ed.). *Překlad a tlumočení jako most mezi kulturami*. Praha: Univerzita Karlova, 2015.

¹³ Např. Ševčíková, Hana. *Dějiny tlumočení* [Závěrečná práce, Evropský kurz konferenčního tlumočení (EMCI)]. Praha, Ústav translatologie, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2016; Getta, Jelizaveta. *Tlumočení mezi německými kolonialisty a místním obyvatelstvem v Namibii během období, kdy byla německou kolonií* [Diplomová práce]. Praha, Ústav translatologie, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2019; Cimřlová, Martina. *Role překladatelů a tlumočnicků při dobývání Latinské Ameriky* [Diplomová práce]. Praha, Ústav translatologie, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2018.

¹⁴ Šnapková, Daniela. *Tlumočení při kolonizaci Severní Ameriky se zaměřením na oblast dnešních Spojených států amerických a Kanady* [Diplomová práce]. Praha, Ústav translatologie, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2021. Téma a závěry mé práce psané v rámci studia na Ústavu translatologie mě inspirovaly při výběru tématu a stanovení výzkumných otázek této diplomové práce.

chilskou vládou. Tato edice představuje přepisy 35 dokumentů pojících se k 48 španělsko-mapuchským setkáním z let 1593–1803. Jedná se o záznamy či protokoly z jednání, případně výňatky z textů odkazujících se na dané parlamenty (např. dopisy jezuity Luise de Valdivia králi či Valdiviovým nadřízeným nebo výňatek z kroniky *Histórica Relación del Reino de Chile* Alonsa de Ovalle)¹⁵. Dokumenty, které jsou součástí edice, pochází z Generálního archivu Indií, Chilského národního historického archivu a Chilské národní knihovny.¹⁶

Záznamy z parlamentů byly právně závazné dokumenty a jejich autory byli buď notáři sloužící koloniální správě anebo představitelé církve, která s koloniální správou spolupracovala. Jednalo se o mírové dohody, které byly podepisované zástupci chilské koloniální správy, církve a armády a v některých případech zástupci mapuchské strany (nejednalo se však o samotné Mapuches, ale o zástupce koloniální správy podepisující se za mapuchskou stranu, např. tlumočníky). Prameny popisující *parlamentos* vznikaly přímo během daného parlamentu, byly sepsány krátce po jeho skončení (např. dopisy), anebo několik měsíců či let zpětně jako např. popisy událostí v kronikách. Většina záznamů je napsána úředním jazykem, který obsahuje nezbytné náležitosti dokumentu právního a administrativního charakteru (datum události, účastníci, průběh jednání, požadavky stran, podpis dokumentu atd.). Záznamy nepocházející z pera notáře jsou buď osobnější povahy (dopisy, hlášení) anebo poskytují z hlediska literárních postupů mnohem pestřejší popis událostí (kroniky). V obou případech jsou postoje autora mnohem znatelnější než u úředních záznamů, které jsou sice ovlivněny svou dobou a tehdejším vnímáním jinakosti, osobnost notáře jako takového by se v nich jakožto textech administrativního charakteru projevat neměla. Vzhledem k tomu, že jsou autory jiných než administrativních záznamů zastánci mírových jednání (jezuité), lze předpokládat, že budou na události nahlížet pozitivně. U úředních záznamů zůstává otázkou, jestli je text výsledkem práce pouze notáře anebo jestli podléhal ještě úpravám nadřízených daného notáře v hierarchii koloniální správy.

Záznamy z parlamentů nejsou pouze soupisem jednotlivých podmínek mírového ujednání, ale popisují celou událost z mnoha pohledů. Kromě informací o událostech předcházejících parlamentu a dohodách, které se na parlamentu projednávaly, ze záznamů můžeme vyčíst podobu verbální i neverbální komunikace, rituálů a zvyklostí, jména, funkce a počty

¹⁵ Ovalle, Alonso de. *Histórica relación del Reyno de Chile*. Řím: Francisco Caballo, 1646. Online: <http://www.bibliotecanacionaldigital.gob.cl/visor/BND:8380> [cit. 2023-02-16].

¹⁶ Zavala (ed.), 2015, 17.

zúčastněných, průběh projevů či prostorové rozmístění účastníků.¹⁷ Jednotlivé záznamy se liší nejen obsahem, ale i délkou a také způsobem, jakým událost popisují nebo jakým se naopak zabývají hlavně výsledkem parlamentu – dohodami.¹⁸

Tyto texty měly pro chilskou koloniální správu, která podléhala španělskému králi, právní a informativní funkci. Účelem záznamů bylo vylíčit podobu jednání, jejich průběh a výsledky pro ostatní instance koloniální správy. Vzhledem k tomu, že *parlamentos* vedli nejvyšší zástupci chilské koloniální správy, bylo nutné, aby se v záznamech reflektovalo jejich úsilí vynaložené na splnění požadavků koruny a snaha představit tyto požadavky mapuchské straně a přesvědčit ji. Dokumenty sloužily těm, kteří je sepisovali – zdůrazňují jejich schopnost vyjednávání a vyzdvihují kvalitu práce, kterou pro korunu odvádějí, ať už se jedná o představitele koloniální správy nebo církve. Naopak upozadují moc, vliv a zisky mapuchské strany a líčí jejich postoj ke koruně a křesťanství jako velmi vstřícný.¹⁹ Zároveň jsou v záznamech popisovány všechny nezbytné náležitosti jednání, a to proto, aby nebyl zpochybňován jejich řádný průběh a platnost výsledků. Záznamy navíc reflektují měnící se přístup koloniální správy k Mapuches.

Záznamy z *parlamentos* tedy nabízí jednostranný pohled, který reflektuje perspektivu a zájmy pouze jedné strany. Neposkytují podrobnější popis mapuchských projevů, často je pouze shrnují a zaznamenávají jen písemné dohody, ne dohody ústní.²⁰ Mapuches navíc neměli možnost podobu záznamů ovlivnit nebo ověřit, museli tedy spoléhat na to, že to, co jim bylo přetlumočeno, se shoduje s písemným záznamem či smlouvou. Mapuches jsou zobrazováni etnocentricky, tedy pohledem, který je vnímá za politicky i kulturně méněcenné (často se např. zdůrazňuje jejich podřízené postavení či snaha zavděčit se koloniální správě). Vliv obou stran na podobu záznamů z jednání je tedy velmi nerovný. Je také třeba brát v potaz, že záznamy jsou zápisem a překladem mluvených jednání a při jejich tvorbě měl písař a tlumočnický významnou roli a podobu záznamů určitým způsobem ovlivňoval. Dále je třeba zdůraznit, že záznamy jsou dílem vzdělané elity, nepodávají nám tedy informace o pohledu běžných obyvatel a o jejich vztahu k Mapuches.

¹⁷ Ibid., 24.

¹⁸ Samaniego, Mario a Payàs, Gertrudis. „La mediación lingüística oral en la frontera del Biobío, fundamentos disciplinares e interdisciplinariedad en una investigación de base traductológica.“ *Cuadernos de la Facultad de Humanidades y Ciencias Sociales, Universidad Nacional de Jujuy*, 42, 2012, s. 43. Online: <https://www.redalyc.org/pdf/185/18531549003.pdf> [cit. 2022-02-16].

¹⁹ Roulet, Florencia. „Con la pluma y la palabra, el lado oscuro de las negociaciones de paz entre españoles e indígenas.“ *Revista de Indias*, 64, 2004, s. 341. Online: <https://revistadeindias.revistas.csic.es/index.php/revistadeindias/article/view/543/610> [cit. 2023-08-01].

²⁰ Roulet, 2004, 345.

Záznamy z *parlamentos* je také třeba vnímat kriticky v kontextu asymetrických koloniálních vztahů mezi kolonizátory a kolonizovanými. Jak již bylo dříve zmíněno, při čerpání informací o dějinách tlumočení lze vycházet pouze z psaných pramenů a vzhledem k tomu, že Mapuches nepoužívali písmo, máme informace o tlumočnických působících na jejich straně pouze zprostředkovaně ze španělských zdrojů, což nám dovoluje získat pouze omezený pohled na podobu mezikulturní a mezijazykové komunikace v koloniálním Chile. Prameny přímo od zprostředkovatelů mezikulturní komunikace se vyskytují jen výjimečně. Jelikož je tlumočení jednorázové převedení mluveného jazyka, lze z pramenů zkoumat pouze mimotextové faktory a kontext komunikativní situace.²¹ Stejně tak to platí i pro výzkum vnímání jinakosti a procesů transkulturatione, které lze opět vzhledem k pramenům, které máme k dispozici, zkoumat jen z pohledu Španělů.

1.4.2 Diego de Rosales – *Historia General del Reino de Chile, Flandes indiano*

Jedním z nejvýznamnějších pramenů pro studium chilského koloniálního období je kronika jezuita Diega de Rosales (1603?–1677) *Historia General del Reino de Chile, Flandes indiano*.²² Jedná se o rozsáhlé dílo mapující dějiny Chile od období před příchodem Španělů až do událostí roku 1655.

Diego de Rosales byl členem jezuitského řádu a misijní činnosti v Americe se začal věnovat v roce 1628, kdy přijel do Limy, odkud poté, co byl vysvěcen na kněze, pokračoval do Araukánie, kde se po čtyři desetiletí věnoval evangelizaci chilských Indiánů. Během svého působení v Chile nejen procestoval všechna zákoutí Araukánie, ale také žil mezi Mapuches, naučil se mapudungun a poznal mapuchskou kulturu. Byl velkým zastáncem ochrany Indiánů, která byla nezbytným předpokladem k efektivní christianizaci, a vystupoval proti otroctví Mapuches, které považoval za jeden z důvodů, proč válka mezi Španěly a Mapuches přetrvává. Řadil se k významným členům jezuitského řádu a zastával několik důležitých funkcí, mimo jiné byl viceprovinciálem chilské provincie a rektorem jezuitské koleje v Santiagu a Concepción.²³ Taktéž byl svědkem či se přímou účastnil významných historických událostí (např. parlamentu v Quillínu v roce 1641).²⁴ Mezi další

²¹ Payàs, Gertrudis. „Tras la huella del intérprete en la historia colonial hispanoamericana.“ Alfaqueque, Grupo. *Los límites de Babel, ensayos sobre la comunicación entre lenguas y culturas*. Frankfurt a. M., Madrid: Vervuert Verlagsgesellschaft, 2010, s. 86.

²² Rosales.

²³ Biblioteca Nacional de Chile. *Historia general del reino de Chile. Flandes Indiano*. Memoria Chilena. Online: <http://www.memoriachilena.gob.cl/602/w3-article-3356.html> [cit. 2023-08-01].

²⁴ Foerster, Rolf. *Jesuitas y mapuches, 1593-1767*. Santiago de Chile: Universitaria, 1996, s. 249.

díla Diega de Rosales se řadí kronika o evangelizaci Chile *Conquista espiritual del reino de Chile* a spis kritizující otroctví *Manifiesto apologético de los daños de la esclavitud del Reino de Chile*.²⁵

Historia General del Reino de Chile, Flandes indiano je jedno z nejrozsáhlejších děl mapující chilské dějiny do první poloviny 17. století. První část kroniky popisuje přírodní podmínky a původ, kulturu a společnost původních obyvatel Chile. Druhá část popisuje události od prvních průzkumných výprav až do rebelie v roce 1655, autor tedy popisuje události jak s velkým časovým odstupem a ze zprostředkovaných zdrojů (např. ze záznamů uložených v jezuitské koleji v Concepción), tak i události, které proběhly během jeho působení v Chile a o kterých měl informace přímo od svědků daných událostí (Rosales vycházel z vyprávění dobyvatelů, misionářů a indiánských náčelníků) nebo jich byl sám účasten. Text je napsán kultivovaným a barvitým jazykem a využívá jazykové prostředky typické pro uměleckou literaturu. Odráží také osobní i politické postoje autora i jeho řádu. Rosales se psaní textu věnoval až do posledních let svého života a připravoval jej k vydání.²⁶ Ačkoli měl být text vydán již krátce po jeho vzniku, z neznámých důvodů k publikaci nedošlo a dílo bylo vydáno až v roce 1877, poté co manuskript dopravil ze Španělska do Chile a k vydání připravil chilský historik a spisovatel Benjamín Vicuña Mackenna. Z tohoto vydání také vycházím ve své práci, je ale třeba brát v potaz, že během přepisu došlo k úpravě jazyka a vynechání menších či větších částí originálu. Nyní je originál manuskriptu uložen v Chilském národním archivu.²⁷

1.4.3 Alonso González de Nájera – *Desengaño y reparo de la Guerra del Reino de Chile* (1614)

Dalším významným pramenem pro dějiny tlumočení v Chile je spis Alonsa Gonzáleze de Nájera *Desengaño y reparo de la Guerra del Reino de Chile*. Nájera (1556?–1614?) byl příslušníkem španělské armády a účastnil se bojů ve Flandrech, Francii či Itálii. Na začátku 17. století byl převelen do Chile a v chilské armádě působil mezi lety 1601–1607. Zastával hodnost plukovníka. Po návratu působil jako guvernér v Puerta Hércules v Toskánsku, v té době také vznikala spis *Desengaño y reparo de la Guerra del Reino de Chile*, který je

²⁵ Donoso, Miguel. „Para una edición de la *Historia General del Reino de Chile, Flandes indiano* (1674), de Diego de Rosales, notas bien sueltas.“ *Anales de literatura chilena*, 21 (34), 2020, s. 39. Online: <http://analesliteraturachilena.lettras.uc.cl/index.php/alch/article/view/33773/26347> [cit. 2023-08-01].

²⁶ Donoso, 2020, 40.

²⁷ Ibid., 43.

datován do roku 1614 a který přímo vychází z autorových zkušeností z araukánských válek. Originál manuskriptu je uložen ve španělské Národní knihovně v Madridu.²⁸

Spis je adresován VII. hraběti z Lemos, Pedrovi Fernándezovi de Castro, významnému šlechtici a podporovateli literatury, který byl v době, kdy spis vznikl, předsedou Rady Indií a řadil se tudíž k vysoce postaveným a vlivným politickým osobnostem. Vzhledem k vysokému postavení adresáta je text psán kultivovaným jazykem. Cílem spisu je podat zprávu o válce v Chile, o jejím špatném vedení a o důvodech, proč válka stále přetrvává a Španělům se nedaří nad Mapuches zvítězit. Autor také navrhuje řešení, jak conquistu Chile dokončit. Podporoval válku ofenzivní a vyhlazovací a byl také zastáncem otroctví Indiánů, tyto názory však byly opakem oficiální politiky tzv. defenzivní války (viz kapitola 3. Historický a společenský kontext). Text popisuje přírodní podmínky Chile, politické a společenské dění ovlivněné neustálým konfliktem, dopady války na španělskou společnost a také mapuchskou kulturu a zvyky (včetně tradičních setkání). Demytizuje Mapuches a jejich vojenské umění, líčí jejich předstíranou snahu o mír a kritizuje španělské dezertéry a mestické tlumočníky, kteří jsou podle jeho názorů jedním z hlavních důvodů, proč se Španělům nedaří konflikt vyhrát. Autorův postoj vůči Mapuches je velmi negativní – nahlíží na ně s despektem a považuje je za lstivé a kruté barbary. Text je zároveň unikátní sondou do válečné společnosti Chile začátku 17. století a má kromě informativní funkce i funkci persuasivní – snaží se ovlivnit pohled vládnoucí politické vrstvy na válku v Chile a přesvědčit ji, aby přehodnotila způsob vedení conquisty Chile a řídila se návrhy autora.²⁹

Text byl poprvé vydán v roce 1866 v kolekci textů ke španělské historii *Colección de Documentos Inéditos para la Historia de España*. Z této publikace později vycházelo i druhé vydání z roku 1889, které připravil chilský historik José Toribio Medina.³⁰ Nejnovější a zároveň kritické vydání textu, které je také přímým přepisem manuskriptu, pochází z roku 2017 a je prací chilského filologa Miguela Donosa³¹. Ve své práci jsem čerpala z vydání z roku 1889 i 2017, a to především kvůli obsáhlému poznámkovému aparátu nového vydání.

²⁸ Donoso, Miguel. „Noticias sobre Alonso González de Nájera y la edición de su «Desengaño y reparo de la guerra del Reino de Chile» (1614).“ *Hipogrifo*, 4 (1), 2016, s. 15. Online: <https://www.revistahipogrifo.com/index.php/hipogrifo/article/view/205/243> [cit. 2023-08-01].

²⁹ Donoso, 2016, 19.

³⁰ Nájera.

³¹ Donoso Rodríguez, Miguel (ed.). *González de Nájera, Alonso, Desengaño y reparo de la guerra del Reino de Chile*. Universitaria, 2017.

1.4.4 *Recopilación de Leyes de los Reynos de Indias*

*Recopilación de Leyes de los Reynos de Indias*³² je sborník zákonů koloniální Ameriky. Shromažďuje zákony reflektující nový právní systém, který vychází z potřeby právně ukotvit realitu nově objevených a kolonizovaných území a sjednotit velký korpus zákonů schválených španělským králem a Radou Indií (např. Leyes de Burgos či Leyes Nuevas), mimo jiné i pro snadnější orientaci.³³ Sborník vychází z kompilace zákonů, kterou vytvořil významný právník Juan de Solorzano Pereira ve 30. letech 17. století a byl dokončen a vydán v roce 1681. Skládá se ze čtyř svazků dále rozdělených do devíti knih a 218 kapitol.³⁴ Zákony v něm obsažené vychází ze zákonů vznikajících již na začátku 16. století. Sborník obsahuje zákony pojící se k rozličným aspektům fungování kolonií, např. církvi, správním orgánům, Indiánům, trestnímu právu či finančním záležitostem. Jedna z kapitol se zabývá tlumočníky a představuje pravidla, kterými by se tlumočnická profese měla řídit, avšak jak ukazují dobové prameny, praxe se od teorie často lišila.

1.4.5 Sekundární literatura

Teoretické a pojmové uchopení mé práce se dělí na 3 oddíly – 1) kultura a mezikulturní komunikace, 2) *parlamentos* a 3) teorie tlumočení. V části o teorii kultury a mezikulturní komunikaci vycházím především z prací Václava Soukupa³⁵ a Jana Průchy³⁶, kteří ve svých textech představují vývoj konceptu kultury a mezikulturní komunikace v širším kontextu. Zmiňují také koncepty z děl badatelů Néstora Garcíi Cancliniho³⁷, Edwarda Saida³⁸, Fernanda Ortize³⁹, Mary Louise Pratt⁴⁰ či Anthonyho Pyma⁴¹, kteří se zabývají

³² *Recopilación de leyes de los reinos de las Indias, mandadas imprimir y publicar por la Majestad Católica del rey Don Carlos II, nuestro señor*. Madrid: Ivlian de Paredes, 1681. Online: <http://www.memoriachilena.gob.cl/602/w3-article-93485.html> [cit. 2023-08-01].

³³ Mahecha, G. A. a Mazuera, P. „Las Leyes de los Reinos de las Indias.“ *Diálogos de Saberes*, 47, 2021, s. 37. Online: <https://revistas.unilibre.edu.co/index.php/dialogos/article/view/1695/3308> [cit. 2023-08-01].

³⁴ Elliott, J. „Spain and America in the Sixteenth and Seventeenth Centuries.“ Bethell, L. (ed.). *The Cambridge History of Latin America*. Cambridge: Cambridge University Press, 1984, s. 296.

³⁵ Soukup, Václav. *Antropologie, teorie člověka a kultury*. Praha: Portál, 2011.

³⁶ Průcha, Jan. *Interkulturní komunikace*. Grada, 2009.

³⁷ García Canclini, Néstor. *Culturas híbridas, estrategias para entrar y salir de la modernidad*. México: Grijalbo, 1989.

³⁸ Said, Edward. W. *Orientalismus, západní koncepce Orientu*. Paseka, 2008.

³⁹ Ortiz, Fernando. „Proces transkulturacy na Kubě.“ Housková, Anna et al. *Druhý břeh Západu: výbor iberoamerických esejů*. Praha: Mladá fronta, 2004, s. 115–120.

⁴⁰ Pratt, Mary Louise. „Arts of the Contact Zone.“ *Profession*, 1991. Online: <http://www.jstor.org/stable/25595469> [cit. 2023-01-12].

procesy probíhajícími během setkávání kultur. V teorii tlumočení vycházím převážně z prací teoretiků tlumočení Franze Pöchhacker⁴², Ivany Čeňkové⁴³ či Jesúse Baigorriho. Teorie, které tito autoři využívají pro zkoumání tlumočení v dnešní době, lze aplikovat i na výzkum dějin tlumočení, protože dnes zkoumaná témata (role tlumočnicka, kvalita atd.) jsou relevantní i pro studium tlumočení v minulosti. V oddíle věnovaném mezikulturní komunikaci ve Španělské Americe jsem vycházela především z prací španělské translatožky Iciar Alonso, významné autorky dějin tlumočení ve španělských koloniích⁴⁴ a dále z prací španělských lingvistů Emmy Martinelli⁴⁵ a Antonia Quilise⁴⁶, kteří dějiny komunikace ve Španělské Americe pojímají ze širší perspektivy.

V kapitole 3. Historický a společenský kontext jsem vycházela hlavně z práce Bohumíra Roedla⁴⁷, která shrnuje dějiny koloniálního Chile s důrazem na konflikt s Mapuches a nabízí tak základní vhled do této složité problematiky. V této kapitole dále čerpám z díla španělského historika Carlose Lázara⁴⁸, chilského historika zabývající se dějinami Mapuches Josého Bengoy⁴⁹ či z kapitol *The Cambridge History of Latin America*⁵⁰ a *The Cambridge History of the Native Peoples of the Americas*⁵¹ věnujících se Chile a Mapuches. Poznámky o španělsko-indiánské diplomacii vychází z prací argentinského

⁴¹ Pym, Anthony. *Negotiating the Frontier, Translators and Intercultures in Hispanic History*. Manchester: St. Jerome Publishing, 2000.

⁴² Pöchhacker, Franz. *Introducing Interpreting Studies*. London: Routledge, 2004.

⁴³ Čeňková, Ivana. *Úvod do teorie tlumočení*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008.

⁴⁴ Např. Alonso, Iciar. „Interpreting Practices in the Age of Discovery.“ Takeda, Kayoko a Baigorri, Jesús (eds.). *New Insights in the History of Interpreting*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2016, s. 27–46; nebo Alonso, Iciar a Baigorri, Jesús. „Iconography of Interpreters in the Conquest of the Americas.“ *TTR: traduction, terminologie, rédaction*, 17 (1), 2004, s. 129–153. Online: <https://doi.org/10.7202/011976ar> [cit. 2022-02-20]; nebo Alonso, Iciar. *Intérpretes de Indias, la mediación lingüística y cultural en los viajes de exploración y conquista: Antillas, Caribe y Golfo de México (1492-68 1540)*. Universidad de Salamanca, Facultad de traducción y documentación, 2005.

⁴⁵ Martinelli, Emma. *La Comunicación entre españoles e indios, palabras y gestos*. Madrid: MAPFRE, 1992.

⁴⁶ Quilis, Antonio. *La lengua española en cuatro mundos*. Madrid: Editorial MAPFRE, 1992.

⁴⁷ Roedl, Bohumír. *Araukánské války 1546-1881, španělské Flandry v Chile*. Dolní Břežany: Scriptorium, 2007.

⁴⁸ Lázaro, Carlos. „El parlamentarismo fronterizo en la Araucanía y las Pampas.“ Boccara, Guillaume (ed.). *Colonización, resistencia y mestizaje en las Américas (Siglos XVI-XX)*. Lima: IFEA, 2002, s. 201–235.

⁴⁹ Bengoa, José. *Historia del pueblo Mapuche*. Ediciones SUR, 1996.

⁵⁰ Elliott, J. H. a Mills, Kenneth. „The Spanish Conquest and Settlement of America.“ Leslie Bethell (ed.). *The Cambridge History of Latin America*. Cambridge: Cambridge University Press, 1995, 29–37.

⁵¹ Jones, Kristine. „Warfare, Reorganization, and Readaptation at the Margins of Spanish Rule, the Southern Margin (1573–1882).“ Salomon, Frank a Schwartz, Stuart B. (eds.). *The Cambridge History of the Native Peoples of the Americas*. Cambridge University Press, 1999, s. 138–187.

historika práva Abelarda Levaggiho⁵². Problematikou jednání mezi španělskými úředníky a původními obyvateli se zabývá také argentinská historička a antropoložka Florencia Roulet⁵³. Dále vycházím z děl starších chilských historiků Sergia Villalobose⁵⁴ a Leonarda Leóna⁵⁵, jejichž práce se zabývají historií chilské koloniální hranice v širším kontextu mapuchsko-španělských vztahů, který je pro pochopení mezikulturní komunikace nezbytný.

Při kontextualizaci a analýze pramenů jsem vycházela převážně z literatury zabývající se mezikulturní komunikací v koloniálním Chile, které se již několik let věnují badatelé z Univerzity v Temucu v rámci projektu chilské vlády na podporu interdisciplinárního výzkumu španělsko-mapuchských vztahů v období koloniální vlády. Mezi nejvýznamnější současné chilské autory zabývající se jednotlivými aspekty španělsko-mapuchských vztahů z různých perspektiv patří antropolog José Zavala⁵⁶, který se věnuje etnohistorii Mapuches a *parlamentos*, a translatožka Gertrudis Payàs⁵⁷, která se zabývá mezikulturní komunikací na chilské koloniální hranici. Tato práce nejčastěji čerpá právě z autorů spojených s výzkumem Univerzity v Temucu. Na rozdíl od tradiční chilské historiografie

⁵² Levaggi, Abelardo. *Diplomacia hispano-indígena en las fronteras de América, historia de los tratados entre la Monarquía española y las comunidades aborígenes*. Madrid: Centro de Estudios Constitucionales, 2002.

⁵³ Roulet, Florencia. „Mujeres, rehenes y secretarios, mediadores indígenas en la frontera sur del Río de la Plata durante el período hispánico.“ *Colonial Latin American Review*. 2009, 18 (3), s. 303–337. Online: https://www.researchgate.net/publication/232996225_Mujeres_rehenes_y_secretarios_Mediadores_indigenas_en_la_frontera_sur_del_Rio_de_la_Plata_durante_el_periodo_hispanico [cit. 2023-06-18].

⁵⁴ Villalobos, Sergio. *Vida fronteriza en la Araucanía, el mito de la Guerra de Arauco*. Santiago: Andrés Bello, 1995.

⁵⁵ León, Leonardo. *Maloqueros y Conchavadores en Araucanía y las pampas, 1700-1800*. Temuco: Universidad de la Frontera, 1990.

⁵⁶ Např. Zavala, José. *Los mapuches del siglo XVIII, dinámica interétnica y estrategias de resistencia*. Santiago de Chile: Editorial Universidad Bolivariana S.A., 2008; nebo Zavala, José. „Aproximación antropológica a los parlamentos hispano-mapuches del siglo XVIII.“ *Austerra*, 1 (2), 2005, s. 49–59. Online: https://repositoriodigital.uct.cl/bitstream/handle/10925/875/ZAVALA_AUSTERRA_2005.pdf?sequence=3&isAllowed=y [cit. 2022-07-02]; nebo Zavala, José; Díaz, José a Payàs, Gertrudis. „Los parlamentos hispano-mapuches bajo el reinado de Felipe III, la labor del padre Luis de Valdivia (1605-1617).“ *Estudios Ibero-Americanos* 40 (1), 2014, s. 23–44. Online: <https://www.redalyc.org/articulo.oa?id=134632894003> [cit. 2022-09-02].

⁵⁷ Např. Payàs, Gertrudis a Alonso, Icíar. „La mediación lingüística institucionalizada en las fronteras hispano-mapuche e hispano-árabe, ¿un patrón similar?.“ *Historia*, 42 (1), 2009, s. 185–201. Online: http://www.scielo.cl/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0717-71942009000100005&lng=es&nrm=iso [cit. 2022-07-02]; nebo Payàs, Gertrudis. „Acercamiento traductológico a la mediación lingüística en la araucanía colonial.“ Payàs, Gertrudis a Zavala, José (eds.). *La mediación lingüístico-cultural en tiempos de guerra, cruce de miradas desde España y América*. Temuco: Ediciones la Universidad Católica de Temuco, 2012, s. 19–35. Online: https://repositoriodigital.uct.cl/bitstream/handle/10925/981/MEDIACION_PAYAS_2012.pdf?sequence=1&isAllowed=y [cit. 2022-06-20]; nebo Payàs, Gertrudis a Garbarini, Carmen. „La relación intérprete-mandante, claves de una crónica colonial para la historia de la interpretación.“ *Onomázein*. 25 (1), 2012, s. 345–368. Online: <https://www.researchgate.net/publication/277270417> [cit. 2022-09-12].

(zastoupené např. Villalobosem) tito badatelé nezkoumají *parlamentos* z politického či právního hlediska, ale vnímají je jako prostor setkávání kultur a kulturní mediace, což je přístup aplikovaný také v dějinách tlumočení, vzhledem k tomu, že tlumočení je především zprostředkování mezijazykové a mezikulturní komunikace. Ve svých pracích navíc využívají postkoloniální přístup, který mocenskou dynamiku na chilské hranici reflektuje z pohledu obou stran a zdůrazňuje vliv Mapuches na podobu mapuchsko-španělských vztahů.

2 Teoretický rámec

V této kapitole se budu věnovat rozličným teoretickým pojmům týkajících se kultury obecně a procesům, které vznikají jako výsledek kontaktu odlišných kultur, včetně konceptů jinakosti, hranice či transkulturace, které využívám při analýze pramenů. Dále se budu věnovat popisu *parlamentos* jakožto hraniční instituce, v rámci které docházelo k mezikulturnímu setkávání. Nakonec představím koncepty teorie tlumočení, které lze aplikovat na dějiny tlumočení, a hlavní charakteristiky mezikulturní komunikace ve Španělské Americe.

2.1 Mezikulturní komunikace a pojetí kultury

Mezikulturní nebo také interkulturní komunikace je široký multidisciplinární fenomén náležící do mnoha vědních oborů, např. psychologie, pedagogiky či lingvistiky. Vysokoškolský pedagog Jan Průcha interkulturní komunikaci jako proces definuje následovně:

Interkulturní komunikace je termín označující procesy interakce a sdělování probíhající v nejrůznějších typech situací, při nichž jsou komunikujícími partnery příslušníci jazykově a/nebo kulturně odlišných etnik, národů, rasových či náboženských společenství. Tato komunikace je determinována specifíčnostmi jazyků, kultur, mentalit a hodnotových systémů komunikujících partnerů.⁵⁸

Jedním ze zájmů interkulturní komunikace je výzkum odlišností mezi kulturami (etniky či národy). Mezi odlišnostmi, které interkulturní komunikace zkoumá a které jsou pro tuto práci relevantní, lze řadit různé využívání verbální a neverbální komunikace (gestikulace atd.), způsoby oslovování, způsob vyjadřování (odlišná stylistika či rétorika) či rozdílná mentalita a vnímání světa celkově. Ve své práci uchopuji interkulturní/mezikulturní komunikaci jako proces setkávání rozdílných kultur, přičemž se zaměřuji na specifický fenomén mezikulturní komunikace, a to tlumočení, které dále přibližuji v následujícím oddílu. Dále se zabývám hlavními aktéry mezikulturní komunikace – tlumočníky a vnímáním mezikulturní odlišnosti v rámci *parlamentos*.

Při studiu interkulturní komunikace je důležité stanovit, jakým způsobem je vnímán pojem kultura. Termín kultura má dlouhou historii a v průběhu dějin byl chápán různými způsoby. Ve své práci pojímám kulturu jako univerzální lidský fenomén, ve významu,

⁵⁸ Průcha, 16.

s jakým operuje dnešní antropologie, sociologie či psychologie, který nemá hodnotící charakter (na rozdíl od axiologického přístupu ke kultuře, který za kulturu považuje jevy humanizujících a kultivujících člověka⁵⁹). Toto odlišné vnímání kultury se začalo formovat v 19. století a bylo ovlivněno rodícími se vědními obory jako antropologie, etnologie či archeologie. Moderní přístup ke kultuře začal jako první zastávat německý historik Gustav Klemm ve svých pracích *Všeobecné kulturní dějiny lidstva* (1843–1852) a *Všeobecná věda o kultuře* (1854–1855).⁶⁰ Na něj později navázal anglický antropolog Edward Burnett Tylor a jako první definoval kulturu v roce 1871 následovně:

Kultura neboli civilizace je složitý celek, který zahrnuje vědění, víru, umění, právo, morálku, zvyky a všechny ostatní schopnosti a obyčeje, jež si člověk osvojil jako člen společnosti.⁶¹

Od 20. století byl fenomén kultury v antropologii a příbuzných oborech vnímán jako veškeré produkty lidské činnosti (jak pozitivní, tak negativní), jejichž prostřednictvím se člověk adaptoval na vnější prostředí.⁶² Od 60. let 20. století dochází ke snahám zúžit širokou definici kultury. Za kulturu tzv. nová etnografie považuje ne veškeré produkty lidské činnosti, ale pouze ty spojené se znalostmi, symboly či významy, odklání se tedy od výzkumu materiální kultury, a naopak se přiklání k sémiotickému pojetí kultury.

V 80. letech se s nástupem postmoderních směrů v humanitních vědách objevuje nové, specifické vnímání kultury, které spočívá v názoru, že představy o kulturní celistvosti a jednotných společenstvech jsou abstraktní konstrukty, a že skutečný svět je mnohem složitější a neurčitější. Začalo se mluvit o osobách se smíšenou identitou či dvojí kulturou, tedy o osobách, jejichž identita se nedefinuje v kontrastu s alteritou⁶³, tedy jinakostí „toho druhého“ (*the other*), ale snoubí v sobě prvky dvou nebo více kultur, domácí kultury a kultury cizí či kultur, jejichž vzájemné mocenské vztahy jsou asymetrické (např. španělská kultura a kultura původních obyvatel). Americká antropoložka Lila Abu-Lughodová ve svém článku „Psaní proti kultuře“ tvrdí, že určité kultury jsou v rámci

⁵⁹ Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. *Sociologická encyklopedie*. Online: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Kultura> [cit. 2022-03-12].

⁶⁰ Soukup, 25.

⁶¹ Tylor, E. B. *Primitive Culture*. New York: Harper, 1958, s. 1.

⁶² Soukup, 27.

⁶³ Pro další literaturu viz Storchová, Lucie (ed.). *Koncepty a dějiny, proměny pojmů v současné historické vědě*. Praha: Scriptorium, 2014, s. 241.

antropologického výzkumu uměle konstruovány a udržovány.⁶⁴ Dále tvrdí, že koncept kultury je příliš esencionalizující, čímž umožňuje přičítat členům určité kultury kolektivní a neměnné atributy, což je přístup, který většina dnešních antropologů odmítá.⁶⁵ Postmoderní antropologie tedy kritizuje klasické (moderně antropologické) pojetí kultury a tvrdí, že uměle konstruuje uzavřenost, koherenci, neměnnost a homogenitu a opomíjí hybridní a hraniční jevy a procesy.⁶⁶

Jak moderní, tak postmoderní antropologické vnímání kultury je pro tuto práci relevantní, protože odlišnost různých kultur vycházející z jiného jazyka, zvyků či mentality je základním předpokladem pro existenci zprostředkovatelů mezikulturní komunikace, kteří tvoří most mezi kulturami během kulturního setkání a kteří by neexistovali nebýt kulturní a jazykové odlišnosti. Zároveň jsou ale mezikulturní mediátoři právě ti lidé, kteří se kulturní klasifikaci vymykají, protože se nachází na pomezí dvou či více kultur. Tito lidé v sobě snoubí kulturní prvky patřící k oběma kulturám, ať už se to týká jazyka či složitějších kulturních kódů a vzorců, rozumí jejich odlišnostem a jsou schopni s nimi pracovat. Existence těchto jedinců v Americe je kromě kulturního kontaktu také výsledkem tzv. míšenectví (*mestizaje*)⁶⁷ mezi Španěly a původními obyvateli, které je nejen biologickým fenoménem, ale také kulturním. V kontextu dějin Latinské Ameriky se hovoří také o tzv. synkretismu – míšení kulturních vlivů, především v oblasti náboženství a umění. Při míšení kultur dochází k tzv. hybridizaci, na jejímž základě vznikají hybridní kultury, jimiž se zabýval např. argentinský antropolog Néstor García Canclini⁶⁸. Za projev hybridní kultury v koloniálním Chile lze považovat právě *parlamentos*.

Přítomnost jedinců schopných mezikulturní komunikace v koloniálním Chile byla výsledkem existence tzv. hranice. Koncept hranice (*frontier, frontera*) jakožto místa na rozhraní Evropany podrobeného území a území původních obyvatel poprvé vymezil americký historik F. J. Turner v roce 1893.⁶⁹ Nevnímá hranici jen jako geografické

⁶⁴ Abu-Lughod, L. „Writing Against Culture.“ Fox, R. G. *Recapturing Anthropology: Working in the Present*. Santa Fe: School of American Research Press, 1991, s. 143.

⁶⁵ Murphy, Robert Francis. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006, s. 36.

⁶⁶ Soukup, 36.

⁶⁷ O vývoji konceptu a jeho užívání v latinskoamerické historii např. Zermeño, Guillermo. „Del mestizo al mestizaje, arqueología de un concepto.“ Nikolaus Böttcher et al. *El peso de la sangre, limpios, mestizos y nobles en el mundo hispánico*. El Colegio de Mexico, 2011, s. 79–95. Online: <https://doi.org/10.2307/j.ctv47wf6r.13> [cit. 2023-01-12].

⁶⁸ García Canclini, 71.

⁶⁹ Turner, Frederick Jackson. „The Significance of the Frontier in American History.“ *Annual Report of the American Historical Association*, 1893, s. 199–227.

rozdělení území, ale také jako prostor, kde docházelo k intenzivnímu styku mezi původními a novými obyvateli a kde je společnost neukotvená, dynamická a proměnlivá a hranice jako taková je jen dočasná. Problematika hranice je adresována také v chilské historiografii. Sergio Villalobos hranici definuje jako prostor, kde dochází ke střetu rozdílných kultur a kde dominantní strana dlouhodobě prosazuje své zájmy. Je to prostor charakterizovaný násilím, primitivismem, pleněním země a ničením majetků, společenskou neorganizovaností a absencí vlády práva.⁷⁰ Podle Zavaly se chilská hranice od klasického pojetí hranice liší především svou trvalostí. Zavala tvrdí, že hranice byla v minulosti vnímána jako provizorní uspořádání a že se předpokládalo, že s pokrokem civilizace zanikne, ve skutečnosti byl tento pohled koloniální ideologií, jejímž úkolem bylo skrýt bohatství interetnických vztahů, které vzniklo díky neúspěšné kolonizaci. Zavala na rozdíl od Villalobose koloniální uspořádání v Chile vnímá jako prostředí, ve kterém mohlo dojít k posílení nezávislosti a kulturní rozmanitosti Mapuches, která se projevovala mimo jiné v rámci *parlamentos*.⁷¹

V rámci postkoloniálních studií se také pracuje s konceptem druhého (*the other*) aplikovatelným obzvláště na oblasti, ve kterých probíhaly kolonizační snahy. Druhého lze definovat jako skupinu či jednotlivce ztělesňující jinakost ve srovnání s tím, co je považováno za normu. Druhý stojí v binární opozici proti *the self*, tedy tomu, s čím se vládnoucí skupina vytvářející diskurz identifikuje. Proces vytváření druhého se nazývá zjinačování (*othering*).⁷² Fenomén druhého je přítomný především v koloniálních narativech, které jinakost chápaly jako důvod pro kolonizování, ovládnutí, přetváření (včetně civilizování) druhého. Jedním z nejvýznamnějších badatelů, kteří se touto problematikou zabývali, byl palestinsko-americký komparatista a literární kritik Edward W. Said. Ve své knize *Orientalismus, západní koncepce Orientu*⁷³ představuje termín orientalismus jakožto způsob, jakým evropská kultura nahlíží na obyvatele oblastí mimo západní civilizaci. Tento způsob myšlení vytváří dvě proti sobě stojící skupiny: evropské „my“ a orientální „oni“, přičemž evropská kultura se vyznačuje civilizovaností, organizovaností a racionálností, kdežto kultura orientální naopak barbarstvím,

⁷⁰ Villalobos, 12.

⁷¹ Zavala, 2008, 25.

⁷² Storchová (ed.), 242.

⁷³ Said.

necivilizovaností či iracionalitou.⁷⁴ Orientalismus tak vede k představě Východu, ve které dochází k 1) homogenizaci (předpoklad, že všichni jiní jsou stejní), 2) feminizaci (přikládání slabšího a podřízeného postavení) a 3) esencializaci (redukování specifík) druhého.⁷⁵ Orientalismus je tedy nejen způsob vnímání druhého a proces vytváření vlastní nadřazené identity v protikladu s jinakostí, ale také nástroj pro ovládání druhého. Ačkoli Said popisuje mechanismy utváření představy Orientu, lze tuto teorii aplikovat i na ostatní Západem kolonizované oblasti, včetně Španělské Ameriky, která byla jednou z prvních oblastí, ve které docházelo k vytváření druhého ze stran Evropanů, a která představuje, v protikladu ke Španělsku jakožto centru, periferii.⁷⁶ Zároveň je třeba brát v potaz, že realitu nelze jednoduše rozdělit na dva protiklady, a obzvláště v případě hraničních oblastí je rozdělení na my vs oni problematické, protože v nich dochází např. k již zmíněné hybridizaci.

Na zabraných územích nebo na územích s velmi intenzivním kontaktem mezi původními a novými obyvateli docházelo k procesu akulturace – kulturním změnám způsobeným trvalým stykem dvou nebo více kultur. Akulturace zahrnuje jak přebírání určitých prvků jiné kultury, tak jejich odmítání nebo přetváření.⁷⁷ Koncept akulturace byl ve svých počátcích (1. polovina 20. století) vnímán jako výsledek asymetrických kulturních vztahů, kdy silnější kultura přetvoří slabší kulturu. Ve druhé polovině 20. století se pojetí konceptu změnilo a byl dáván čím dál větší důraz na vzájemné ovlivňování kultur.⁷⁸ Jako protiklad k akulturaci představil kubánský sociolog Fernando Ortiz ve 40. letech 20. století myšlenku transkulturace, na základě které popisoval kubánskou kulturu jako výsledek komplexního míšení mnoha různých kulturních vlivů. Ortiz transkulturaci popisuje následovně:

[...] slovo transkulturace lépe vyjadřuje odlišné etapy procesu přechodu od jedné kultury k druhé, protože tento proces nespočívá pouze v dosažení jiné kultury, což ve skutečnosti označuje angloamerický výraz akulturace, ale zahrnuje nevyhnutelně i ztrátu a održení

⁷⁴ Doboš, Pavel. *Orientalismus, západní koloniální koncepce nezápadních oblastí*. Encyklopedie migrace. Online: <https://www.encyclopediaofmigration.org/orientalismus-zapadni-kolonialni-koncepce-nezapadnich-oblasti/> [cit. 2023-06-12].

⁷⁵ Mountz, Alison. „The other.“ *Key Concepts in Political Geography*. London: SAGE Publications Ltd, 2009, s. 329.

⁷⁶ Dussel, 17.

⁷⁷ Průcha, 55.

⁷⁸ Křížová, Markéta. „Transkulturace, možnosti využití a rozšíření konceptu.“ *Český Lid*, 95 (1), 2008, s. 17. Online: <http://www.jstor.org/stable/42640143> [cit. 2022-06-12].

předcházející kultury, což by se dalo částečně vyjádřit slovem dekulturnace, a kromě toho znamená i následné tvoření nových kulturních jevů, které by se daly nazvat neokulturnace.⁷⁹

Z Ortizova konceptu vychází i lingvistka a literární kritička Mary Louise Pratt, která hovoří o tzv. zónách kontaktu (*contact zones*):

Tímto termínem označuji zóny, kde se kultury setkávají, střetávají a soupeří, často v kontextu vysoce asymetrických mocenských vztahů, jako je kolonialismus, otroctví nebo jejich následky, jak jsou dnes prožívány v mnoha částech světa.⁸⁰

S konceptem hranice se pracuje také v translatologii. Translatolog Anthony Pym pro dějiny překladu používá pojem *interkultura* (*interculture*), jakožto fenomén vznikající při překrývání kultur. O interkultuře lze hovořit, pokud zkoumaný prostor splňuje dvě podmínky: 1) existuje skupina obyvatel, jejichž profese je nedílně spojená s mezikulturním setkáváním a 2) existuje jasné rozlišení obou kultur.⁸¹ Příkladem transkulturnace v koloniálním Chile jsou *parlamentos*, oblast chilské hranice lze považovat za zónu kontaktu a existenci interkultury v Chile dokazují zprostředkovatelé mezikulturní komunikace. Díky těmto konceptům lze tedy specifika dějin koloniálního Chile zkoumat jako výsledek dlouhodobého kontaktu dvou kultur.

Otázka mezikulturních rozdílů a (ne)efektivní komunikace byla tématem kronikářů a později historiků od počátku španělsko-indiánských vztahů až do dnes a pohled na ni se v průběhu času lišil. V posledních desetiletích si historici kladou otázku, nakolik bylo dění v Americe důsledkem efektivní či naopak neefektivní komunikace. Příkladem je publikace filozofa Tzvetana Todorova *Dobytí Ameriky, problém druhého*⁸², ve které srovnává Kolumbův a Cortésův přístup k vnímání druhého a následné (ne)komunikaci. Také americký etnohistorik Matthew Restall v knize *Seven Myths of the Spanish Conquest*⁸³ popisuje dva mýty, které se v historiografii conquisty objevují: mýtus dorozumění (*communication*), který se zakládá na představě, že si Španělé s původními obyvateli skvěle rozuměli, a mýtus nedorozumění (*miscommunication*), který vychází z názoru, že si Španělé s domorodci nerozuměli téměř vůbec, což mohlo ovlivnit některé klíčové

⁷⁹ Ortiz, 119.

⁸⁰ I use this term to refer to social spaces where cultures meet, clash, and grapple with each other, often in contexts of highly asymmetrical relations of power, such as colonialism, slavery, or their aftermaths as they are lived out in many parts of the world today. Pratt, 34.

⁸¹ Pym, 5.

⁸² Todorov, Tzvetan. *Dobytí Ameriky, problém druhého*. Praha: Mladá fronta, 1996.

⁸³ Restall, Matthew. *Seven Myths of the Spanish Conquest*. Oxford: Oxford University Press, 2003, s. 77.

okamžiky dějin. Restall se snaží ukázat, že v průběhu dobývání a kolonizace Ameriky docházelo k obojímu. Komunikace mezi rozdílnými kulturami je velmi komplexní proces a vyhodnotit, nakolik byla komunikace efektivní či ne pouze na základě pramenů, které danou situaci popisují zprostředkovaně a často rozličnými způsoby, je velmi problematické.

2.2 *Parlamentos*

Parlamentos, organizovaná a později i institucionalizovaná mírová jednání a následné dohody mezi představiteli španělské koloniální správy a mapuchských komunit, byly hlavní institucí španělsko-mapuchské diplomacie.⁸⁴ První sněmy, které lze považovat za předchůdce pozdějších tradičních *parlamentos*, se konaly na konci 16. století. Mapuchským ekvivalentem pro *parlamento* byl *coyagh*, *coyaghtun* nebo *coyantun* a jednalo se o tradiční mapuchskou instituci, prostřednictvím které se vyjednávalo spojení, obchod nebo domlouvaly sňatky.⁸⁵ S nástupem defenzivní války prosazované jezuitou Luisem de Valdivia⁸⁶ (viz kapitola 3. Historický a společenský kontext) docházelo k dalšímu vývoji těchto mírových jednání, přičemž za první konsolidované *parlamentos* (tzv. *parlamento general*) se považují sněmy v Quillínu v roce 1641 a 1647.⁸⁷ Největší rozkvet zažívaly v 18. století obzvláště během období bourbonských reforem, jejichž cílem bylo zajistit volný obchod, pro který byly dobré vztahy s původním obyvatelstvem nezbytné.⁸⁸ V této době se jednalo o velice komplexní systém institucionalizované koloniální diplomacie.

⁸⁴ *Parlamentos* se nekonaly pouze v oblasti Araukánie, ale také v jiných hraničních regionech španělské Ameriky – v oblasti Río de la Plata, v Gran Chacu, na severu Mexika či v Severní Americe. Viz Lázaro Ávila, Carlos. „Conquista, control y convicción, el papel de los parlamentos indígenas en México, El Chaco y Norteamérica.“ *Revista de Indias*, 59 (217), 1999, s. 645–673.

⁸⁵ Zavala, José. „Los parlamentos hispano-mapuches como espacios de mediación.“ Payàs, Zavala, 2012, 154.

⁸⁶ Payàs, Alonso, 189.

⁸⁷ Zavala, José a Díaz Blanco, José. „Luis de Valdivia and the Parlamentos from 1605 to 1617.“ Zavala, José; Dillehay, Tom a Gertrudis, Payàs (eds.). *The Hispanic-Mapuche Parlamentos, Interethnic Geo-Politics and Concessionary Spaces in Colonial America*. Springer: 2020, s. 58.

⁸⁸ Zavala, José a Gertrudis, Payàs. „Ambrosio O’Higgins y los parlamentos hispano-mapuches, 1771-1803, Política indígena, escritura administrativa y mediación lingüístico-cultural en la época borbónica chilena.“ *Memoria Americana*, 23 (2), 2015, s. 107. Online: <http://www.scielo.org.ar/pdf/memoam/n23-2/v23n2a04.pdf> [cit. 2022-06-20]

V koloniálním období se od roku 1593 do 1803 konalo více než 50 významných parlamentů na zhruba 25 místech, mezi něž patřila města (Concepción, Imperial, Santiago), pevnosti a přilehlá území nebo tábory v okolí hranice (Negrete, Quillín, Tapihue).⁸⁹

Badatelé *parlamentos* rozdělují do tří vývojových fází:

- 1) Konec 16. a začátek 17. století – lokální setkání mezi Španěly a skupinami původního obyvatelstva, které obývají menší území, např. určité údolí.
- 2) Poslední dvě třetiny 17. století – probíhá konsolidace *parlamentos* jako primární vyjednávací instituce v Araukánii.
- 3) 18. století – klasické období, *parlamentos* jsou ustanovené jako institucionalizovaný a formalizovaný systém.⁹⁰

Nezbytným předpokladem, podle kterého se vybíralo místo konání sněmu, byla přítomnost vody, pastvy a dřeva. Kromě toho bylo třeba brát v potaz dostupnost místa konání. Největší *parlamentos* (v Lonquilmu, Negrete, Quillínu či Tapihue) se konaly ve snadno přístupných údolích s dostatkem potřebných surovin. Jelikož se na *parlamentos* setkávaly různé strany válečného konfliktu, bylo třeba zajistit pluralitu účastníků stejně jako bezpečnost. Z tohoto důvodu se *parlamentos* konaly v rovinách, kde mohly mít zúčastněné strany dobrý přehled o tom, co se děje.⁹¹ *Parlamentos* se účastnily stovky až tisíce Španělů i Mapuches, a vyžadovaly měsíce příprav a předcházely jim menší setkání (*juntas* či *parlas*).⁹² Byly to události velkého společenského, politického i ekonomického významu pro obě strany.⁹³

Ačkoli byly vztahy mezi původním obyvatelstvem a Španěly asymetrické, *parlamentos* jsou ukázkou španělské snahy přizpůsobit se specifikám mapuchské strany, mezi něž patří způsoby vyjednávání, rituály či jazyk.⁹⁴ Jedná se o hybridní a transkulturní instituci, ve které se prolínají evropské a indiánské způsoby diplomacie. Podle Zavaly lze tvrdit, že *parlamentos* byly ukázkou převahy Mapuches nad Španěly, kteří nedokázali Mapuches přemoci silou a museli se přizpůsobit tradici, rituálům a diplomacii (včetně jazyka a řečnického stylu), která jim nebyla vlastní a na kterou dříve nahlíželi s despektem

⁸⁹ Dillehay, Tom; Le Bonniec, Fabien; Payàs, Gertrudis a Zavala, José. „Los parlamentos hispano-mapuches como espacios de reconocimiento del Otro enemigo, huellas históricas, lingüísticas y territoriales.“ Alonso Araguás, Iciar; Páez Rodríguez, Alba a Samaniego Sastre, Mario (eds.). *Traducción y representaciones del conflicto desde España y América, una perspectiva interdisciplinar*. Salamanca: Ediciones Universidad de Salamanca, Temuco: Universidad Católica de Temuco, 2015, s. 36.

⁹⁰ Dillehay, Le Bonniec, Payàs, Zavala, 38.

⁹¹ Ibid., 42.

⁹² Zavala v Payàs, Zavala, 2012, 160.

⁹³ Zavala, Dillehay v Zavala, Dillehay, Payàs, 3.

⁹⁴ Payàs, Alonso, 190.

(tradice sněmů byla v mapuchské kultuře hluboce zakořeněna, jejich setkání, které doprovázelo popíjení alkoholického nápoje *chicha*, Španělé nazývali *borracheras* – pitky).⁹⁵ Podle Zavaly se *parlamentos* blížily více mapuchské než španělské diplomatické tradici, a to především 1) rituální povahou setkání, která vychází z tradičních *coyaghtun*, 2) hlavním jazykem *parlamentos* – mapudungun, 3) mechanismem politického kontaktu, který vycházel z mapuchského pojetí reciprocity (dary jako cena za mír).⁹⁶ Za evropský element *parlamentos* lze považovat přijetí a následný podpis mírové smlouvy, která zajišťovala poslušnost mapuchských komunit vůči španělské koruně a která je na rozdíl od mapuchského ústního slibu psaná.⁹⁷ Tato kulturní převaha je v dějinách Španělské Ameriky velmi ojedinělý jev, většinou docházelo ke vnučování náboženství, vlády a kultury ze strany kolonizátorů, proto jsou *parlamentos* tak specifickým fenoménem.

Témata řešená na *parlamentos* Carlos Lázaro rozděluje na dva hlavní bloky a) politický, právní a vojenský status Mapuches a otázka jejich teritoria a b) volný pohyb, přesídlování do redukcí, ekonomické otázky, přítomnost agentů na mapuchském území, vzájemné navracení zajatců atd.⁹⁸ Dále se na *parlamentos* diskutovalo o ochraně proti *indios de guerra* (nepřátelským Indiánům), ochraně pobřeží před nájezdy cizích lodí, působení misionářů či zakládání nových misí.⁹⁹ *Parlamentos* konané španělskou stranou byly financovány z vojenského rozpočtu, z čehož značné výdaje byly vynakládány na dary, např. hole, klobouky, látky, indigo, tabák nebo korálky.¹⁰⁰ Kromě jednání se španělskou administrativou Mapuches během *parlamentos* jednali i mezi sebou a řešili své konflikty, přičemž španělská strana často působila jako smírčí prvek.¹⁰¹

Pro klasické parlamenty byl typický ritualizovaný způsob interakce mezi oběma stranami, ukázky síly, dlouhé monology a formální dialogy či rozdávaní darů ze strany koloniálních představitelů.¹⁰² *Parlamentos* jsou příkladem dichotomie mezi kulturou používající písmo

⁹⁵ Zavala, 2005, 51.

⁹⁶ Zavala v Zavala, Dillehay, Payàs, 75.

⁹⁷ Zavala, José. „The First Documented *Parlamentos* of 1593, Quilacoya, Rere, Taruchina, and Maquegua.“ Zavala, Dillehay, Payàs, 32.

⁹⁸ Lázaro, 2002, 223.

⁹⁹ Payàs, Alonso, 191.

¹⁰⁰ Zavala v Zavala, Dillehay, Payàs, 87.

¹⁰¹ Payàs, Gertrudis; Zavala, José a Samaniego, Mario. „Traducción e interpretación en la frontera araucana (XVII-XIX), una mirada interdisciplinar.“ *Perspectives, Studies in Translatology*, 20 (4), 2012 s. 7. Online: https://nanopdf.com/download/descargar-articulo-frontera-de-lenguas_pdf [cit. 2022-07-02]. Dále citované jako Payàs, Zavala, Samaniego.

¹⁰² Payàs, Alonso, 191.

a kulturou orální.¹⁰³ Mapuchský ekvivalent závazku v podobě podepsané smlouvy spočíval ve slovech, gestech a předmětech nabitých symbolickými významy.¹⁰⁴

Během své existence se podoba *parlamentos* vyvíjela, od určitých praktik se upouštělo, jiné, nové, se naopak zaváděly. Nejrozvinutější podoby dosáhly v 18. století. Na těchto parlamentech se setkávali představitelé španělské koloniální správy a zástupci čtyř hlavních mapuchských správních jednotek – *butalmapu*. Průběh těchto *parlamentos generales* (v tomto případě Tapihue, 1774; Lonquildo, 1784 a Negrete, 1793) znázorňuje následující schéma.¹⁰⁵

Tabulka 1 Schéma průběhu *parlamento general*

1. fáze	1. den	1. přísaha tlumočnicka, 2. ceremonie „spojení holí“ ¹⁰⁶ , 3. představení smlouvy, 4. vyjádření souhlasu se smlouvou,	
2. fáze	2. – 4. den	2. den	proslov představitele <i>Inapirefutanmapu</i> (<i>cacique</i> ¹⁰⁷ Santa Fe),
		3. den	proslov představitele <i>Lelfünfutanmapu</i> (<i>cacique</i> Angolu),
		4. den	proslov představitele <i>Lafquenfutanmapu</i> (<i>cacique</i> Arauca),
			proslov představitele <i>Pirefutamapu</i> (<i>cacique</i> Villacury),
3. fáze	závěr 4. dne	1. přísaha věrnosti španělskému králi, 2. rozdávání darů.	

Toto schéma demonstruje skutečnost, že velkou část *parlamentos* tvořily série propracovaných, květnatých a komplexních proslovů, které mohly trvat i hodiny. Pořadí proslovů bylo pevně dané a na rozdíl od proslovů španělské strany, za kterou mluvil pouze guvernér, se na mapuchské straně ke smlouvě vyjadřovali jednotliví *caciques* daného *butalmapu* reprezentování zvoleným zástupcem.¹⁰⁸ Na závěr je třeba zdůraznit, že

¹⁰³ Lázaro, 2002, 225.

¹⁰⁴ Payàs, Zavala, Samaniego, 7.

¹⁰⁵ Schéma vychází z popisu průběhu *parlamento general* v Zavala v Zavala, Dillehay, Payàs, 83.

¹⁰⁶ Rituál, při kterém docházelo ke spojení holí guvernéra a jednotlivých *caciques*, viz Zavala v Zavala, Dillehay, Payàs, 78, 81.

¹⁰⁷ Výraz, kterým se ve Španělské Americe označoval náčelník. Pochází z jazyka etnika Taíno, původních obyvatel ostrova Hispaniola a dalších částí Karibiku.

¹⁰⁸ Ibid., 82.

parlamentos byly výsledkem komplexního systému mezikulturní komunikace a vyjednávání neustále přítomného na hranici nejen v období *parlamentos*.¹⁰⁹

2.3 Teorie tlumočení

Tlumočením se rozumí zvláštní druh většinou verbální zprostředkované mezijazykové a mezikulturní komunikace mezi lidmi hovořícími různými jazyky při konkrétní komunikativní situaci.¹¹⁰ Teoretik překladu Otto Kade tlumočení definoval jako druh překladu, při kterém je výchozí text přednesen pouze jednou a text v cílovém jazyce je vytvořený pod časovým tlakem – komunikativní situace tedy probíhá „ted’ a tady“.¹¹¹ Jedná se tedy o komunikační akt, který probíhá v reálném čase. Na rozdíl od překladu¹¹², kdy se z jednoho jazyka do druhého převádí psaný text, tlumočení spočívá ve zprostředkování mluvené komunikace¹¹³, a tudíž bylo nedílnou součástí historie od prvních kontaktů skupin mluvících jiným jazykem. Komunikace neprobíhá přímo, ale prostřednictvím zprostředkovatele – tlumočnicka. Jedná se o proces, a proto je třeba brát v potaz vliv lingvistických, ale i extralingvistických faktorů (kognitivních, psychologických nebo kulturních). Cílem tlumočení je předat záměr (intenci) řečníka, zachovat smysl sdělení a dosáhnout stejného efektu (cíle komunikace).¹¹⁴

2.3.1 Typy tlumočení, pracovní jazyky

Tlumočení se primárně dělí na dva typy: konsekutivní a simultánní.

Konsekutivní tlumočení spočívá v tom, že řečník pronese promluvu (ať už jedná jen o krátký myšlenkový celek nebo několikaminutový proslov) a tlumočnick ji následně přednese v cílovém jazyce. Součástí konsekutivního tlumočení může být i tzv. tlumočnický zápis – systém zkratk či symbolů, díky kterým tlumočnick dokáže přetlumočit všechny relevantní informace dlouhého proslovu. Konsekutivní tlumočení se dělí na běžné tlumočení kratších úseků, většinou bez notace a tzv. vysokou konsekutivu, kdy se tlumočí projevy dlouhé 5–7 minut. Při bilaterálním tlumočení tlumočnick zprostředkovává

¹⁰⁹ Payàs v Zavala, Dillehay, Payàs, 127.

¹¹⁰ Čeňková, 6.

¹¹¹ Pöchhacker, 10.

¹¹² Překlad lze definovat jako „nahrazení textového materiálu v jednom jazyce (zdrojový jazyk) ekvivalentním materiálem v jiném jazyce (cílový jazyk)“. Catford, John. *A Linguistic Theory of Translation*. Oxford: Oxford University Press, 1978, s. 20.

¹¹³ Pokud nebereme v potaz tlumočení znakového jazyka nebo jiné specifické druhy zprostředkované komunikace, kterými se tato práce zabývat nebude.

¹¹⁴ Čeňková, 6.

komunikaci oběma stranám – tlumočí tedy jak do mateřského jazyka, tak to jazyka cizího. Opakem je tlumočení jednosměrné, kdy tlumočnick promluvu převádí jen do jednoho jazyka. Jedná se o primární druhy tlumočení, které v minulosti existovaly.¹¹⁵

Simultánní tlumočení vzniklo až na začátku 20. století a za první významnou simultánně tlumočenou událost se považují válečné tribunály v Norimberku a Tokiu. Při simultánním tlumočení probíhá přednes projevu a jeho přetlumočení současně za využití technické aparatury. Za simultánní tlumočení bez využití techniky lze považovat tzv. *šušotáž*, během které tlumočnick stojí v bezprostřední blízkosti adresáta a šeptem mu tlumočí. Dále existuje tzv. tlumočení z listu, což je specifický druh mezikulturní komunikace na pomezí překladu a tlumočení. Tlumočnick totiž převádí obsah psaného dokumentu do verbální podoby, bezprostředně, plynně, ve stylu mluveného, ne psaného textu.¹¹⁶ Kromě tohoto základního rozdělení je pro tuto práci teoreticky relevantní tzv. *pilotáž* (v angličtině *relay*) – nepřímé tlumočení. K pilotáži dochází, když tlumočnick nemá potřebnou jazykovou kombinaci a k efektivní komunikaci je potřeba tlumočnicků více.¹¹⁷ Lze předpokládat, že to byla v době kolonizace Ameriky častá praktika.¹¹⁸

Pracovní jazyky se rozdělují na aktivní (jazyk, kterému tlumočnick rozumí a zároveň je do něj schopný tlumočit) a pasivní (ze kterého se tlumočí do jazyka aktivního). Podle Mezinárodní asociace konferenčních tlumočnicků AIIC se pracovní jazyky rozdělují do kategorie A, B a C. Jazyk A je tlumočnickům rodný jazyk a je to jazyk, který ovládá nejlépe. Jazyk B je pro tlumočnicka cizí jazyk, který ovládá na vysoké úrovni a je do něj schopný tlumočit, jedná se tak o jazyk aktivní. Jazyk C je cizí jazyk ovládaný pasivně a tlumočnicki z něj tlumočí do svého aktivního jazyka.¹¹⁹ Toto rozdělení se využívá především během konferencí, lze ale aplikovat i na popis jazykových schopností v historii tlumočení.

¹¹⁵ Ibid., 13.

¹¹⁶ Ibid., 14.

¹¹⁷ *Conference interpreting – types and terminology*. European Commission. Online: https://ec.europa.eu/info/departments/interpretation/conference-interpreting-types-and-terminology_en [cit. 2022-02-12].

¹¹⁸ Známým příkladem z dějin tlumočení je komunikace mezi Hernánem Cortésem a Aztéky prostřednictvím Jerónima de Aguilar, který se v mayském zajetí naučil maysky, a Indiánkou Malinche, která hovořila nahuatlem a mayštinou. Zprostředkování komunikace (do doby, než se Malinche naučila španělsky) probíhalo tak, že Aguilar tlumočil ze španělštiny do mayštiny a Malinche z mayštiny do nahuatlu či obráceně (Domínguez Mares, Adriana. „Doña Marina, první mexická tlumočnice.“ Vavroušová, Petra. *Překlad a tlumočení jako most mezi kulturami*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2015, s. 24).

¹¹⁹ The International Association of Conference Interpreters (AIIC). *The AIIC A-B-C*. Online: <https://aiic.org/site/world/about/profession/abc> [cit. 2022-02-12].

2.3.2 Původ a vzdělání tlumočnicků

Původ tlumočnicků závisel především na sociokulturních aspektech dané oblasti a období, přirozeně ale existovaly rozdíly mezi tlumočnickou profesí v Evropě a na Evropany nově objevených místech, kde bylo potřeba rychle získat a vyškolit schopné zprostředkovatele mezikulturní komunikace. V počátcích kolonizace byli tlumočníci získáváni pomocí únosů chlapců, kteří byli většinou posíláni do Evropy, aby se naučili jazyk. Nebyl to příliš praktický způsob, protože cesta do Evropy byla náročná a pokud tlumočníci pobyt a cestu přežili, mohlo se stát, že ačkoli byla snaha je naučit nejen jazyku, ale i náboženství a celkově evropským hodnotám, po příjezdu do Ameriky se navrátili ke svým zvykům nebo začali stranit svým soukmenovcům.¹²⁰

Později docházelo k častým kontaktům mezi Evropany a původními obyvateli a začali se přirozeně objevovat jedinci schopní komunikovat více jazyky. Tento proces byl buď záměrný nebo se jednalo o vedlejší produkt soužití různých kultur.¹²¹ Záměrně se tlumočníci získávali např. únosy, výměnnými jazykovými pobyty (jako např. *interprètes-résidents* v Nové Francii¹²²) nebo cíleným vzděláváním v rámci nějaké instituce (např. misie, školy atd.). Tlumočnický se lidé mohli stát také díky tomu, že schopnosti nutné k tlumočení získávali přirozeně, aniž by to od nich někdo očekával, protože žili mezi dvěma kulturami. Jednalo se např. o míšence, otroky, obchodníky, zajatce, adoptivní členy komunit atd. Mezi další faktor pro rozvoj tlumočnické profese patří vojenské konflikty¹²³, během kterých je jednak velká poptávka po tlumočnicích a jednak jejich dopady přispívají ke vzniku nových tlumočnicků (příkladem můžou být únosy během araukánských válek).

Z tohoto rozdělení vyplývá také otázka vzdělávání tlumočnicků. Lze předpokládat, že velká část tlumočnicků nezískala žádné formální jazykové vzdělání potřebné pro výkon této profese. V oblasti hranice se častěji vyskytovali přirozeně bilingvní či multilingvní osoby

¹²⁰ Axtell James. „Babel of Tongues, Communicating with the Indians in Eastern North America.“ Gray, Edward G. a Fiering, Norman (eds.). *The Language Encounter in the Americas, 1492-1800*. New York: Berghahn Books, 2000.

¹²¹ Bowen, Margareta, Bowen, David, Kaufmann, Francine a Kurz, Ingrid. „Interpreters and the Making of History.“ Delisle, Jean a Woodsworth, Judith (eds). *Translators through history*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2012, s. 258.

¹²² Jednalo se o muže, kteří byli vysláni žít mezi domorodé obyvatele, aby se naučili jejich jazyk a mohli později zprostředkovávat komunikaci mezi původními obyvateli a Francouzi, viz Delisle, Jean. „Les pionniers de l'interprétation au Canada.“ *Meta*, 22 (1), 1977, s. 6. Online: <https://id.erudit.org/iderudit/002529ar> [cit. 2022-02-02].

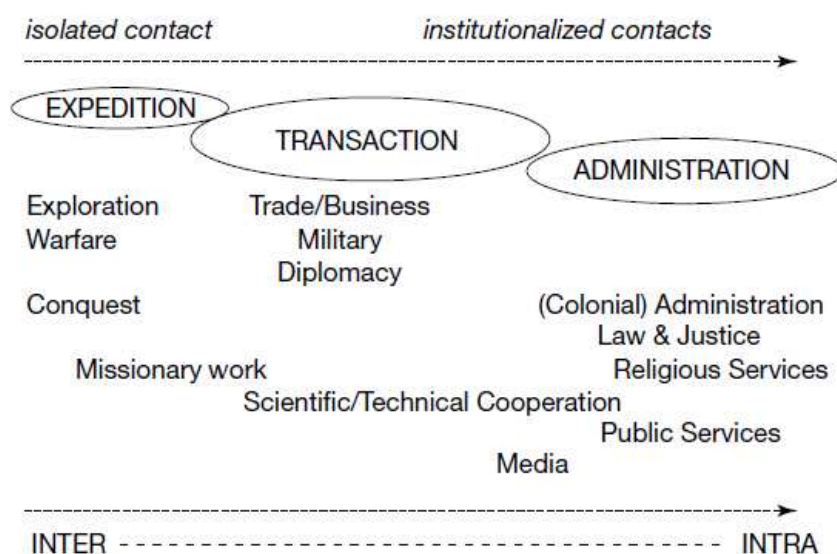
¹²³ Baigorri, Jesús. „Wars, Languages and the Role(s) of Interpreters.“ Awais, Henri a Hardane, Jarjoura (eds.). *Les liaisons dangereuses, Langues, traduction, interprétation. Coloquio organizado por la ETIB, diciembre de 2010*. Beirut: Université Saint-Joseph, Collection Sources-Cibles, 2011. Online: <https://hal-confremo.archives-ouvertes.fr/hal-00599599/document> [cit. 2022-08-02].

a jelikož se často staly tlumočníky jen shodou náhod, neznamenal to, že byly jejich jazykové znalosti vždy na dostatečné úrovni (viz oddíl 2.3.5 Kvalita, profesionalita a institucionalizace).

Velmi zajímavou otázkou v dějinách tlumočení během kolonizace Ameriky je role žen. Ženy většinou nebyly vybírány jako možné adeptky na mezikulturní zprostředkovatele¹²⁴ (na rozdíl od mladých chlapců), často se jimi ale stávaly shodou okolností, protože se ocitly v situaci, při které bylo třeba zprostředkovat komunikaci a byly jediné, které toho byly schopny. Lze předpokládat, že jazykové dovednosti nezískaly v rámci formálního vzdělávání, ale spíše přirozeně, protože byly otrokyně, zajatkyne anebo patřily k jiné kultuře z důvodu rodinných vazeb (družky, dcery atd.).¹²⁵

2.3.3 Komunikativní situace – oblasti tlumočení

Rakouský teoretik tlumočení Franz Pöchhacker ve své publikaci *Introducing Interpreting Studies* komunikativní situace, ve kterých dochází ke zprostředkované komunikaci, rozděluje na intra-sociální a inter-sociální. Inter-sociální komunikativní situace probíhají mezi různými společnostmi, kdežto intra-sociální komunikace probíhá v rámci jedné společnosti mezi jedinci různých jazyků.¹²⁶

Obrázek 1 Komunikativní kontexty tlumočení podle Franze Pöchhackera

¹²⁴ Karttunen, Frances. „Interpreters Snatched from the Shore, The Successful and the Others.“ Gray, Fiering, 226.

¹²⁵ Kromě již zmíněné Malinche lze jako příklad uvést indiánskou tlumočnicí a průvodkyni expedice Lewise a Clarka na západ USA Sacagaweau, která se do expedice dostala jako družka oficiálního tlumočnicka a nakonec se stala nepostradatelnou průvodkyní a tlumočnicí průzkumníků (Karttunen 1994, 23).

¹²⁶ Pöchhacker, 13.

Jednotlivé komunikativní kontexty, při kterých dochází ke zprostředkování komunikace pomocí tlumočnicka, jsou následující:

1. Obchodní styk,
2. Diplomacie,
3. Válečné konflikty,
4. Komunikace s institucemi (tlumočení u soudu, pro inkvizici, ...),
5. Vzdělání či misijní činnost.

Mezi nejvýznamnější oblast zprostředkované komunikace v koloniálním Chile patří válečné konflikty. Baigorri tlumočení ve válečných konfliktech klasifikuje do čtyř fází: 1) přípravná fáze (získávání informací, diplomacie), 2) válka v pravém slova smyslu (vojenské operace, interakce s civilisty, kontakt s vězni, ovládnutí okupovaných území, evakuace atd.), 3) ukončení střetů (vyjednávání, okupace území) a 4) přijetí odpovědnosti (vojenské tribunály). Tlumočníci se během válečných konfliktů často nacházeli v různých situacích a jejich role byla velmi proměnlivá. Působili jako vyzvědači, bojovali a operovali i na území nepřítele, účastnili se výslechu zajatců nebo vyjednávání. Baigorri také zdůrazňuje, že ve válečných konfliktech tlumočníci většinou nebyli profesionálové a tlumočnický se stali díky tomu, že znali jazyk.¹²⁷

2.3.4 Role tlumočnicka

Otázka role tlumočnicka je v teorii tlumočení v posledních letech velmi často zkoumané téma. Ač je primárním úkolem tlumočnicka převádět informace do cílového jazyka, jeho účast během komunikativní situace může zahrnovat i mnohé další úkony. Tlumočníci jsou především zprostředkovatelé, mediátoři mezikulturní komunikace, proto od nich v určitých kontextech může být očekáván nejen jazykový, ale i kulturní převod. Jedná se o tzv. *cultural brokers*¹²⁸ – prostředníky mezi kulturami, kteří náležejí k oběma kulturám a jsou tak schopní zprostředkovat komunikaci, udržovat vztahy mezi jednotlivými kulturami a plnit různé role. Také v historiografii se v průběhu času vnímání jejich rolí mění. Jako příklad může sloužit již zmíněná Malinche, která byla v průběhu dějin vnímána mnoha způsoby, např. jako pomocnice Španělů, zrádkyně svého národa, matka národa, oběť či ikona feminismu¹²⁹.

¹²⁷ Baigorri, 2011.

¹²⁸ Lindquist, Johan. „Brokers and Brokerage, Anthropology of.“ *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, 2015, s. 870–874.

¹²⁹ Restall, 86.

Role tlumočníka může přímo záviset na druhu komunikativní situace a mocenského postavení, které v dané situaci zastává (tj. jak moc důležitý je), případně genderu. Otázka role je zajímavá obzvláště v kontextech, kdy je postavení jednotlivých účastníků během komunikační situace a mimo ni velmi odlišné – např. když jako tlumočnick působí člověk z nízkých vrstev společnosti (sluha, otrok) nebo když se během válečných konfliktů řadový voják díky znalosti jazyků stane klíčovou postavou vyjednávání. Potřebné jazykové znalosti tlumočnickům dodávaly značnou moc a převahu nad ostatními aktéry komunikace. V takových případech lze očekávat větší míru napětí nebo větší proměnlivost mocenské dynamiky.¹³⁰ Vztah mezi tlumočnickem a ostatními účastníky komunikační situace je navíc založený na vzájemné důvěře. Loajalita tedy patřila k nejdůležitějším vlastnostem tlumočnicka. Schopnost komunikovat s oběma stranami tlumočnicka stavělo do nejisté a často i nebezpečné situace.¹³¹

Roli je možné kategorizovat podle tlumočnickova zahrnutí či naopak vyčlenění¹³² z komunikační situace, tj. jakým způsobem ji může ovlivnit, nebo podle tlumočnickovi (ne)viditelnosti. Role také záleží na druhu komunikační situace – tlumočnick má na dnešních konferencích bezesporu jinou roli, než jakou tlumočnicki zastávali v minulosti. Jelikož tlumočnick často aktivně vstupoval do komunikační situace, lze tlumočení v minulosti svou rozmanitostí připodobnit dnešnímu komunitnímu tlumočení.¹³³ Jiřina Holcupová ve své diplomové práci rozděluje role komunitních tlumočnicků do šesti kategorií¹³⁴, a jelikož je komunitní tlumočení velmi široký pojem zahrnující mnohé komunikativní situace, kategorie stanovené Holcupovou lze využít i při zkoumání role tlumočnicků v minulosti a jsou to také kategorie, které pro analýzu role tlumočnicků využívám ve své diplomové práci.

Jednotlivé kategorie Holcupová ve své práci shrnula následovně:

1. Neutrální komunikační kanál – pouhý převod z jednoho jazyka do druhého,
2. Koordinátor komunikace – dohlíží na to, aby komunikace plynula bez problémů, upozorňuje na nedorozumění, uděluje slovo atd.,

¹³⁰ Alexieva, Bistra. „A Typology of Interpreter-Mediated Events.“ *Translator*. Manchester, 1997, s. 162.

¹³¹ Payàs v Payàs, Zavala, 2012, 21.

¹³² Bistra, 161.

¹³³ „Jde vlastně o jistý druh konsekutivního, dialogického tlumočení, se kterým se setkáváme v různých životních situacích (jednání na úřadech, u lékaře, na policii, v uprchlických táborech atd.), charakteristických zejména pro cizince, imigranty, uprchlíky, azylanty a osoby s nedostatečnou znalostí jazyka státu, v němž se dočasně nebo trvale nacházejí.“ Viz Čeňková, 17.

¹³⁴ Holcupová, Jiřina. *Role komunitního tlumočnicka z hlediska očekávání účastníků tlumočnické komunikační situace* [Diplomová práce]. Praha, Ústav translatologie, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2010, s. 44.

3. Garant efektivity komunikace – kromě výše zmíněného např. upravuje obsah sdělení nebo používá jednodušší jazyk, aby byla komunikace efektivní,
4. Mezikulturní zprostředkovatel – vysvětluje kulturní specifika,
5. Odborník na projednávanou problematiku,
6. Obhájce zájmů jedné ze stran.

Jelikož lidé schopní tlumočení v minulosti nefungovali pouze jako tlumočníci, ale často zastávali roli prostředníka – posla, agenta, vyjednavče, vyzvědače, informátora atd., očekávalo se, že budou hájit zájmy pouze jedné strany a budou jí věrní. Proto bylo při některých příležitostech časté, že každá strana komunikace měla své tlumočníky, kteří mohli případně dohlížet na správnost předávané informace.¹³⁵ Navíc se stávalo, že tlumočníci byli z různých důvodů považováni za nedůvěryhodné, především pokud se jednalo o osoby „cizí“ – osoby jiné národnosti či etnika, jazyka, náboženství či společenského postavení.

Při bádání na poli dějin tlumočení však nesmíme zapomenout, že tlumočení je akt zprostředkované komunikace, a proto je při interpretaci role tlumočnicka nezbytné se zaměřit na společenský, kulturní a politický kontext, ve které se tlumočnick nacházel a komunikační situace odehrávala.

2.3.5 Kvalita, profesionalita a institucionalizace

Kvalita je častým tématem výzkumu v dnešní teorii tlumočení.¹³⁶ V historii tlumočení je však otázka kvality vnímána jinak, protože neexistují nástroje (nahrávky, doslovné přepisy) kterými bychom kvalitu daných tlumočnických výkonů mohli zkoumat. Z historických pramenů lze však zjistit, nakolik byla zprostředkovaná komunikace považována za efektivní a následně výkon tlumočnicka za kvalitní. Častým problémem v oblasti kvality tlumočení mohla být již dříve zmíněná (ne)neutralita tlumočnicků v případě, že jazykoví zprostředkovatelé zneužívali svou moc pro svůj prospěch nebo pro prospěch pouze jedné strany. Další problém se pojí s neprofesionalitou tlumočnicků. Jako jazykoví mediátoři byli v minulosti velice často využíváni lidé bez formálního jazykového či tlumočnického vzdělání (vzhledem k tomu, že k profesionalizaci tlumočení dochází až ve 20. století), tzv. tlumočníci-laici¹³⁷, anebo lidé bez dostatečných jazykových

¹³⁵ To byla častá praktika na jednáních mezi Brity, později Američany, a původními obyvateli, která se podobala španělsko-mapuchským *parlamentos*. Americko-indiánské diplomacii se věnuje např. Prucha, Francis Paul. *American Indian Treaties, The History of a Political Anomaly*. University of California Press, 1994; dále Belmessous, Saliha (ed.). *Empire by Treaty, Negotiating European Expansion, 1600-1900*. Oxford University Press, 2014.

¹³⁶ Pöchhacker, 153.

¹³⁷ Ibid., 22.

kompetencí. Kvalita jejich výkonu se tudíž mohla výrazně lišit. V různých komunikačních situacích tak byly na tlumočníky kladeny jiné nároky. Nedostatečná znalost jazyků a profesionalita zapříčinila neefektivitu jazykového zprostředkování, což mohlo mít mnohé negativní následky.¹³⁸

Jak již bylo zmíněno, k setkávání mezi původním obyvatelstvem a kolonisty docházelo při různých příležitostech, a tudíž se i lišila podoba mezikulturní komunikace. S nutností formálních diplomatických styků rostla i míra profesionalizace tlumočnického povolání, jako např. v Severní Americe v době rozkvětu britsko-indiánské konferenční diplomacie (tzv. lesní diplomacie)¹³⁹ či na *parlamentos* v koloniálním Chile. Míra institucionalizace profese nám napovídá mnohé o identitě tlumočnicků, komunikativní situaci, vnímání druhého či mocenských vztazích. Pro institucionalizaci profese je nezbytné její uznání. Příkladem uznání profese tlumočnicka může být např. oficiální jmenování, odměna, nutnost přísahy, právní předpisy spojené s profesí atd.¹⁴⁰ Lze tvrdit, že čím institucionalizovanější profese je, tím častěji bývá reflektována v pramenech.

2.4 Specifika mezikulturní a mezijazykové komunikace ve Španělské Americe

Potřeba efektivní mezikulturní komunikace španělské objevitele a kolonizátory doprovázela již od počátků cest přes Atlantik. Kryštof Kolumbus na své první plavbě počítal s možností, že se setká s lidmi, se kterými se nebude rozumět, a proto byl součástí posádky první Kolumbovy plavby i tlumočnick, jeho jazykové znalosti však byly v těchto končinách nevyužitelné.¹⁴¹ Za účelem získání tlumočnicků byli proto unášeni domorodí chlapci – potřeba komunikace tak vedla k násilí ze strany kolonizátorů vůči kolonizovaným.¹⁴² Ačkoli bylo později zakázáno domorodce unášet a vozit do Evropy, u potenciálních tlumočnicků existovala výjimka, mohli se vozit do Evropy pod podmínkou, že s nimi bude dobře zacházeno a budou za svou práci dostávat odměnu.¹⁴³ Indiáni, kteří

¹³⁸ Příkladem je neefektivní komunikace při britsko-indiánském vyjednávání ohledně výkupu půdy na území dnešní Kanady, kdy docházelo k neadekvátnímu převodu např. právních termínů z důvodů nedostatečných jazykových dovedností tlumočnicků, viz Delisle, Jean, 2019, s. 265, 297.

¹³⁹ Viz Kawashima, Yasuhide. „Forest Diplomats, The Role of Interpreters in Indian-White Relations on the Early American Frontier.“ *American Indian Quarterly*, 13 (1), 1989, s. 2. Online: www.jstor.org/stable/1184083 [cit. 2022-03-20] nebo Hagedorn, 1988, 1995.

¹⁴⁰ Payàs, 2010, 97.

¹⁴¹ Todorov, 41.

¹⁴² Valdeón, 38.

¹⁴³ Quilis, 25.

uměli španělsky, se nazývali *indios ladinos*, tento termín později nabyl významu hispanizovaný Indián.¹⁴⁴ Po conquistě se na daném území začali přirozeně objevovat bilingvní osoby, převážně *mesticové*, kteří byli vzhledem ke své náležitosti ke dvou kulturám často považováni za nedůvěryhodné a podezřelé osoby či za podvodníky a zrádce. Vzhledem ke skutečnosti, že tlumočníci pocházeli z velké části z řad *mesticů*, tento negativní stereotyp ovlivňoval i vnímání profese jako takové.¹⁴⁵ Pro tlumočení v tomto období nebyla ani tak důležitá kvalita tlumočnickova výkonu, jako spíše efektivní mezikulturní komunikace, získávání informací a loajalita.¹⁴⁶ Tlumočníci byli během conquisty často využíváni také při předčítání *requerimienta*¹⁴⁷. Ačkoli byla snaha, aby Indiáni *requerimientu* porozuměli (např. Isabela Kastilská zdůrazňovala, že při čtení *requerimienta* musí být k dispozici tlumočníci, kteří usnadní porozumění¹⁴⁸), ne vždy tomu tak bylo.

Na počátku španělské nadvlády v Americe byla prosazována výuka španělštiny. Ta se měla stát dominantním jazykem, prostřednictvím kterého mělo docházet ke christianizaci původního obyvatelstva.¹⁴⁹ Tato politika se však na konci 16. století změnila. Upustilo se od snahy naučit domorodé obyvatele španělsky, a naopak španělští misionáři byli podněcováni k tomu, aby se učili domorodé jazyky. Vznikly tak mnohé práce o domorodých jazycích – slovníky, gramatiky, sborníky kázání atd.

Po podmanění indiánského území docházelo k ustanovování koloniální správy a k institucionalizaci profese tlumočnicka, který byl nyní nezbytnou součástí např. soudních procesů, vybírání daní nebo misijních aktivit. Lidé, kteří ovládali španělštinu a domorodý jazyk, byli často jmenováni profesionálními tlumočnickými pro *audiencie*¹⁵⁰ a tvořili spojkou mezi *caciques* a koloniální správou.¹⁵¹ Právě profesí tlumočnicka působícího na *audienciích* se zabývají zákony ve sborníku *Recopilación de Leyes de los Reynos de Indias* (1681). Profesionálním tlumočnickům se věnuje oddíl „De los intérpretes“. Obsahuje čtrnáct výnosů

¹⁴⁴ Martinelli, 158.

¹⁴⁵ Payàs, Garbarini, 140.

¹⁴⁶ Alonso, 2016, 32.

¹⁴⁷ Prohlášení předčítané domorodým obyvatelům španělskými dobyvateli, prostřednictvím kterého po nich požadovali, aby se podrobili španělskému králi a přijali křesťanství. Viz „Requerimiento.“ *The Schlager Anthology of Early America, A Student's Guide to Essential Primary Sources*. Schlager Group, 2022, s. 47.

¹⁴⁸ Martinelli, 217.

¹⁴⁹ Quilis, 55.

¹⁵⁰ Soudní a v určitém období i správní instituce ve španělských koloniích.

¹⁵¹ Martinelli, 167.

z let 1529 až 1630, které stanovují pravidla, pracovní podmínky a etické zásady profese tlumočnicka *audiencie*.¹⁵²

Přítomnost či nepřítomnost tlumočnicka a uznání, jakého se mu dostává, nám ukazuje mnohé o mocenské dynamice mezi kolonizátory a kolonizovanými.¹⁵³ Existence tlumočnicků, obzvláště profesionálních tlumočnicků působících v institucích, lze podle Payàs považovat za důkaz uznání druhého.¹⁵⁴ Kolonizátoři museli přistoupit ke kompromisu – otevřít se alteritě a tím upozadit či modifikovat svou vlastní identitu. Čím více důležitosti je komunikativní situaci přikládáno a čím formálnější či komplexnější je koreluje s uznáním, které se dostalo druhému. Nepřítomnost zprostředkovatele naopak značí lhostejnost či akceptaci násilí vůči druhému.¹⁵⁵ Příkladem opomíjení odlišností druhého tak bylo např. předčítání *requerimienta* ve španělštině bez přítomnosti tlumočnicka. Vzhledem k tomu, že *conquista* proběhla na většině území Španělské Ameriky relativně rychle a nebylo třeba vyjednávat s nepřáteli ani spojenci, profese tlumočnicka se většinou omezila na oblast soudnictví. Hraniční oblasti tvořily výjimku, což platí i pro koloniální Chile.¹⁵⁶

¹⁵² Alonso, 2016, 36.

¹⁵³ Payàs, 2010, 91.

¹⁵⁴ Payàs, Gertrudis; Zavala, José a Samaniego, Mario. „Al filo del malentendido y la incomprensión, el padre Luis de Valdivia y la mediación lingüística.“ *Historia*, 45 (1), 2012, s. 73. Online: <https://www.scielo.cl/pdf/historia/v45n1/art03.pdf> [cit. 2022-07-02].

¹⁵⁵ *Ibid.*, 2012, 73.

¹⁵⁶ Payàs, Alonso, 188.

3 Historický a společenský kontext

Tato kapitola vychází z prací autorů představených v oddílu 1.4 Prameny a sekundární literatura. V této kapitole nejdříve představuji Mapuches a jejich historii před příchodem Španělů. Dále shrnuji dějiny Chile v koloniálním období (konec 16. století až začátek 19. století). Věnuji se také mapuchské společnosti v koloniálním období a změnám, které v ní vlivem kolonizace probíhaly. V této kapitole kladu důraz na podobu a vývoj mapuchsko-španělských vztahů, na jejichž pozadí probíhalo mezikulturní setkávání a procesy představené v kapitole 2. Teoretický rámeček.

3.1 Mapuches před příchodem Španělů

Indiánské etnikum Mapuche neboli také Araukáni či Araukánci jsou největší původní etnikum v oblasti dnešního Chile. Část jich žije také v Argentině. Celkem jich v jižní Americe žije přibližně 1,8 milionů, a to již po staletí hlavně v chilském regionu Araucanía. Jejich jazyk se souhrnně nazývá mapudungun. Pojmenování Mapuches (což v mapudungun znamená *lidé země*) používané dnes jako oficiální označení tohoto etnika pochází až z druhé poloviny 18. století, předtím Mapuches sami sebe nazývali Reche (*praví lidé*, na rozdíl od nově přichozích cizinců). Obě pojmenování jsou endonyma (označení užívaná samotným etnikem) na rozdíl od pojmenování Araukáni či Araukánci. Toto označení je převážně Španěly používaný souhrnný název pro různá indiánská etnika, která obývala oblast Araukánie, tj. oblast za řekou Bío-Bío.¹⁵⁷ Španělský název Araucanía nejspíš pochází z kečujštiny. Inkové termínem *auka* či *purum-auka* nazývali divoké, nepřátelské kmeny, takže Araukánie v té době označovala oblast mimo přímý incký vliv. Ať už dané indiánské kmeny s Inky spolupracovaly či se proti nim stavěly, Incká říše měla na vývoj araukánských etnik velký vliv, např. v oblasti zemědělství.¹⁵⁸

Ohledně původu Mapuches nepanuje mezi akademiky přílišná shoda a existuje mnoho hypotéz, odkud Mapuches pochází nebo ze které kultury vychází. Araukánská etnika v minulosti nebyla sjednocenou etnickou skupinou, jejich osídlení bylo roztržštěné do menších jednotek, mezi kterými byly kulturní i jazykové rozdíly (byť se jednotlivé dialekty, způsob života i náboženství podobaly). Na severu Araukánie žili Picunche, jižněji

¹⁵⁷ Zavala, 2008, 23.

¹⁵⁸ Biblioteca nacional de Chile. *Las poblaciones reche-mapuche*. Memoria Chilena. Online: <http://www.memoriachilena.gob.cl/602/w3-article-100855.html> [cit. 2022-06-18].

poté samotní Mapuches a na jihu Araukánie a na ostrově Chiloé etnikum Huilliche.¹⁵⁹ Živili se drobným zemědělstvím (které bylo pod vlivem Inků na severu rozvinutější než na jihu), lovem a sběrem.¹⁶⁰ Jednalo se o nomádkou či semisedentární společnost.

Ve 12. století začali být ohrožováni ze severu Inky, což zapříčinilo sjednocení jednotlivých kmenů a militarizaci společnosti.¹⁶¹ V 15. století odrazili Araukáni incké snahy o invazi, nicméně o několik desetiletí později jejich autonomii začali ohrožovat nově příchozí Španělé. Na základě informací o bohaté zemi ležící na jihu od Incké říše se dobyvatel Diego de Almagro vydal do Chile a jeho výprava došla až na hranici Araukánie, kde se setkala s Mapuches. Vzhledem k tomu, že Španěly nově objevené území působilo chudě a tamní Indiáni se Španělům nechtěli podrobit, se Almagro rozhodl vrátit do Peru.¹⁶²

3.2 Vývoj španělsko-mapuchských vztahů od 16. do 19. století

Za prvního úspěšného dobyvatele a zároveň zakladatele Chile se považuje Pedro de Valdivia, který v roce 1540 vedl expedici do Chile a zdárně se mu podařilo přejít poušť Atacamu. V roce 1541 založil město Santiago de Chile. Španělé se snažili rozšířit své území dále na jih a dostali se až k řece Bío-Bío, avšak střetli se s mapuchským odporem.¹⁶³ Valdivia ve svých snahách dobýt Chile neustal a v roce 1550 založil město Concepción, které se stalo základnou pro další expanzi na území Mapuches.¹⁶⁴ Španělé se v této době dostali až za řeku Bío-Bío, zakládali města, věnovali se těžbě drahých kovů (za využití indiánské práce) a jejich počet rostl. Vztahy mezi Španěly a Mapuches nebyly v prvních letech příliš přátelské, ale nedocházelo k častým otevřeným konfliktům.

Španělé na Mapuches ve snaze zavést systém *encomiendy*¹⁶⁵ vyvíjeli stále větší tlak – ničili jejich obydlí i pole, což způsobilo hladomor a epidemie. Mezi domorodci narůstal vůči Španělům odpor a docházelo ke střetům, např. v roce 1553 proběhla bitva u Tucapelu, ve

¹⁵⁹ Jones, 143.

¹⁶⁰ Bengoa, 17.

¹⁶¹ Williams, Victoria. „Mapuche.“ *Indigenous Peoples, An Encyclopedia of Culture, History, and Threats to Survival*. Santa Barbara, California: ABC-CLIO, 2020, s. 698.

¹⁶² Roedl, 37.

¹⁶³ Elliott, Mills, 186.

¹⁶⁴ Valenzuela, Jaime. „Misiones jesuitas entre indios "rebeldes", límites y transacciones en la cristianización mapuche de Chile meridional (siglo XVII).“ Wilde, Guillermo (ed.). *Saberes de la conversión, jesuitas, indígenas e imperios coloniales en las fronteras de la cristianidad*. Buenos Aires: Editorial SB, 2011, s. 251.

¹⁶⁵ *Encomienda* byl systém, který spočíval v přidělení půdy dobyvatelům ke spravování. Úkolem *encomendera* bylo chránit a christianizovat obyvatele daného území výměnou za jejich loajalitu, práci a tribut (Alonso, 2016, 34).

kteřé byl Valdivia zajat a zabit.¹⁶⁶ Nevůle Mapuches vůči novým přistěhovalcům se naplno projevila během povstání mezi lety 1554–1557 pod velením *toquiho*¹⁶⁷ a schopného válečníka Lautara, bývalého podkoního Valdivii, který po léta žil u Španělů a disponoval tak velmi cennými informacemi. K Lautarovi se ale nepřipojilo dostatek Mapuches a jiných etnik na to, aby se mu podařilo Španěly oslabit či dokonce vypudit. V roce 1557 byl Lautaro během nečekaného útoku ze strany Španělů zabit.¹⁶⁸ Ve stejném roce do Araukánie vyjela doposud největší vojenská síla pod vedení guvernéra Garícií Hurtado de Mendoza. Mapuches velel *toqui* Caupolicán, který byl Španěly poražen a popraven. Toto období španělsko-mapuchských konfliktů a s nimi spojenou krutost vylíčil básník Alonso de Ercilla v eposu *La Araucana*. Ercilla v eposu obdivuje mapuchskou touhu po svobodě a kritizuje dobyvatele. Po porážce Caupolicána Mapuches nehodlali Španělům ustoupit a změnili svou taktiku – z velkých otevřených střetů přešli ke guerillové válce nebo k lokálním konfliktům, conquista tak probíhala velmi pomalu.¹⁶⁹

V Araukánii vládl po dobu dvou století stav tzv. permanentní války (*guerra permanente*). Ačkoli byla neustálá válka s Mapuches vyčerpávající, španělská koruna požadovala území za hranicí dobýt, aby zabránila britským aktivitám na jihu Chile a jejich možné spolupráci s tamějšími domorodými obyvateli. Centrem španělské snahy Mapuches podmanit bylo město Concepción. Vojenské střety se řídily cyklem roku – v zimě vládlo příměří a na jaře se obnovilo nepřátelství. Po léta táhnoucí se konflikt byl finančně nákladný a pro případné dobrovolníky-vojáky nepřilíš lákavý.¹⁷⁰

Na severu od Araukánie žili Indiáni různých etnik, které se Španělům podařilo podrobit a těžit tak z jejich práce (převážně je využívali pro získávání zlata či v zemědělství). Podrobená indiánská etnika byla pro válku s Mapuches z ekonomického a vojenského hlediska klíčová. Je třeba brát v potaz, že s Mapuches bojovali jen Španělé (kterých bylo na konci 16. století okolo 2 000), ale hlavně tzv. *indios amigos*, indiánští spojenci Španělů, kteří byli do válek nuceni anebo preferovali vojenskou službu před prací v rámci *encomiendy* či v dolech.¹⁷¹ Na mapuchské straně zase bojovali mestici či Indiáni, kteří

¹⁶⁶ Valenzuela, Jaime. „La cruz en la cristianización jesuita de Chile meridional, signo, significados y paradojas (1608-1655).“ Payàs, Zavala, 2012, 189.

¹⁶⁷ *Toqui* byl vůdce, kterého si Mapuches volili během války.

¹⁶⁸ Valenzuela, 252.

¹⁶⁹ Jones, 144.

¹⁷⁰ Lázaro, Carlos. *La diplomacia de las fronteras indias en América*. 2005, s. 26. Online: <https://core.ac.uk/download/pdf/71612408.pdf> [cit. 2023-06-18].

¹⁷¹ Roedl, 168.

z kolonie uprchli. Postupem času ale docházelo k velkému úbytku indiánské populace způsobeném epidemiemi, nucenými pracemi, špatným zacházením nebo konflikty a jimi zapříčiněnými hladomory.¹⁷² Docházelo také k častému zotročování Mapuches nebo jiných chilských etnik, kteří se Španělům vzepřeli, a to buď nezákonně anebo v některých obdobích jako důsledek tzv. spravedlivé války¹⁷³ (*guerra justa*). Zotročování nepřátelských etnik bylo v Chile legální od roku 1608.¹⁷⁴

V 90. letech 16. století se guvernérem Chile stal Martín García Oñez de Loyola, jehož cílem bylo pokročit v dobývání Chile, a proto se snažil získat co nejvíce vojáků z celé Španělské Ameriky, Chile ale nebylo pro vojáky příliš lákavé místo. Slabost španělských sil se naplno projevila v roce 1598 v bitvě u Curalaby, ve které Mapuches pod vedením *toquiho* Pelantara zabili guvernéra a zničili španělskou válečnou výpravu.¹⁷⁵ Následovalo velké povstání. Boje probíhaly od řeky Bío-Bío až k ostrovu Chiloé a Mapuches zničili všech sedm významných měst na jihu Chile. Mapuches navázali spojení i s etnikem Huilliche a společně tvořili významnou vojenskou sílu. Nakonec se jim podařilo Španěly porazit. Po téměř 50 letech vojenských střetů se Španělé stáhli za Bío-Bío a na konci 16. století vznikla koloniální hranice (*La Frontera*), po které byly rozptýlené vojenské a misijní základny.¹⁷⁶ Hranice byla oficiálně uznaná v roce 1641 na parlamentu v Quillínu a i přes občasné výkyvy přetrvávala až do poloviny 19. století.¹⁷⁷ Na jih od Araukánie zůstali Španělé pouze na ostrově Chiloé.¹⁷⁸ Španělská koloniální správa se později snažila znovu získat vliv jižně od Bío-Bío, avšak nedosáhla velkého úspěchu. Na začátku 17. století byla také založena stálá armáda čítající okolo dvou tisíc mužů, kolonie Chile však neměla na financování stálé armády dostatek prostředků a muselo ji financovat Peru. Docházelo k reformaci španělské armády a stejně tak se vyvíjelo vojsko Mapuches.¹⁷⁹

Součástí dobývání byla i tzv. duchovní conquista. Mezi Mapuches působili ze začátku františkáni a poté především jezuité, kteří se shromažďovali v pevnostech a podnikali

¹⁷² Ibid., 148.

¹⁷³ Zotročování původních obyvatel bylo ve španělských koloniích od roku 1530 zakázáno. Pouze v případě, že se odmítli podrobit španělskému králi a přijmout křesťanství, se proti nim mohla vést spravedlivá válka a mohli být uvrženi do otroctví, viz Křížová, Markéta. *Otroctví v Novém světě od 15. do 19. století*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2013, s. 43.

¹⁷⁴ Valenzuela, 254.

¹⁷⁵ Roedl, 253.

¹⁷⁶ Zavala, Dillehay v Zavala, Dillehay, Payàs, 4.

¹⁷⁷ Samaniego, Payàs, 39.

¹⁷⁸ Roedl, 311.

¹⁷⁹ Elliott, Mills, 187.

evangelizační výpravy mezi Mapuches až do roku 1767.¹⁸⁰ Významným zástupce jezuitů v Chile byl Luis de Valdivia. Jeho taktikou bylo Mapuches co nejlépe poznat – pobýval u nich, díky čemuž nejenže poznal jejich kulturu, ale také se naučil mapudungun a byl autorem několika filologických publikací (slovníků a náboženských textů v mapudungun), jejichž cílem bylo usnadnit misionářům christianizaci Mapuches.¹⁸¹ Po vyhnání jezuitů na jejich úsilí navázali františkáni.¹⁸²

Mezi lety 1612–1626 byla na popud Luise de Valdivia ustanovena tzv. *guerra defensiva* (defenzivní válka), která spočívala v obraně hranice a byla vnímána jako řešení vojenských konfliktů, otroctví a nucené služby Indiánů.¹⁸³ Řeku Bío-Bío překračovali pouze misionáři.¹⁸⁴ V roce 1626 však Španělé opět zahájili ofenzivu a Mapuches pod vedením *toquiho* Butapichúna byli v roce 1631 poraženi v bitvě u Albarrady. Válka pokračovala, avšak převážně v podobě tzv. *malocas*, což byly rychlé překvapivé útoky menších vojenských jednotek za účelem získání kořisti a válečných zajatců ze strany jak Mapuches, tak Španělů. Jednou z nejvýnosnějších kořistí *malocas* byli otroci. Na obchodě s otroky mnoho Španělů zbohatlo.¹⁸⁵ Jedním z důvodů, proč bylo od defenzivní války upuštěno, byla skutečnost, že chilská ekonomika byla na neustálé konflikty a obchod s otroky z velké části nastavena – vlastníci zemědělských usedlostí zásobovali armádu a na práci využívali Indiány získané při *malocas*.¹⁸⁶ Stejně tak pro mapuchskou stranu mohl trvalý konflikt přinést benefity v podobě společenského vzestupu v rámci kmenové hierarchie na základě válečných zásluh.¹⁸⁷

Po letech dlouhotrvající války se koruna přiklonila k nové strategii – vyjednávání, protože přátelské vztahy s Mapuches byly vzájemně výhodné především kvůli obchodu a permanentní válka byla navíc pro korunu velmi finančně náročná.¹⁸⁸ V roce 1639 se vlády v Chile ujal nový guvernér Francisco López de Zúñiga, markýz de Baides, a konaly se první významné *parlamentos*, k jejichž další institucionalizaci došlo v 18. století. První

¹⁸⁰ Jones, 176.

¹⁸¹ Lázaro, 2002, 206.

¹⁸² Zavala, José; Dillehay, Tom. „Introduction.“ Zavala, Dillehay, Payàs, 5.

¹⁸³ Lázaro v Boccara, 2002, 203.

¹⁸⁴ Valenzuela v Payàs, Zavala, 2012, 189.

¹⁸⁵ Ruíz-Esquide, Andrea. *Los indios amigos en la frontera araucana*. Santiago: Edición Universitaria, 1993, s. 13.

¹⁸⁶ Lázaro, 2002, 210.

¹⁸⁷ *Ibid.*, 212.

¹⁸⁸ Valenzuela, 254.

významný parlament se konal u řeky Quillín v roce 1641 a z jeho podoby později vycházela všechna ostatní mírová jednání. Sešlo se na něm desítky *caciques* z celé Araukánie a celkový doprovod čítal více než 2 000 Indiánů (včetně žen a dětí), španělského guvernéra zase doprovázeli zástupci armády, církve, *encomenderi* a *indios amigos*. Výsledkem bylo uzavření mírové smlouvy, která Mapuches garantovala nezávislost území za podmínky, že uznají svrchovanost španělského krále, vrátí zajatce a nechají na svém území působit misionáře.¹⁸⁹ Dále se španělská strana s Mapuches dohodla na výměně zboží a potravin, ochraně pobřeží (které ohrožovali Angličané a Holanďani) a na spolupráci v boji proti válečným Indiánům (*indios de guerra*), kteří napadali španělské území, podnikali loupežné výpravy a unášeli zajatce.¹⁹⁰

Situace se na nějakou dobu uklidnila, ale po čase se nepřátelství a *malocas* znovu obnovily. Další významný parlament se konal opět v Quillínu v roce 1647, výsledkem byl souhlas Mapuches s průchodem Španělů přes Araukánii a stavbou pevností. Ačkoli byl na parlamentech dojednan mír, snaha Španělů získat otroky však nepolevovala a došlo tak k mapuchskému povstání, které trvalo od roku 1655 do roku 1663. Účastnili se ho nejen Mapuches, ale i Huilliches, mestici a černoši. Výsledkem bylo zničení španělských měst a pevností v Araukánii a znovuoobnovení hranice na řece Bío-Bío.¹⁹¹ Legalita otroctví byla jedním z důvodů, proč válka s Mapuches stále trvala – jak již bylo dříve zmíněno, přestože byla pro korunu finančně velmi nákladná, účastníkům válek se obchod s otroky bohatě vyplácel. Proti otroctví nepřátelských Indiánů se vyslovovali především jezuité a po mnoha letech debatování bylo v roce 1683 nakonec otroctví Indiánů v Chile zrušeno.¹⁹²

Na konci 17. století došlo k uklidnění situace. V Araukánii začalo působit mnohem více misionářů, převážně jezuitů. Došlo k znovuoobnovení tradice mírových *parlamentos* a koloniální hranice se stala místem častých obchodních kontaktů. Na konci 17. století a v 18. století docházelo k čilým misionářským aktivitám, Mapuches ale nebyli vůči christianizačním snahám příliš otevření. Odmítali odejít z hor a žít v redukcích.¹⁹³ Na

¹⁸⁹ Roedl, 320.

¹⁹⁰ Payàs, Alonso, 189.

¹⁹¹ Roedl, 325.

¹⁹² Villalobos, 105.

¹⁹³ Osady, ve kterých se shromažďovali původní obyvatelé, čímž se usnadňovala misijní činnost a kontrola obyvatelstva. Redukce v Chile se však od redukcí např. v Peru nebo v Paraguayi lišily. V chilských redukcích žili indiánští spojenci Španělů a byli na španělské koloniální správě a církvi nezávislí. Stabilita těchto uspořádání a věrnost v nich žijících Indiánů byla proměnlivá (Valenzuela v Payàs, Zavala, 2012, 190).

nátlak přesídlit do redukcí reagovali povstáním v letech 1769–1770.¹⁹⁴ V 18. století docházelo k růstu anglické přítomnosti na chilském pobřeží. Angličané s Mapuches obchodovali a koloniální správa se začala obávat vzniku mapuchsko-anglického spojení. V této době byl mír s Mapuches pro koloniální Chile klíčový a k jeho utvrzení došlo na parlamentu v Negrete (1771), kde byla také znovu potvrzena hranice na Bío-Bío a nezávislost Araukánie.¹⁹⁵ Druhá polovina 18. století byla také obdobím bourbonských reforem, jejichž cílem bylo mimo jiné zefektivnit státní správu včetně správy kolonií a podporovat obchod, což se odrazilo i na podobě španělsko-mapuchských vztahů. Snahou koloniální správy bylo zachovávat s Mapuches dobré vztahy a uzavírat spojení, jednak z ekonomických důvodů a také proto, že Mapuches přispívali k obraně vnějších hranic před tlakem cizích mocností. Nejvýznamnějším představitelem koloniální správy v této době byl Ambrosio O'Higgins.¹⁹⁶

Během válek za nezávislost se většina kmenů z území Araukánie připojila na stranu koruny, protože nechtěli přijít o vydobytá práva a nezávislost. Po skončení války za nezávislost žili Mapuches do 20. let 19. století relativně nezávisle na nové republice, později však narůstal kolonizační tlak na jejich území a během 2. poloviny 19. století docházelo k posouvání hranice až k jejímu zániku v roce 1883.¹⁹⁷

3.3 Mapuchská společnost v koloniální době

Mapuches tvořili relativně početnou zemědělskou populaci uspořádanou do lokálně centralizovaných jednotek. Podle dobových pramenů se mapuchská společnost dělila na rodinné jednotky *lof*, kterým vládli zvolení náčelníci *lonkos*. *Caciques* se označovali také termínem *ulmen*. Několik *lof* tvořilo větší jednotky, které spolu sdílely posvátný vyřezávaný sloup *rehue* symbolizující napojení na kosmos. Ty se dále spojovaly v ještě větší jednotky, tzv. *ayllarehue*. Typickým mapuchským obydlím byl velký dům ze dřeva nazývaný *ruka*, který obývala rodina – základní jednotka společnosti.¹⁹⁸ Jednalo se o polygamní společnost.¹⁹⁹ Významnou součástí mapuchské společnosti byli zajatci, často ženy a děti. Zajatci byli mezi Mapuches plně začleněni (obzvláště děti ze smíšených

¹⁹⁴ Zavala, 2008, 150.

¹⁹⁵ Roedl, 335.

¹⁹⁶ Zavala, Payàs, 130.

¹⁹⁷ Roedl, 343.

¹⁹⁸ Boccara, Guillaume. „Etnogénesis Mapuche, resistencia y restructuración entre los indígenas del centro-sur de Chile (siglos XVI-XVIII).“ *The Hispanic American Historical Review*, 79 (3), 1999, s. 429.

¹⁹⁹ Zavala, 2008, 231.

svazků), takže když byli navraceni, jen stěží se opět integrovali do španělské společnosti, anebo se vrátit nechtěli (např. protože jim byla španělská společnost cizí, anebo se cítili zahanbeni kvůli životu, který byli nuceni vést, a to obzvláště ženy).²⁰⁰ Španělští zajatci v mapuchských komunitách sloužili jako otroci či služebníci, v některých případech zastávali také roli tlumočníka či vyjednavče.²⁰¹ Součástí mapuchské společnosti byly také osoby, které se za hranici na území Mapuches vydaly dobrovolně kvůli svému podřízenému postavení ve španělské společnosti, např. mestici, mulati a černoši. Dále mezi Mapuches dobrovolně žili Španělé, kteří buď utíkali před spravedlností či z armády, anebo jim byl mapuchský způsob života bližší.²⁰²

Jak již bylo zmíněno, Mapuches se živili sběrem, lovem a drobným zemědělstvím, pěstovali kukuřici, fazole, brambory nebo quinou a po příchodu Španělů začali chovat evropská hospodářská zvířata, hlavně ovce a koně. Důležitou součástí jejich příjmů byly také nájezdy na španělské statky (*estancias*).²⁰³ Na španělskou taktiku spálené země zareagovali tak, že se začali opět částečně živit lovem a sběrem, což mělo pro španělské oddíly na válečném území negativní dopad, protože neměli přístup k mapuchským polím a tím pádem k potravinám. Mapuches byli velmi otevření vůči novému zboží a technologiím a rychle je začleňovali do svého života. Stejně tak se vyvíjela jejich válečná taktika. Postupem času se dokázali velmi dobře adaptovat na španělský způsob boje a využívat jeho slabiny (např. nutili Španěly k boji v nepřístupném terénu či bažinách) a používat evropské zbraně.²⁰⁴ Pomocí spojenců se jim povedlo získat palné zbraně. V boji využívali velmi efektivně i koně. Jejich společnost se přizpůsobila permanentní válce – tvořili flexibilní, militarizované a výrazně hierarchizované společenské jednotky, takže v případě, že některá komunita byla vyčerpaná válkou, uzavřela se Španěly mír, kdežto ostatní pokračovali v bojích. Šlo jen o dočasné příměří – když se daná komunita zotavila, zase se začlenila do války a vystřídala se s jinou.²⁰⁵

Po uklidnění války na konci 17. století se Mapuches zaměřili na obchod – prodávali dobytek a ponča a kupovali železné výrobky a alkohol. K obchodním stykům docházelo

²⁰⁰ Villalobos, 134.

²⁰¹ Alonso, Iciar. „Negociar en tiempos de guerra, viajes de ida y vuelta entre españa y américa (ss. XV-XVII)“, Payàs, Zavala, 2012, 45.

²⁰² Villalobos, 136.

²⁰³ Roedl, 330.

²⁰⁴ Elliott, Mills, 187.

²⁰⁵ Roedl, 172.

jak na hranici, tak i na mapuchském území, kam mířili španělští a mestičtí kupci. Docházelo také ke změnám ve společnosti. Nejvyšší postavení už neměli váleční vůdci, ale lidé, kteří dokázali akumulovat velké bohatství z obchodu a loupežných výprav. Tito lidé ve svých rukou soustředili funkci náčelníka (*lonko*), válečného vůdce (*toqui*) a náboženského vůdce.²⁰⁶ Dříve se mapuchská společnost dělila na klany, v 17. a později 18. století se ale jejich území rozdělilo na čtyři územní celky (*butalmapu*) a vytvořila se mapuchská identita jako protiklad k identitě cizinců.²⁰⁷ Relativní mír se Španěly Mapuches umožnil zaměřit se na východní stranu And a pampy, kde se nacházela obrovská stáda divokého dobytka a koní (tzv. *cimarrones*). Lovecké skupiny pořádaly výpravy za účelem získání kořisti, kterou poté rozprodávaly mezi jinými kmeny či kreolskými obchodníky.²⁰⁸ Mapuches pronikali hluboko do pamp a zásadně ovlivňovali tamější indiánská etnika. V pampách probíhala tzv. araukanizace pamp – vzhledem k mapuchskému vlivu došlo k šíření mapudungun, mapuchské kultury, společenského uspořádání a způsobu života mezi původní etnika žijící na východ od And.²⁰⁹

²⁰⁶ Ibid., 330.

²⁰⁷ Boccara, 1999, 432.

²⁰⁸ Jones, 159.

²⁰⁹ Ibid., 165.

4 Mezikulturní a mezijazyková komunikace v koloniálním Chile

Tato kapitola představuje rozličné aspekty mezikulturní a mezijazykové komunikace v koloniálním Chile, které analyzuje na základě konceptů představených v druhé kapitole Teoretický rámec. Závěry představené v tomto oddílu vychází z pramenné základny této práce a její analýzy a opírají se o informace ze sekundární literatury, především ze Zavaly, Payàs a Roulet.

4.1 Komunikativní situace, vývoj profese a původ tlumočnicků

V Chile jakožto oblasti permanentní války byly jednou z nejčastějších komunikativních situací, ve kterých docházelo ke zprostředkované komunikaci, válečný konflikt a diplomacie. Jak již bylo zmíněno výše, v oblastech, které si Španělé podmanili rychle, byli profesionální tlumočníci využíváni pro oficiální kontakt mezi koloniální správou a původními obyvateli např. v oblasti soudnictví. V Chile se však profesionalizace a institucionalizace profese pojí s ozbrojeným konfliktem a vyjednáváním mezi Mapuches a Španěly, tlumočníci byli tedy zpravidla součástí armády nebo s ní blízce spolupracovali. Oblast španělsko-mapuchské hranice byla také místem čilých legálních i nelegálních obchodních kontaktů, které probíhaly hlavně v blízkosti osídlení, pevností, misijních stanic a haciend na hranici, či přímo v Araukánii v podobě skupin obchodníků doprovázených mestici, kteří sloužili jako pomocná síla, a tlumočníky.²¹⁰ Zprostředkováním obchodu se zabývali tzv. *conchavadores* – agenti španělského, mestického či mapuchského původu, kteří působili jako spojky mezi oběma světy díky své znalosti jazyků, kultury a obchodních zvyklostí.²¹¹ Ačkoli bylo pro zprostředkování obchodu nezbytné ovládat jazyk a rozumět kulturním a obchodním zvyklostem obou stran, nebyla za potřebí tak vysoká úroveň jazykových schopností, jako v případě tlumočení na parlamentech. K mezikulturní komunikaci docházelo také v rámci misijní činnosti. Běžnou praxí bylo, že se misionáři učili jazyk etnika, u kterého působili, a Chile nebylo výjimkou.

Tlumočníci byli nezbytní pro navozování vztahů s původními obyvateli již od počátku průzkumných a dobovačných výprav do Chile. Mezi první tlumočnický na území Chile byli účastníci výprav z Peru, tzv. *yanaconas*. Tímto termínem se označovali indiánští účastníci

²¹⁰ Villalobos, 123.

²¹¹ León, 119.

dobyvačných výprav.²¹² V průběhu samotné conquisty byla profese tlumočnicka stejně živelná a neukotvená jako proces dobývání sám. Na konci 16. století však došlo k ustanovení koloniální hranice, založení stálé armády a v rámci ní ke vzniku pozice válečného tlumočnicka.²¹³ Tlumočníci v Chile byli nezbytní nejen během ozbrojených konfliktů, ale hlavně v období míru, kdy působili jako prostředníci (společně s dalšími aktéry mezikulturní komunikace) mezi koloniální správou, armádou a mapuchskými komunitami. Tlumočníci bývají v pramenech označováni jako *lengua*²¹⁴ nebo *intérprete*²¹⁵. V chilském prostředí se objevuje také termín *faraute (del campo)*²¹⁶, ale není příliš častý.²¹⁷ Na základě analýzy pramenné základny jsem zjistila, že původ tlumočnicků na španělsko-mapuchské hranici, lze rozdělit do tří hlavních kategorií:

1. mesticové,
2. zajatci,
3. příslušníci církve.

Tlumočníci náležící do prvních dvou kategorií své jazykové dovednosti získali vzhledem k okolnostem přirozeně a působili v armádě nebo s ní spolupracovali. Naopak příslušníci církve do předchozích dvou kategorií většinou nespádali, protože se mapudungun učili během působení mezi Mapuches anebo se mohli učit prostřednictvím gramatik a slovníků.

V *Desengaño y reparo de la guerra del Reino de Chile* Alonsa Gonzáleze de Nájera se uvádí, že tlumočníci pocházeli nejčastěji právě z řad mesticů, kteří mají podle Nájery kvůli svému indiánskému původu mnoho špatných vlastností: „Jelikož mají tito mestičtí tlumočníci v sobě tolik z Indiánů, jsou stejně falešní jako oni [...]“.²¹⁸ Původu tlumočnicků věnuje celou jednu kapitolu, ve které také tvrdí, že kdyby byli tlumočníci vybíráni z řad kreolů, odváděli by svoji práci, na rozdíl od mesticů, poctivě. To dokládá autorovo evropocentrické vnímání Indiánů a mesticů, pro kterého byli lidé jiného než evropského původu méněcenní, méně schopní a měli více špatných vlastností než Španělé či potomci Španělů v Americe. Podle Nájery je taktéž problematické, že tlumočnický byli vždy

²¹² Původně byli *yanaconas* skupinou obyvatel, která sloužila incké vládnoucí vrstvě. Po dobytí Incké říše Španělé tuto instituci převzali a využívali. Ruiz-Esquide, 22.

²¹³ Payàs, Gertrudis. „The Interpreters of the Parlamentos, Agents of Communication During Two Centuries of Political Contact.“ Zavala, Dillehay, Payàs, 121.

²¹⁴ Zavala (ed.), 2015, 143, 186.

²¹⁵ Zavala (ed.), 2015, 96, 186.

²¹⁶ Nájera, 227.

²¹⁷ Zavala, Díaz, Payàs, 39.

²¹⁸ Como estos mestizos lenguas tienen tanta parte de indios, vienen a ser tan fingidores como ellos [...]. Nájera, 148.

výhradně mesticové, což s sebou přinášelo mnohé problémy. Mesticové podle Nájery např. propagovali mír, i když věděli, že je pouze předstíraný, anebo využívali informací, ke kterým kvůli jazykové bariéře nikdo jiný přístup neměl, což jim přinášelo finanční a jiné výhody. V Nájerově textu je negativní postoj k mesticům, a tedy i tlumočnickům, všudypřítomný, což reflektuje nedůvěru k mesticům a Indiánům pro jeho dobu typickou: „Tito mestičtí tlumočníci jsou tak zlomyslní a mají tak špatné sklony a povahu, že pochybuji, že by na světě existovali jiní lidé s tak špatnými vlastnostmi.“²¹⁹ Nájera se tím snažil dokázat, že využívání tlumočnicků mestického původu, kteří mají přirozeně velmi špatné morální kvality, stěžuje conquistu Chile, jak dále uvidíme v oddílu 4.7 Obraz profese v pramenech – morální integrita tlumočnicků.

V záznamech z *parlamentos* se původ tlumočnicků nezmiňuje, tlumočníci tedy mohli být mestici anebo znali jazyk, protože žili v přímé blízkosti Mapuches (např. členové jejich rodiny působili jako prostředníci mezi armádou a Mapuches, tzv. *capitanes de amigos*, jak uvidíme dále). Častěji se vyskytují zmínky o jazykových znalostech tlumočnicků, jako v případě kapitánů tlumočících na parlamentu v roce 1608, kteří „[...] znali jazyk používaný těmito Indiány a rozuměli mu, protože se narodili a vyrostli v této zemi“.²²⁰

Kromě mesticů pocházeli tlumočníci také z řad zajatců. Diego de Rosales např. zmiňuje původ kapitána Luise Ponce de León, který vedl setkání s Mapuches:

[...] jazyk uměl obdivuhodně, protože se mezi nimi narodil, byl synem kapitána Juana Vasqueze, který byl zajat po ztrátě Villaricy, a se svou ženou strávil mnoho let mezi Indiány a v zajetí se mu narodil syn.²²¹

Na rozdíl od mesticů byli zajatci často španělského původu, získali tedy jazykové dovednosti, ale nemuseli čelit stejným předsudkům jako mestici.

4.2 Hlavní aktéři mezikulturní komunikace v Chile

V armádě koloniálního Chile existovalo několik pozic, jejichž náplní práce bylo zprostředkovávat kontakt, a tudíž i komunikaci mezi armádou a mapuchskými kmeny. Kromě oficiálních *intérprete* nebo *lengua general* (hlavní tlumočnick), kteří byli jmenováni

²¹⁹ Son estos mestizos lenguas tan perversos, y de tan mala inclinación y naturaleza, que dudo haya en el mundo otros hombres de tan malas calidades. Ibid., 152.

²²⁰ [...] savian y entendian la lengua general destos yndios por ser naçidos y criados en La tierra. Zavala (ed.), 2015, 64.

²²¹ [...] sabía admirablemente la lengua por aver nacido entre ellos y ser hijo del Capitan Juan Vasquez, que siendo captivo en la pérdida de la Villarica con su muger estuvo muchos años entre los indios y ubo este hijo en el captiverio. Rosales, III, 396.

při příležitosti konání *parlamentos*, na hranici působili i *intérpretes de campaña* (řadoví tlumočníci). Mezi další důležité aktéry patřili i tzv. *capitanes* nebo *tenientes de (indios) amigos* (kapitáni či poručíci mezi přátelskými Indiány). *Capitanes de amigos* byli prostředníky mezi koloniální správou a spřátelenými Mapuches. Žili na hranici či za ní, byli bilingvní a gramotní a jejich hlavním úkolem bylo kontrolovat *indios amigos* a získávat informace pro koloniální správu. *Capitanes de amigos* lze považovat za *cultural brokers* – náleželi sice k chilské armádě, ale byli často mestického původu. Potřebné jazykové a kulturní znalosti mohli získat také dlouhodobým pobytem na hranici. Mezi jejich další úkoly patřilo řešení sporů v rámci jednotlivých komunit, čímž přinášeli španělské právo mezi Mapuches. Kromě role mediátora působili také jako obchodníci, poslové, zvědi či doprovázeli misionáře.²²² Takto byli *capitanes de amigos* a jejich funkce popsáni v záznamech z parlamentu v Concepción v roce 1693: „[...] a snaží se o jejich větší dobro tím, že jim dávají kapitány tlumočníky, kteří je řídí [...]“, „[...] a dávají jim dobré kapitány, kteří jim přinášejí spravedlnost [...]“²²³ či v Negrete (1793) „[...] prostřednictvím *capitanes* a *tenientes de amigos*, kteří jsou určeni pro komunikaci, zprávy a události v těchto redukcích [...]“.²²⁴

Capitanes de amigos měli před konáním *parlamentos* za úkol uskutečnit prvotní navázání oficiálních vztahů mezi *caciques* a armádou. Chilský guvernér Antonio Guill y Gonzaga ve svém dopise o průběhu parlamentu v Nacimientu v roce 1764 adresovaném španělskému králi popisuje, jak *capitanes de amigos* dal na starost zajistit, aby se vyslanci Mapuches parlamentu zúčastnili: „Stejným způsobem jsem uložil *capitanes de amigos* [...], aby se na ně obrátili a přesvědčili je, aby s radostí přijali tuto nabídku.“²²⁵ Během *parlamentos* také asistovali a zprostředkovali komunikaci mezi koloniální správou a Mapuches, což dokládá záznam z parlamentu v Negrete (1771):

²²² Roulet, Florencia. „Capitanes de amigos en la frontera de Mendoza, los usos indígenas de una institución colonial.“ Alonso, Páez, Samaniego, 50.

²²³ [...] procurando Su maior bien dandoles Capitanes lenguas que los Governasen [...]; [...] y poniendoles buenos Capitanes que les administrasen justicia [...]. Zavala (ed.), 2015, 189.

²²⁴ [...] por medio de los Capitanes, y Tenientes de amigos, que estan señalados para la Comunicacion, mensajes, y ocurrencias de estas Reducciones [...]. Ibid., 375.

²²⁵ Del mismo modo impuse a los Capitanes de Amigos [...] con que havian de hir disponiendolos, y persuadiendolos a que recibiesen con agrado la propuesta. Ibid., 275.

[...] vystřelily dvě salvy z děla na znamení zakončení vyjednávání tohoto prvního dne a Indiáni se s *capitanes de amigos*, kteří byli pro každou redukci jmenováni, odebrali na ostrov Duqueco, který jim byl udělen jako prostor pro ubytování [...].²²⁶

Capitanes de amigos mohli být jmenováni *intérprete general*²²⁷, jako např. na parlamentu v Choque Choque v roce 1694: „[...] Ramon de Fontalva, Jil de Soza a Pedro Guerra *capitanes de amigos*, kteří zastávali profesi tlumočnicka [...].“²²⁸

Chilský historik Leonardo León tvrdil, že ačkoli byli *capitanes de amigos* příslušníci armády, Mapuches tyto zprostředkovatele začlenili do své společnosti a měli možnost ovlivnit, kdo bude do této pozice jmenován, a jmenování samotné bylo doprovázeno mapuchskými rituály.²²⁹ Podle Zavaly je instituce *capitanes de amigos* důkazem schopnosti Mapuches integrovat Španěly do své společnosti, jsou tedy dokladem oboustranné kulturní adaptace. Samotní kapitáni byli ambivalentní postavy, ačkoli byli podřízeni španělské armádě, často docházelo k jejich „indianizaci“ – přejímání mapuchského způsobu života či kultury. Zavala zdůrazňuje, že *capitanes de amigos* Mapuches neovládali, ale naopak působili jako poradci a zprostředkovatelé v politických a obchodních záležitostech. Tato instituce je tedy příkladem hybridizace a transkulturatione, není pouze nástrojem pro ovládnutí Mapuches, ale spíše kompromisem mezi dvěma odlišnými kulturami, který oběma stranám přináší určité výhody.²³⁰ V 18. století dokonce existovaly rodiny, ve kterých se tato pozice přenášela z generace na generaci²³¹, také proto, že vzhledem k tomu, že *capitanes de amigos* žili mezi Mapuches, jejich synové získali předpoklady pro tuto specializovanou a prestižní pozici přirozeně.

Vzhledem k tomu, že *capitanes de amigos* byli prostředníci mezi španělskou armádou a spřátelenými Mapuches, jejich postavení bylo obzvláště nejisté v obdobích, kdy náklonnost *indios amigos* vůči Španělům pominula a nastal konflikt. Přestože jejich hlavním úkolem bylo udržovat dobré vztahy s *indios amigos*, stávalo se, že se účastnili

²²⁶ [...] disparados dos Cañonazos en señal de haberse concluido el razonamiento de este primero día, se retiraron los Yndios con los Capitanes de Amigos que a cada reducion se le nombro a la Ysla de Duqueco que se les tiene dada por alojamiento [...]. Ibid., 289.

²²⁷ Payàs v Zavala, Dillehay, Payàs, 136.

²²⁸ [...] Ramon de Fontalva = Jil de Soza y Pedro Guerra Capitanes de Amigos que hicieron oficio de interpretes [...]. Zavala (ed.), 2015, 196.

²²⁹ León, 160.

²³⁰ Zavala, 2008, 313.

²³¹ León, 168.

*malocas*²³² a že si na ně mapuchské komunity stěžovaly, jako např. na parlamentu v Negrete (1726):

[...] popisoval [...] újmu, kterou utrpěli od *capitanes de amigos*, které měli ve svých redukcích, kteří s nimi opět špatně zacházeli způsobem, že jim syny a dcery za účelem vlastních obchodů odebírali od rodičů, aby je prodali [...].²³³

Capitanes i *tenientes de amigos* byli podřízení vojenské funkci *comisario de naciones*, což byla nejvýše postavená pozice v armádě zodpovědná za jednání s Mapuches. Jeden *comisario de naciones* sídlil ve městě Concepción a druhý jižněji ve Valdivii. *Comisario de naciones* byl zároveň zástupcem guvernéra při jednání s Mapuches, jeho úkolem bylo udržovat vztahy s *caciques*, reagovat na jejich stížnosti a žádosti, sledovat situaci mezi Mapuches, předcházet konfliktům či domlouvat s *caciques* jejich účast na parlamentech.²³⁴ Stejně jako *capitanes de amigos* i *comisario de naciones* během *parlamentos* působil jako neoficiální zprostředkovatel komunikace a v případě nutnosti nahrazoval hlavního tlumočnicka²³⁵ či mu asistoval, jako např. na parlamentu v Concepción (1735):

Provedli [...] přísahu, kapitán Pedro Pedreros, *lengua general*, don Francisco Aurelio Fernandez, *comisario de naciones* a seržant Joseph Quezada, kteří zastávali profesi tlumočnicka, [...].²³⁶

Mezi další úkoly *comisario de naciones* bylo vést parlament. Společně s hlavními tlumočníky a *capitanes de amigos* byli během parlamentu hlavními prostředníky mezi Mapuches a koloniální správou, jako např. na parlamentu v Lonquilmu (1784): „[...] pověřenec nařídil *comisario de naciones*, aby předvedl *caciques* z jurisdikce Valdivia [...]“²³⁷. *Lengua general* nebo *capitán de amigos* mohl být povýšený na *comisario de naciones*, jako v případě kapitána Antonia de Soto Pedreros: „[...] a poté, co uznal pílí, ostražitost a dobré úmysly zmíněného hlavního tlumočnicka, ho guvernér jmenoval

²³² Ruíz-Esquide, 37.

²³³ [...] manifestar [...] los agravios que havian padecido de los Capitanes de Amigos que tenian en sus Reduciones que les repetian las Vejaciones de quitarles los hijos y las hijas estraiendolos por negociacion propia de la potestad de sus padres para venderlos [...]. Zavala (ed.), 2015, 226.

²³⁴ Villalobos, 173.

²³⁵ Payàs v Zavala, Dillehay, Payàs, 128.

²³⁶ Haviendo echo [...] el Juramento acostumbrado el dicho Capitan Pedro Pedreros Lengua General, Don Francisco Aurelio Fernandez Comisario de Naciones, y el Sarxento Joseph Quezada que hizieron oficio de Ynterpretes [...]. Zavala (ed.), 2015, 232.

²³⁷ [...] Comisionado mandò al Comisario de Naciones aproximasen [...] a los Casiques de la jurisdicion de Valdivia [...]. Ibid., 361.

comisario general de naciones [...]“.²³⁸ Stejně jako *capitanes de amigos*, i *comisario de naciones* působil jako vyslanec španělského práva mezi Mapuches, jako Soto Pedreros po svém povýšení: „[...] zmíněný *comisario de naciones* pokračoval v návštěvě dalších redukcí, šířil spravedlnost a propouštěl mnoho Indiánů, které měli někteří Španělé ve službách [...]“.²³⁹ Jak již bylo zmíněno, role prostředníka s sebou přinášela mnohá rizika, což dokazuje skutečnost, že právě *comisario de naciones* Soto Pedreros byl zavražděn rebelujícími Mapuches.²⁴⁰

Co se týče žen jako aktérů mezikulturní komunikace, ženy měly stejné předpoklady stát se tlumočnicemi jako muži, protože i ženy žily na pomezí kultur. Ve španělské společnosti žily ženy smíšeného či mapuchského původu, které např. byly zajatkyněmi nebo sloužily na *encomiendách*. Součástí mapuchské společnosti byly zase španělské zajatkyně. Vzhledem k jejich nerovnému postavení v patriarchální koloniální společnosti ženy v minulosti zprostředkovávaly komunikaci především v neformálních komunikativních situacích či v přechodných obdobích, tedy do doby, než došlo k institucionalizaci a profesionalizaci povolání (např. během conquisty). Institucionalizované a profesionální tlumočení bylo tedy v Chile doménou příslušníků armády, což dokazuje i skutečnost, že se v záznamech o mapuchsko-španělských parlamentech nedochovala žádná zmínka o ženské tlumočnici. Neformálnost komunikativních situací, které zprostředkovávaly ženy, je také důvodem, proč nejsou zaznamenány v pramenech. Naopak v periferních hraničních oblastech na východ od Chile (argentinské pampy, severní Patagonie, oblasti And), ve kterých nebyl tak častý kontakt se Španěly a kde nepůsobila stálá armáda, se ženy-tlumočnice výjimečně vyskytují i při formálnějších situacích, protože tlumočnická profese zde nebyla natolik institucionalizovaná. Při jednáních tak často tlumočily ženy, které měly příbuzenské pouto s náčelníky, což jim dodávalo kredibilitu.²⁴¹ Tlumočnice také pocházely z řad španělských zajatkyní, jako v případě jednání, které proběhlo v roce 1796 v Córdobě (místokrálovství Río de la Plata), na kterém tlumočila Francisca Bengolea, která byla po mnoho let zajatkyní u etnika Ranquel. Záznam z jednání začíná následovně:

²³⁸ [...] e despues reconociendo el zelo Vigilancia y buena yntencion del dicho lengua general le nombro Su Señoria por Comissario general de Naciones [...]. Ibid., 186.

²³⁹ [...] prosigiendo el dicho Comissario de Naciones la dicha Vissita por las demas Reduciones administrandoles Justicia y quitando la mucha mano que algunos españ[oles] Thenian en servicio de ellos [...]. Ibid., 186.

²⁴⁰ Ibid., 196.

²⁴¹ Roulet, 2009.

Mírové jednání, které *cacique* Cheglem z národa Ranquel vedl s velitelem brigády markýzem Sobre Monte, guvernérem a intendantem této provincie Córdoba [...], na kterém působila jako tlumočnice Francisca Bengolea, Španělka, která byla zajatkyň tohoto národa [...].²⁴²

Také na mapuchské straně působili tlumočníci, jak z řad Mapuches tak mesticů či Španělů. Ačkoli zmínky o nich v záznamech z *parlamentos* nenajdeme, jiné prameny o nich hovoří. Diego de Rosales píše o Gasparu Alvarezovi, vojákovi, který dezertoval k Mapuches. Alvarez se mezi Mapuches těšil velké úctě, působil jako prostředník při vyjednávání v roce 1641 a významně přispěl k míru, díky čemuž ho guvernér markýz de Baides zprostil trestu za dezerci.²⁴³

Mapuches taktéž působili jako prostředníci mezi svými komunitami a Španěly. Jednalo se např. o tzv. *caciques amigos*, se Španěly spřátelené náčelníky, kteří zástupcům Mapuches představovali španělské požadavky a přesvědčovali je o výhodách spolupráce se Španěly.²⁴⁴ Dalším příkladem prostředníků jsou tzv. *caciques embajadores*, náčelníci-velvyslanci. Tato pozice vznikla na konci 18. století v období implementace bourbonských reforem, jejichž cílem bylo centralizovat a zefektivnit nejen státní správu, ale v tomto případě i spolupráci s mapuchskými spojenci. Jmenovaní velvyslanci se i s celou rodinou, služebnictvem a zástupci španělské armády přesídlili do Santiaga. Tito vyslanci byli jednak prostředníky a jednak rukojmími – zárukou plnění mírových dohod. Tato praxe však nebyla příliš úspěšná a po pár letech od ní bylo upuštěno.²⁴⁵

4.3 Podoba tlumočení na *parlamentos*

K tlumočení na *parlamentos* je v rámci dějin tlumočení v Chile k dispozici nejobsáhlejší pramenná základna. Vzhledem ke skutečnosti, že se jednalo o formalizovaný způsob vyjednávání, bylo formalizované i tlumočení. Součástí diplomatického protokolu byla přísaha, kterou tlumočník na začátku každého *parlamentos* skládal. Přisahou se tlumočník

²⁴² Tratado de paz que el cacique Cheglem de la nación ranquelche, celebra con el Señor Brigadier Marqués de Sobre Monte gobernador intendente de esta Provincia de [...] en que hizo de intérprete Da Francisca Bengolea española que estuvo cautiva en la misma nacion [...]. Briones, Claudia a Morita, Carrasco. *Pacta sunt servanda, capitulaciones, convenios y tratados con indígenas en Pampa y Patagonia (Argentina 1742-1878)*. IWGIA, 2000, s. 168. Citováno v Contreras Painemal, Carlos. *Los tratados celebrados por los Mapuche con la Corona Española, la República de Chile y la República de Argentina*. Universidad de Chile: 2022, s. 68. Online: <https://repositorio.uchile.cl/bitstream/handle/2250/185933/Los-tratados.pdf?sequence=1> [cit. 2023-06-18].

²⁴³ Rosales, III, 176.

²⁴⁴ Payàs v Zavala, Dillehay, Payàs, 134.

²⁴⁵ Ibid., 135.

zavazoval oběma stranám věrně tlumočit, což dokládá rovnost obou stran v rámci vyjednávání. Zároveň přísaha zaručovala stejnou právní závaznost originálu i překladu. V záznamech se přísaha objevuje nejčastěji u konsolidovaných *parlamentos* 18. století. Takto je např. popsána přísaha tlumočnicka na parlamentu v Tapihue (1746):

[...] jeho excelence přijala přísahu podporučíka Josepha de Quesada, *lengua general*, a kapitána Manuela de Soto, jakožto znalých jazyka, kteří se ve jménu Boha, našeho Pána, pokřičovali a přísahali vykonávat dobře a věrně svoji práci a doslova překládat Indiánům to, co se jim navrhuje, a jejich odpovědi se stejnou právní závazností [...].²⁴⁶

Oficiální tlumočníci nejenže museli ovládat španělštinu a mapudungun na vysoké úrovni, ale museli také znát mapuchskou rétorickou tradici a způsob vyjednávání, rozumět rozdělení rolí jednotlivých účastníků mírového setkání a tématům, která se na *parlamentos* probírala (dění na hranici, christianizační snahy, obchod, ochrana před útoky *indios de guerra* či cizích mocností). Vzhledem k faktu, že tlumočníci na parlamentech pocházeli z řad španělské armády, jejich jazykem A byla většinou španělština a jazykem B mapudungun.²⁴⁷ Jednalo se tedy o tzv. bilaterální tlumočení. Na *parlamentos* se tlumočilo konsektivně a při čtení mírových podmínek se případně přistupovalo k tlumočení z listu, jako např. na parlamentu v roce 1605:

[...] Otec Luis de Valdivia vykonával svůj úkol pomalu, přečetl královská rozhodnutí přeložená do jejich jazyka a argumenty je přesvědčil, aby si vyslechli a ocenili milosti, které jim Jeho Veličenstvo uděluje [...].²⁴⁸

Pro správné porozumění byli tlumočníci nezbytní a v záznamech se jejich role zprostředkovatelů často zdůrazňuje, jako např. na parlamentu v roce 1746: „[...] Jeho Excelence jim prostřednictvím zmíněných tlumočnicků vyložila [...]“.²⁴⁹ Navíc byli také často zmiňováni jménem, tlumočnick tedy není neviditelný, ale naopak je nedílnou součástí

²⁴⁶ [...] habiendo tomado su Excelencia juramento al Alferes Joseph de Quesada Lengua General y al Capitan Manuel de Soto como ynteligente en el ydioma, que lo hisieron por Dios Nuestro Señor y una señal de crus, de usar bien y fielmente de su oficio, ynsignuando a los yndios lo que se le propusiese literalmente y conbirtiendo con la misma legalidad sus respuestas [...]. Zavala (ed.), 2015, 196.

²⁴⁷ Ačkoli *parlamentos* probíhaly vždy v mapudungun a španělštině, existovaly i výjimky, jako např. během parlamentu popsaném v kronice Diega de Rosales, kdy probíhalo jednání mezi představiteli církve a koloniální správy a zástupci z řad Mapuches a Puelches jak v mapudungun, tak v jazyce Puelches. Rosales, III, 435.

²⁴⁸ [...] aviendo hecho el dicho Padre Luis de Valdivia su oficio muy despacio y leydo las reales provisiones traducidas en su lengua y persuadioles con razones a conocer y estimar las mercedes que su Magestad les haze (...). Zavala (ed.), 2015, 56.

²⁴⁹ [...] su Excellencia por medio de dichos ynterpretes les hiso comprender [...]. Ibid., 248.

vyjednávání a jeho přítomnost je zárukou porozumění. Uvádění jména tlumočnicka v záznamech mohlo navíc mít právní dopady v případě, že tlumočnick nevykonával své povolání v souladu s přísahou, kterou složil.

Intérprete general tlumočil jak během hlavních jednání, tak během soukromých jednání s jednotlivými náčelníky. Co se týče obecných tendencí komunikace na *parlametos*, lze hovořit o jednom společném jmenovateli v průběhu let, a tím je snaha o porozumění. Záznamy z jednání od začátku zdůrazňují, že došlo k porozumění ze strany Mapuches, v textech se často objevují formulace, které o správném porozumění hovoří, jako např. v záznamu z parlamentu v roce 1663:

Nařizuje znovu přečíst a vyhlásit zmíněných třináct ustanovení prostřednictvím dvou tlumočnicků jedno po jednom a zmínění *caciques*, každý z nich, se vyjadřují, jestli jim dobře porozuměli a jestli je schvalují [...].²⁵⁰

Správné porozumění mírových podmínek totiž znamenalo, že tyto podmínky nemohly být zpětně zpochybnované či odmítané z důvodu neporozumění, umocňovala se tím tedy právní závaznost daných ujednání a povinnost Mapuches je plnit. Zároveň díky tlumočení dohod byli Mapuches s jejich obsahem plně seznámeni a věděli, k čemu se zavazují nejen oni, ale i Španělé, a mohli si tak stěžovat v případě, že by Španělé dohody neplnili. Zároveň důraz na porozumění je důkazem, kterým chilská koloniální správa demonstrovala králi, že jimi organizované *parlamentos* byly vedeny adekvátně. Zajištění míru s Mapuches bylo pro korunu velmi důležité, jednak proto, že válka i *parlamentos* byly finančně velmi nákladné, a jednak kvůli hrozbě spolupráce Mapuches s cizími mocnostmi. Bylo tedy nutné, aby úsilí vložené do organizace a uskutečnění *parlamentos* nepřišlo kvůli neschopnosti chilské koloniální správy vniveč.

Následující tabulka 2 je seznam vycházející ze záznamů z jednotlivých *parlamentos*. Uvádí tlumočnický, kteří jsou v záznamech jmenováni, a doplňuje informace představené v oddílu 4.2 Hlavní aktéři mezikulturní komunikace. Jak ze seznamu vyplývá, v chilské armádě existovalo několik pozic, které měly za úkol zprostředkovávat komunikaci. Záznamy také ukazují, že někteří tlumočnicki na *parlamentos* působili opakovaně, což vypovídá o jejich schopnostech a profesionalitě.

²⁵⁰ Les manda volver a leer y declarar las dichas trece Capitulaciones por medio de los dos yntrepretes Vna por Vna y todos los dichos Caciques y Cada Vno de por si Respondieron que las tenian Vien entendidas y que se Retificavan en ellas [...]. Ibid., 146.

Tabulka 2 Seznam tlumočnicků na *parlamentos*

Místo konání parlamentu	Rok	Jméno tlumočnicka	Pozice tlumočnicka
Quilacoya, Rere, Taruchina a Imperial	1593	Francisco Fris García Alvarez Botello	<i>intérprete</i> <i>intérprete</i>
Concepción, Paicaví, Lebu, Arauco, Santa Fe, Yumbel a Rere	1605	Luis de Valdivia Alonso Sanchez Luis de Gongora Francisco Fris	<i>intérprete</i> (více o roli L. de Valdivia viz oddíl 4.6) <i>intérprete</i> <i>intérprete general</i> <i>intérprete general</i>
Conuco	1608	kapitán Francisco Fris	<i>intérprete general</i>
Catiray	1612	Luis de Gongora kapitán Pinto	<i>intérprete</i> <i>intérprete</i>
San Ilifonso de Arauco	1612	kapitán Luis de Gongora	<i>intérprete</i>
Paicavi	1612	kapitán Juan Bautista Pinto kapitán Luis de Gongora	<i>intérprete general</i> <i>intérprete general</i>
Nacimiento	1617	-	-
Quillín	1641	kapitán Miguel de Ibancos	<i>intérprete general</i>
Quillín	1647	kapitán Juan de Roa kapitán Baltasar Quijada podporučík Sevastían Trevezo Simon de Sotomayor	<i>intérprete</i> asistující tlumočnick asistující tlumočnick asistující tlumočnick
Santa María de Guadalupe	1662	kapitán Tomas de Sotomayor kapitán Domingo de la Parra kapitán Baltasar Quijada kapitán Lazaro de Rojas	<i>intérprete general</i> asistující tlumočnick asistující tlumočnick asistující tlumočnick
San Felipe de Austria	1663	kapitán Tomas de Sotomayor kapitán Domingo de la Parra kapitán Baltasar Quijada kapitán Lazaro de Rojas	<i>intérprete general</i> asistující tlumočnick asistující tlumočnick asistující tlumočnick
La Imperial	1663	-	-
Concepción	1665	kapitán Tomas de Sotomayor kapitán Baltasar Quijada	<i>intérprete general</i> <i>intérprete</i>
Malloco	1671	-	-
San Carlos de Austria, Yumbel	1692	kapitán Antonio de Soto Pedreros	<i>intérprete general</i>
Concepción	1693	kapitán Andres de Yllescas	<i>intérprete general</i>

Choque Choque	1694	kapitán Andres Ortiz de Valdivia kapitán Andres de Yllescas Ramon de Fontalva Jil de Soza Pedro Guerra	<i>comisario de naciones</i> <i>intérprete general</i> <i>intérprete</i> <i>intérprete</i> <i>intérprete</i>
San Juan de Purén	1698	kapitán Andres Hortiz de Valdivia	<i>comisario de naciones</i>
Tapihue	1716	-	-
Negrete	1726	kapitán Pedro de Sotomaior Pedreros seržant major Jorge Fontalvez	<i>intérprete general</i> <i>intérprete</i>
Concepción	1735	kapitán Pedro de Sotomaior Pedreros Francisco Aurelio Fernandez seržant Joseph Quezada	<i>intérprete general</i> <i>comisario de naciones</i> <i>intérprete</i>
Tapihue	1738	podporučík Joseph Quezada seržant Lorenzo de Salazar	<i>intérprete general</i> <i>intérprete</i>
Tapihue	1746	podporučík Joseph Quezada kapitán Manuel de Soto	<i>intérprete general</i> <i>intérprete</i>
Concepción	1759	Juan Joseph de Aguilar	<i>intérprete</i>
Santiago	1760	kapitán Martín Soto	<i>intérprete general</i>
Nacimiento	1764	-	-
Negrete	1771	kapitán Juan Antonio Martinez kapitán Ygnacio Arratia	<i>capitán de amigos a</i> <i>intérprete general</i> <i>capitán de amigos</i>
Santiago	1772	kapitán Miguel Salamanca	<i>capitán de amigos a</i> <i>intérprete general</i>
Tapihue	1774	Juan Antonio Martinez Blas Yañes	<i>intérprete general</i> <i>capitán de amigos</i>
Santiago	1782	Juan Rey	<i>comisario de naciones</i>
Lonquildo	1784	Juan Rey Juan Antonio Martinez	<i>comisario de naciones</i> <i>intérprete general</i>
Negrete	1793	Sevastian Jivaja Juan Antonio Martinez	<i>comisario de naciones</i> <i>intérprete general</i>
Negrete	1803	Sevastian Jivaja Fermin Villagran	<i>comisario de naciones</i> <i>intérprete general</i>

4.4 Kvalita

Kvalita tlumočení na *parlamentos* byla zásadní pro hladký průběh vyjednávání. Kvalitní tlumočnické výkony jsou zárukou porozumění obou stran a komunikace díky nim probíhá plynule. Za účelem kvalitního zprostředkování komunikace byli speciálně jmenováni etablovaní tlumočníci z řad armády. Tlumočení na *parlamentos* bylo bezesporu velice náročné především kvůli složitému řečnickému stylu jak mapuchských, tak španělských proslovů. Mapuches byli často popisováni jako schopní řečníci a jejich proslovy byly plné metafor. Nájera mapuchský řečnický styl popisuje následovně: „[...] protože ve svých proslovech, [...], užívají tak elegantních výrazů a argumentů, jako kdyby vyšli ze škol v Aténách [...]“.²⁵¹ V záznamech z parlamentů se objevují podobné poznámky popisující, jak elegantní a obdivuhodný mapuchský řečnický styl byl:

Antegueno [...] započal tak elegantní proslov s tak bystrými argumenty, přirozenými básnickými obrazy a rétorickými figurami, které se týkaly míru a podporovaly dohody, že by mohlo mnoho řečníků závidět výřečnost a energii, s jakou Indián hovořil [...].²⁵²

Stejně rozsáhlé, byť méně květnaté, byly i proslovy guvernéra nebo jiného zástupce koloniální správy, který daný parlament vedl: „[...] guvernér pronáší dlouhý a podrobný proslov, který *comisario* překládá [...]“.²⁵³ Vzhledem k náročnosti komunikativní situace na parlamentech je jisté, že přítomní tlumočníci byli velmi schopní a profesionální. Zúčastněné strany navíc očekávaly od hlavního tlumočnicka vynikající výkon. Tlumočníci tedy museli mít velmi širokou znalost obou jazyků, a to jak běžného jazyka, tak jazyka odborného i slavnostního. Navíc bylo pro tlumočnicka nezbytné mít určité diplomatické know-how.

Dále je třeba brát v potaz, že *parlamentos* trvaly několik dní, během kterých musel tlumočnick nahlas mluvit k velkému množství lidí, což bylo bezesporu velice fyzicky náročné.²⁵⁴ Tuto skutečnost popisuje i Luis de Valdivia v dopisu králi, ve kterém popisuje průběh parlamentu v Catiray (1612), který vedl:

²⁵¹ [...] porque en su oración, [...], usan de tan elagantes términos y razones, como si hubieran salido de las escuelas de Atenas [...]. Nájera, 136.

²⁵² Antegueno, [...] comenzó un razonamiento tan elegante, y con tan vivas razones, naturales tropos y figuras retóricas acerca de la paz, y apoyando lo capitulado, que pudieran muchos oradores envidiar la facundia y energía con que el indio hablaba [...]. Zavala (ed.), 2015, 115.

²⁵³ [...] e el señor capitán jeneral una larga i circunstanciada oracion que traduce el comisario [...]. Ibid., 408.

²⁵⁴ Payàs v Zavala, Dillehay, Payàs, 132.

[...] „jsem již z mluvení unavený, přichází druhý bod mé promluvy, ve kterém vám ukážu dopisy našeho krále,“ a přednesl a představil jedenáct ustanovení, a to prostřednictvím kapitána Pinta, tlumočnicka [...].²⁵⁵

Dalším příkladem únavy je záznam parlamentu v Tapihue (1774), kde došlo na žádost *caciques* k výměně tlumočnicka, na kterém se projevovala únava, ale zůstal přítomný a asistoval ostatním tlumočnickům:

Jelikož *caciques* dona Juana Antonia Martinese shledali unaveným, nicméně zůstal se zmíněným donem Juanem Rey a kapitánem donem Juanem Yañesem, protože si navzájem radili, pokud některý něco zapomněl [...].²⁵⁶

Ačkoli byly *parlamentos* dlouhé a náročné, a to také kvůli nutnosti promluvy konsekutivně tlumočit, zpomalené vyjednávání mohlo být pro celý proces paradoxně přínosné. Zdlouhavé vyjednávání sice činí celý proces únavnější, na druhou stranu dává ale oběma stranám více času na odezvu a může tak zabránit ukvapené reakci. Při tlumočení dochází totiž přirozeně často k chybám – při jednání je tak mnohem větší tolerance k nedorozumění a větší snaha si navzájem porozumět.²⁵⁷

Kvalita práce *intérprete general* byla během parlamentu pod neustálým dohledem. Kromě asistentů hlavního tlumočnicka z řad *capitanes de amigos* a dalších správnost tlumočení kontrolovali, obzvláště během konsolidovaných *parlamentos*, také zástupci církve, protože vzhledem k misijní činnosti mnohdy ovládali mapudungun:

[...] vybízeli Velebné Otce misionáře a další osoby znalé jazyka Indiánů, aby vzhledem k důvěře, která do nich byla vložena, a jak je v zájmu všech, povinně informovali guvernéra, jestli *lengua general* Indiánům překládal návrhy, jak bylo nařízeno, a jestli guvernérovi věrně překládal jejich odpovědi [...].²⁵⁸

Záznamy z *parlamentos* nezmiňují mapuchské tlumočnický, je však velmi pravděpodobné, že *caciques* jednotlivých kmenů mezi sebou měli někoho, kdo rozuměl španělštině a mohl

²⁵⁵ [...] ya estoy cansado de hablar por mi venga el segundo punto de mi razonamiento que es mostraros las cartas de Nuestro Rey, y declamandose las mostres onze provisiones, y fue por medio del capitan pinto intprete [...]. Zavala (ed.), 2015, 73.

²⁵⁶ Los casiques a causa de haver conosido fatigado al propietario Don Juan Antonio Martines, quien sin embargo se mantuvo inmediato al mencionado Don Juan Rey y al Capitan Don Juan Yañes por que advirtiesen vnos lo que se olvidase a los ôtros [...]. Ibid., 325.

²⁵⁷ Payàs v Zavala, Dillehay, Payàs, 136.

²⁵⁸ [...] exorto a los Reverendos Padres Misioneros, y demas Personas inteligentes en el idioma de los Yndios para que correspondiendo a la Confianza que se hazia de ellos, y a la obligacion que a todos interesa advirtiesen a su Señoria si el Lengua General proponia a los Yndios lo que se les mandava decir, y si traducia literalmente sus respuestas al Señor Presidente [...]. Zavala (ed.), 2015, 288.

správnost tlumočení kontrolovat. Přísaha tlumočnicka zavazovala tlumočit věrně, jeho úkolem bylo tedy správně převést především obsah, přičemž musel zachovat i slavnostní formu promluvy. Zůstává otázkou, nakolik se dařilo mapuchský květnatý řečnický styl převést do španělštiny. Vzhledem k tomu, že tlumočníci na *parlamentos* měli s tlumočením mnohaleté zkušenosti, lze předpokládat, že s mapuchskou rétorickou tradicí uměli pracovat. V záznamech se však nevyskytují zmínky o stížnostech Mapuches na kvalitu tlumočení, i když na své straně s největší pravděpodobností měly osoby, které uměly španělsky a mohly kvalitu kontrolovat, což podporuje tezi o vysoké kvalitě a profesionalitě *intérprete general*. Obsahově správné a úplné tlumočení navíc bývá v záznamech často zdůrazňováno: „[...] zmíněný tlumočnick ustanovení tlumočil doslovně [...]“²⁵⁹ či „[...] *comisario a lengua general* jim s přesností přeložili, co velitel říkal [...]“²⁶⁰. Dalším dokladem kvality tlumočnických schopností *intérprete general* může být i fakt, že stejní tlumočníci tlumočili na několika parlamentech v průběhu mnoha let (jak dokládá výše uvedený seznam tlumočnicků na *parlamentos*), což ukazuje, že koloniální správa i Mapuches byli s kvalitou jejich tlumočení spokojeni. Otázka kvality tlumočení je reflektována i v jiných pramenech než v záznamech z *parlamentos*. V těchto pramenech se objevují stížnosti na kvalitu, důvodem nekvalitního tlumočení však není neschopnost tlumočnicků a nedostatek znalostí, ale jejich morální integrita, jak uvidíme dále v oddílu 4.7 Obraz profese v pramenech – morální integrita tlumočnicků).

4.5 Role tlumočnicka

Role tlumočnicka v koloniálním Chile byla velmi pestrá – vzhledem k tomu, že tlumočníci byli hlavně příslušníci armády, kromě zprostředkování komunikace měli na starost také úkoly spojené s válečným konfliktem jako takovým, tj. získávání a předávání informací, vyjednávání atd. Tlumočníci na *parlamentos* působili navíc také jako poradci a vykonávali další činnosti – předávali zprávy, organizovali menší setkání a dohlíželi nad náležitým průběhem *parlamentos*, obzvláště pokud jako tlumočníci působili *capitanes de amigos* nebo *comisario de naciones*, jako na parlamentu v Tapihue (1738): „[...] vystřelily dvě salvy z děla a *caciques* a Indiáni se vydali ke svému ubytování vedení svými *capitanes de amigos* [...]“²⁶¹ či na parlamentu v Santiagu (1782):

²⁵⁹ [...] (capitulaciones) interpretandolas al pie de la letra el dicho lengua [...]. Ibid., 144.

²⁶⁰ [...] dandoles a entender el Comisario y Lengua General con puntualidad lo que el Señor Comandante decía [...]. Ibid., 361.

²⁶¹ [...] disparados dos cañonazos salieron los casiques e yndios a sus alojamientos conducidos de sus Capitanes de Amigos [...]. Ibid., 325.

[...] poručík dragounů don Domingo Tirapedgui pověřený rozdávaním darů tento úkol provedl v přístřeší, kde se guvernér a další páni setkali za asistence *lengua general* dona Juana Antonia Martineze a *capitanes de amigos* [...].²⁶²

Roli tlumočnicka lze také rozdělit do kategorií podle J. Holkové blíže specifikovaných v kapitole 2. Teoretický rámec. Toto rozdělení je založeno na míře angažovanosti tlumočnicka v komunikativní situaci. První kategorií je tlumočnick jako neutrální komunikační kanál, což znamená, že nijak nezasahuje do situace a provádí pouze jazykový převod. Vzhledem k tomu, že tlumočníci byli součástí armády, neočekávalo se, že budou vůči oběma stranám neutrální, naopak se očekávala loajalita vůči armádě a koloniální správě, jejichž zájmem byl hladký průběh *parlamentos* a efektivní zprostředkování komunikace, k čemuž se tlumočnick zavazoval přísahou. Pozice tlumočnicka byla navíc velmi riskantní – v případě konfliktu nebyl kvůli své příslušnosti k armádě považován za neutrálního vyslance. Neutralitě se však bylo možno přiblížit na *parlamentos*, kde tlumočníci působili jako zprostředkovatelé pro obě strany, byli oběma stranami uznáváni a byl kladen velký důraz na věrný převod. Je ale třeba brát v potaz skutečnost, že tlumočníci měli své vlastní zkušenosti ze života na hranici, zájmy a předsudky či naopak vzhledem ke svému původu náklonnost vůči druhé straně. Příkladem je výše uvedený Gaspar Alvarez, který dobrovolně žil mezi Mapuches a jednal v jejich prospěch.

Druhou a třetí kategorií je tlumočnick jako koordinátor komunikace a tlumočnick jako garant efektivní komunikace, což znamená, že např. upozorňuje na nedorozumění nebo používá jednodušší jazyk, aby byla komunikace efektivnější. Příkladem může být popis tlumočení Luise de Valdivia na parlamentu v roce 1605: „[...] tlumočil velmi pomalu a četl velice dobře přeložená ustanovení [...]“²⁶³. Vzhledem k tomu, že se v tomto případě jedná spíše o jazykové fenomény, nejsou v záznamech z *parlamentos* příliš často reflektovány.

Další kategorií je tlumočnick jako mezikulturní zprostředkovatel, který vysvětluje kulturní specifika. Tuto roli zastávali tlumočníci vzhledem k odlišnosti mapuchské a španělské kultury velmi často, obzvláště na parlamentech. Příkladem může být působení Luise de Valdivia mezi Mapuches, jak je popisuje Rosales. Valdivia nejenže působil jako tlumočnick, ale také jako vyslanec krále, jeho úkol tak bylo Mapuches představit výhody, které spolupráce s korunou a křesťanství skýtá a vysvětlit Mapuches, v čem křesťanství

²⁶² [...] Teniente de Dragones Don Domingo Tirapedgui Comisionado para la distribucion de agasajos la executase en la Ramada donde su Señoria y demas Señores concurrían a comer con asistencia del Lengua General Don Juan Antonio Martinez, y de los Capitanes de Amigos [...]. Ibid., 335.

²⁶³ [...] ofrese que estuviesen muy atentos al dicho Padre y aviendo hecho su oficio muy despacio leyendo las provisiones muy bien traducidas [...]. Ibid., 48.

spočívá. Rosales zároveň líčí upřímný zájem Mapuches o záležitosti víry, čímž ospravedlňuje christianizační snahy mezi Mapuches (jak dále uvidíme v následující kapitole 5. *Parlamentos* jako prostor setkávání kultur):

Otec v jejich jazyce vysvětloval [...] záležitosti naší svaté víry, a když skončilo jeho kázání, které poslouchali s velkým potěšením a pozorně, zvedl se hlavní Indián z Boroa a řekl mu: „Otče, tyto věci jsme nikdy neslyšeli [...]. Zopakuj nám, co jsi říkal.“²⁶⁴

Tlumočníci na parlamentech také působili jako zprostředkovatelé mezi kulturou s orální tradicí a kulturou využívající písmo. Během většiny parlamentů tlumočníci podepisovali uzavřené dohody jako zástupci Mapuches, protože mapuchská kultura neznala písmo, jak ukazuje např. záznam z parlamentu v Tapihue (1738):

[...] Indiáni to nepodepsali, protože to neuměli, a dohody za ně podepsali don Francisco Aurelio Fernandez Rebolledo, *comisario de naciones*, a podporučík Joseph Quesada, *lengua general* pro tento den [...].²⁶⁵

V případě, že byli tlumočníci gramotní, zprostředkovávali také psanou komunikaci, jako např. již zmíněný Gaspar Alvarez, který na přání Mapuches psal dopisy markýzovi de Baides:

[...] jelikož uměl číst a psát, protože studoval v Quito, jeho prostřednictvím náčelníci psali a projednávali výkupné a důležité věci, když byli nepřátelé, při příležitosti míru ho všichni vyslechli a několikrát si s markýzem vyměňoval dopisy ohledně mírových jednání [...].²⁶⁶

Důraz kladený na písemnou kulturu je dokladem mocenské asymetrie v rámci *parlamentos*, kterou více rozvádím v následující kapitole.

Tlumočníci byli také vzhledem ke znalostem obou kultur odborníci na projednávání problematiku, jako např. Diego de Rosales, který na parlamentu v Quillínu (1641) působil nejen jako tlumočník, ale také jako poradce guvernéra²⁶⁷ či Luis de Valdivia, který ve

²⁶⁴ Padre explicado en su lengua [...] las cosas de nuetsra santa fee y dado fin su sermon, que oyeron con grande gusto y atencion, se levantó un indio principal de Boroa y le dixo: „Padre: estas cosas no las emos oido jamas [...]. Vuélvenos a repetir lo que has dicho. Rosales, III, 313.

²⁶⁵ [...] no lo firmaron los Yndios por no saber y por ellos lo hicieron Don Francisco Aurelio Fernandez Rebolledo, Comissario de Naciones, y el Alférez Joseph Quesada Lengua general en dicho dia [...]. Zavala (ed.), 2015, 243.

²⁶⁶ [...] por saber leer y escribir, que avia sido estudiante y colegial en Quito, y por su medio escribian los caciques y trataban los rescates y cosas de importancia quando eran enemigos, y en esta ocasion de las pazes le oyeron todos muy bien y él escribió varias vezes lo que se trataba, correspondiéndose con el Marqnes [...]. Rosales, III, 176.

²⁶⁷ Ibid., 159.

svých dopisech popisujících vyjednávání s Mapuches vysvětluje také jejich zvyky (více v oddílu 5.2 Reflexe jinakosti). Význam tlumočnicků spočíval také v jejich orientaci v poměrech panujících v oblastech konfliktu. Např. Diego de Rosales popisuje, jak Pedrovi de Valdivia při snahách o dobytí Chile radil jeho tlumočnick:

[...] přijel ke guvernérovi Agustín, jeho *yanacona*, který mu sloužil jako tajný tlumočnick a [...] řekl mu: „Zadrž pane koně, podívej se, kam míříš, tam tě čeká více Indiánů [...], tohle mi řekli, určitě proto, abych ti to prozradil, obrať otěže, jsme na špatné cestě.“²⁶⁸

Podobně byly informace získané od tlumočnicků důležité během vyjednávání, jako např. během parlamentů vedených Luisem de Valdivia, na kterých mu tlumočnicki radili, jak postupovat:

[...] kapitán Pinto mi řekl: při této příležitosti byste měl zachovat mlčenlivost, protože je tu pro nás velké riziko ze strany těchto *ulmenes*. A víc už říkat nebudu, protože jsem tu poznal jednoho *indio ladino*, který nám rozumí [...].²⁶⁹

či potvrzovali pravdivost prohlášení Mapuches:

Ať na vlastní oči vidím, že láska, kterou ke mně chovají, je větší než k otci, a další věci mi všichni říkali, a abych lépe pochopil tato ujištění, zavolał jsem *lenguas generales*, kapitána Luise de Gongora a kapitána Juana Bautistu Pinta a zopakoval jsem je v jejich přítomnosti, aby to dosvědčili, a tito tlumočnicki řekli, že podle toho, co viděli na cestě sem, lze těmto ujištěním věřit [...].²⁷⁰

Poslední kategorií je tlumočnick jako obhájce zájmů jedné ze stran. Tuto roli zastávali např. *capitanes de amigos*, jejichž úkolem bylo Mapuches udržovat na straně Španělů. Příkladem tlumočnicka jako obhájce zájmů jedné ze strany je již zmíněný Antonio de Soto Pedreros, jemuž dal guvernér za úkol navštívit redukce a zjistit, jestli se k Mapuches Španělé (včetně tlumočnicků) nechovají špatně:

²⁶⁸ [...] Llegó al gobernador Agustín, un Yanacona suyo [...] que le servia de interprete secreto y [...] le dijo: „Deten, Señor, el caballo; mira a donde bas, que te esperan mas indios [...] mira que otro me dixo a mí esto, sin duda para que te lo revelasse; vuelve la rienda, que vamos perdidos“. Rosales, I, 495.

²⁶⁹ [...] El Capitan Pinto me dijo: ocacion es esta, en que V[uestra] P[aternalidad] ha de mostrar su discrepcion, por que hay gran riesgo de estos Ulmenes y nosotros. Y no digo mas por que he conocido aqui indio ladino, que nos entiende [...]. Zavala (ed.), 2015, 75.

²⁷⁰ Que veria con mis ojos y que el amor que me tenia era mas que a Padre y otras cosas a este modo que todos ellos me dijeron para que mejor se entendiese esta seguridad que me daban llame a los Lenguas generales, capitan Luis de Gongora y Capitan Juan bautista Pinto y la repeti en su presencia dellos para que lo testificasen despues y los dichos lenguas dijeron que por las señas que se avian visto en este camino era creible esta seguridad que daban [...]. Ibid., 89.

[...] poslal guvernér kapitána dona Antonia de Soto Pedreros, *lengua general*, aby navštívil redukce, zajistil jim spravedlnost a prozkoumal, jestli utrpěli nějakou újmu ze strany Španělů [...] a zjistil, jestli se k nim tlumočníci chovali dobře a jestli neprodávali jejich děti [...].²⁷¹

V souvislosti s touto kategorií je třeba zmínit tzv. *protectores de indios* – instituci ochránce práv Indiánů, která v Chile existovala již od 16. století.²⁷² Ochránci byli buď příslušníci církve nebo právníci působící v rámci *audiencií*.²⁷³ Ve sborníku *Recopilación de Leyes de los Reynos de las Indias* se hovoří o tom, že by jako ochránci Indiánů v Chile měli působit tlumočníci: „Zákon VIII. *Lenguas generales* budou ochránci v Chile bez nové mzdy [...]“ a „Ochráncem Indiánů v Tucapelu a státu Arauco a všech dalších, kteří přichází v míru, bude *lengua general* [...]“.²⁷⁴ V záznamech z *parlamentos* se instituce ochránce zmiňuje, ne však v souvislosti s tlumočnický. Je tedy možné, že v praxi ochránci z řad tlumočnicků nepocházeli. Jedním z důvodů může být i fakt, že zákony o chilských Indiánech pochází z roku 1622 a v té době byli armádní tlumočníci ideálními adepty na pozici ochránce vzhledem k válečné situaci, která na hranici panovala. S postupem času, obzvláště po parlamentech v Quillínu, začalo mezi Mapuches působit více misionářů, kteří mohli zastávat i roli ochránce (k čemuž měli přirozeně větší sklony než tlumočníci jakožto příslušníci armády) a nebyli omezováni nároky a požadavky armády.

4.6 Role církve a Luise de Valdivia

Christianizace Mapuches probíhala ruku v ruce se snahou o kolonizaci. Christianizační snahy se koncentrovaly nejdříve do blízkosti osídlení či pevností, ve kterých misionáři působili, a později docházelo k zakládání misií v Araukánii, které byly výchozím bodem, ze kterých misionáři vyráželi do vzdálenějších míst, často také za ve spolupráci s *capitanes*

²⁷¹ [...] embio Su señoria al Capitan Don Antonio de Soto Pedreros lengua general a visitar las Reduciones y administrarles Justicia y saber si havian recibido algun daño de los españoles [...] a inquirir si los lenguas los trataban bien o les bendian sus hijos [...]. Ibid., 186.

²⁷² Albornoz Vásquez, M. E. „Defensores, coadjutores, tenientes partidarios, denominaciones, prácticas y lugar institucional de los Protectores de Indios, Chile, 1700-1821.“ *Fronteras de la Historia*, 28 (1), 2023, s. 93. Online: <https://revistas.icanh.gov.co/index.php/fh/article/view/2382/1946> [cit. 2023-06-18].

²⁷³ Pavez, Jorge a Payàs, Gertrudis. *El Protectorado de Indígenas en Chile, estudio introductorio y fuentes (1898-1927)*. Santiago de Chile: Ediciones Biblioteca Nacional de Chile, 2021, s. 14. Online: <https://www.bibliotecanacional.gob.cl/sites/www.bibliotecanacional.gob.cl/files/2022-07/El%20protectorado%20de%20indigenas%20en%20Chile.pdf> [cit. 2023-06-18].

²⁷⁴ Ley viij. Que los Lenguas generales sean Protectores en Chile sin nuevo salario [...]; El Protector de los Indios de Tucapel, y estado de Arauco, y todos los demas, que por aquella parte se vinieren de paz, sea el que hiciere oficio de Lengua general [...]. *Recopilación de Leyes de los Reynos de las Indias*, II, 317.

de amigos. Jak již bylo řečeno, christianizaci Mapuches se věnovali převážně jezuité. Neustálé konflikty však brzdily nejen kolonizaci, ale i snahy o christianizaci.²⁷⁵

Větší efektivitu duchovní conquisty měla zajistit nová politika defenzivní války propagovaná Luisem de Valdivia, vysoce postavenou a vlivnou osobou v rámci koloniální správy (Valdivia byl vyslancem koruny podřízený místokráli v Peru), církve i jezuitského řádu.²⁷⁶ Hlavním cílem defenzivní války, jak jsme viděli ve třetí kapitole Historický a společenský kontext, bylo odstranit překážky bránící evangelizaci, mezi něž patří hlavně nucené práce a válka. Valdivia byl autorem první gramatiky mapudungun a slovníku z roku 1606 – *Arte y gramatica general de la lengua que corre en todo el Reyno de Chile, con un vocabulario, y confessionario*.²⁷⁷ Působil jako zprostředkovatel mezi koloniální správou a Mapuches, a to hlavně díky znalosti mapudungun a mapuchské kultury, a také jako poradce. Za znalost jazyka, kultury a místních poměrů vděčil své síti informátorů a poradců z řad mapuchských *indios ladinos*, se kterými se setkal v Peru, kam byli přivezeni jako otroci. Tito informátoři působili také jako poslové během Valdiviových snah o navázání kontaktu s nepřátelskými mapuchskými komunitami.²⁷⁸ Rosales je popisuje následovně: „[...] vyslal [...] *indios ladinos*, kteří velice dobře znali jazyk Španělů, a i ve svém jazyce se dobře vyjadřovali [...].“²⁷⁹

V rámci defenzivní války byl také velkým propagátorem *parlamentos*, které organizoval nebo se jich účastnil. Záznam z parlamentu konaném v roce 1605 uvádí, že Valdivia byl povolán, aby Mapuches představil podmínky míru:

[...] za tímto účelem s sebou guvernér přivedl Velebného Otce Luise de Valdivia z Tovařystva Ježíšova z Ciudad de los Reyes²⁸⁰, kterého Jeho Excelence, hrabě z Monterrey, místokrál Peru, vybral za tímto účelem, protože strávil deset let v Chilském

²⁷⁵ Zavala, 2008, 100.

²⁷⁶ Zavala, Díaz, Payàs, 27.

²⁷⁷ Payàs, Gertrudis; Zavala, José; Mario, Samaniego a Garbarini, Carmen. „Aproximación interdisciplinar a la mediación lingüística mapudungun-castellano ss. XVII-XIX, traductología, antropología histórica, filosofía.“ *Mutatis Mutandis, Revista Latinoamericana de Traducción*. 2 (1), 2009, s. 5. Online: <https://revistas.udea.edu.co/index.php/mutatismutandis/article/view/1826/1663> [cit. 2023-06-18].

²⁷⁸ Zavala, Díaz, Payàs, 29.

²⁷⁹ [...] embió [...] indios ladinos que sabian muy bien la lengua de los españoles, y en la suya eran bien hablados [...]. Rosales, II, 548.

²⁸⁰ Starší název pro Limu.

království a dobře uměl jazyk domorodců a byl mezi mnohými z nich známý a oblíbený [...].²⁸¹

Valdivia na raných parlamentech zastával také roli tlumočnicka, a to buď sám, nebo ve spolupráci s tlumočnickými z řad armády:

[...] prostřednictvím zmíněného Francisca Frise, *intérprete general*, guvernér [...] pronesl svou řeč Indiánům z dalších provincií a na jeho rozkaz na ně Otec Luis de Valdivia pomalu mluvil a četl ustanovení Jeho Veličenstva [...].²⁸²

Valdivia představitelům koloniální správy také předával informace o postupu defenzivní války, jeho dopisy jsou tedy pramen, který ukazuje, jakým způsobem samotný tlumočnick vnímal zprostředkování mezikulturní a mezijazykové komunikace. Často také jako zástupce Mapuches podepisoval mírové dohody: „[...] Indiáni neuměli dohody podepsat a požádali Otce Luise de Valdivia, aby je podepsal za ně [...]“.²⁸³ Společně s armádními tlumočnickými podnikal výpravy mezi Mapuches s cílem je christianizovat a odradit je od konfliktu se Španěly. Pro tyto účely mu místokrál Peru Juan de Mendoza udělil pravomoc jmenovat tlumočnick, kteří budou loajální a poctiví. Toto povolení je prvním dokladem formalizace profese tlumočnicka na chilském území²⁸⁴:

Aby se toho mohlo lépe dosáhnout, je nutné, aby existovali uspokojiví tlumočnick, prostřednictvím kterých bude Otec Luis de Valdivia moci posílat Indiánům vzkazy, a tímto mu uděluji pravomoc jmenovat tlumočnick vždy, když jich bude zapotřebí, a odvolávat a propouštět je.²⁸⁵

Tuto skutečnost Valdivia popisuje i v dopise Muzio Vitelleschimu (generální představený Tovaryšstva Ježíšova). Obsah dopisu ukazuje, že Valdivia nebyl podřízený guvernérovi

²⁸¹ [...] para cuyo efecto trajo el dicho Governador en su compañía al muy reverendo padre Luis de Valdivia de la Compañía de Jesus de la Ciudad de Los Reyes a quien el Exmo. Señor Conde de Monte Rey, Virrey del Pirú, escojio para el dicho efecto por aver estado diez años en este Reyno de Chile y saber bien la lengua de los naturales y ser de los mas dellos conocidos y amado [...]. Zavala (ed.), 2015, 47.

²⁸² [...] por el dicho capitán Francisco Fris ynterprete general el dicho gobernador [...] les hizo el razonamiento que a los yndios de las demas provincias y por orden suya el dicho Padre Luis de Valdivia les hablo despacio y leyo las provisiones de su Magestad [...]. Ibid., 55.

²⁸³ [...] los dichos yndios por no saber firmar lo susodicho pidieron al dicho Padre Luis de Valdivia firmase por ellos [...]. Ibid., 49.

²⁸⁴ Payàs, Zavala, Samaniego, 2012, 76.

²⁸⁵ Y para que mexor se pueda conseguir es necesario que haya lenguas e intérpretes de quien se tenga satisfacción y por quien el dicho Padre Luis de Valdivia pueda embiar los recados convenientes a los dichos indios, le doy poder y facultad para que pueda nombrar los dichos intérpretes todas las veces que fueren menester y los remover y quitar. Rosales, II, 532.

v oblasti vyjednávání s Mapuches a měl pravomoc jmenovat tlumočníky, kteří budou vůči němu loajální:

[...] součástí královských ustanovení bylo i nařízení, aby guvernér nezasahoval do zpráv a odpovědí *indios de guerra* a abych já propouštěl a jmenoval tlumočníky a aby nebyli jmenováni kapitány, ale aby souzněli se mnou a novými ustanoveními [...].²⁸⁶

Místokrál také požadoval, aby byl Valdivia při jednáních s Mapuches doprovázen tlumočníky:

[...] kapitán Pinto se nabídl, že mě doprovodí a bude sloužit jako tlumočník, protože ačkoli znám jazyk, bylo vůlí místokrále, abych promlouval také prostřednictvím tlumočnicka [...].²⁸⁷

Armádní tlumočníci tak zajišťovali komunikaci a zároveň byli svědky vyjednávání a mohli Valdiviu chránit v případě útoku.²⁸⁸

Jak již bylo řečeno v třetí kapitole Historický a společenský kontext, politika defenzivní války nebyla u chilské koloniální společnosti příliš populární, protože koloniální správa a obyvatelé Chile z permanentní války často těžili. Proti Valdiviovi a jeho projektu se zvedla vlna kritiky zapříčiněná smrtí misionářů zabitých Mapuches v roce 1612, kterou vedl guvernér Chile Alonso de Rivera.²⁸⁹ Proti Valdiviovi svědčili i již zmínění armádní tlumočníci Luis de Góngora, Francisco Fris a Juan Bautista Pinto, kteří tlumočili na parlamentech organizovaných Valdiviou a doprovázeli ho na jeho výpravách mezi Mapuches. Ve svém prohlášení *Declaración que hicieron los intérpretes de indios de Chile sobre el estado de aquella guerra* z roku 1612²⁹⁰ Valdiviu obviňují, že je nutil tlumočit nepřesně tak, aby odpovědi Mapuches byly v souladu s jeho zájmy, že zasahoval do průběhu vyjednávání a radil Mapuches, jak odpovídat a nakonec, že se tlumočníky snažil pomocí slibů uplatit.²⁹¹ Otázkou zůstává, nakolik je toto prohlášení věrohodné a nakolik je součástí snah o zastavení defenzivní války a zdiskreditování Valdivii. Vzhledem k tomu,

²⁸⁶ [...] en las prouisiones reales venía orden p[ar]a q[ue] el Gou[ernad]or no se metiese en los mensajes y respuestas de los yndios de guerra y que yo quitase y pusiese los yntérpretes y lenguas y que no se pusiesen en off[ici]o de capitanes sino los que sintiesen vniformemente conmigo y nuevas prouisiones [...]. Zavala (ed.), 2015, 96.

²⁸⁷ [...] ofrecieronse el capitan Pinto para acompañaarme y servir de interprete por que [aun]que yo se la lengua fue voluntad del Señor Virrey que hablase tambien por interprete [...]. Ibid., 70.

²⁸⁸ Payàs, Zavala, Samaniego, 2012, 78.

²⁸⁹ Ibid., 83.

²⁹⁰ Toto prohlášení je uloženo v Chilské národní knihovně (ibid., 89).

²⁹¹ Ibid., 84.

že zmínění tlumočníci náleželi k armádě, je možné, že se s ideou defenzivní války neztotožňovali a preferovali dřívější uspořádání permanentní války, které jim přinášelo více výhod v podobě růstu v armádní hierarchii, finančních zisků atd.

Nejen Valdivia, ale i další jezuité se věnovali studiu mapudungun, jako např. Bernardo Havestadt či Andrés Febrés, autor studie *Arte de la lengua general del Reyno de Chile* (1765), ve které zaznamenává také speciální výrazy používané během *parlamentos*.²⁹²

Zástupci církve působili na *parlamentos* po staletí jako poradci a kontroloři kvality či případně asistovali s tlumočením. Příkladem jejich působení na *parlamentos* je tento výňatek ze záznamu z parlamentu v Tapihue (1746): „[...] byly pochopeny myšlenky Jeho Excelence prostřednictvím tlumočnicků a vyjádření Otců misionářů [...]“²⁹³. Také podávali svědectví o podobě mezikulturního setkávání a komunikace, jako např. jezuitští kronikáři Alonso de Ovalle²⁹⁴ a již zmiňovaný Diego de Rosales.

4.7 Obraz profese v pramenech – morální integrita tlumočnicků

Zásady, kterými by se tlumočníci v ideálním případě měli řídit, jsou stanovené, jak již bylo uvedeno, ve sborníku *Recopilación de Leyes de los Reynos de las Indias*. Tlumočníci by např. měli být poctiví, důvěryhodní, měli by tlumočit věrně a při tlumočení nic nevynechávat ani nic nepřidávat. Měli by se vyvarovat tomu, že budou upřednostňovat jen jednu stranu, a neměli by přijímat dárky ani od Španělů, ani od Indiánů, protože by se mohli cítit vůči dárci zavázáni.²⁹⁵ Vyobrazení tlumočnicků v pramenech se však, jak nyní uvidíme, od tohoto ideálu tlumočnicka výrazně liší.

Obraz tlumočnicků závisí na prameni, který je popisuje. V záznamech z *parlamentos* jsou tlumočníci až na několik výjimek zobrazeni především jako zprostředkovatelé komunikace, přičemž důraz je kladen na jejich správné a srozumitelné tlumočení. Popis tlumočnicků v záznamech vyvolává zdání, že mezikulturní komunikace probíhala bez problému a že tlumočníci byli spolehliví a loajální vůči záměrům španělské koruny. Jiné prameny nicméně tlumočnický vyobrazují diametrálně odlišně.

Největším kritikem tlumočnicků je González de Nájera. Ve své zprávě líčí tlumočnický jako osoby přirozeně nedůvěryhodné, neloajální a nepoctivé:

²⁹² Payàs v Zavala, Dillehay, Payàs, 137

²⁹³ [...] y entendida la mente de su Excelencia por el organo de los ynterpretes y por las expresiones de los padres misioneros [...]. Zavala (ed.), 2015, 250.

²⁹⁴ Ovalle.

²⁹⁵ *Recopilación de Leyes de los Reynos de las Indias*, I, 477.

Jelikož mají tito mestičtí tlumočníci v sobě tolik z Indiánů, jsou stejně falešní jako oni, s každým se falešně smějí a na všechny se tváří klidně, pro všechny mají dobrého slova a když mají příležitost, lichotí, komu můžou.²⁹⁶

Tlumočníci mají podle Nájery velký vliv, ovlivňují guvernéry a další důležité zástupce koloniální správy a jde jim jen o vlastní prospěch. Důvod, proč mají tlumočníci takovou moc Nájera popisuje následovně:

[...] protože, za prvé, guvernéri, ministři, kapitáni, důstojníci a vojáci, kteří odešli ze Španělska do této země, bojují s národem s jazykem a zvyky tak odlišnými od těch našich, že vidí záležitosti této války a rozumí jim pouze očima tlumočnicků, slyší, rozumí a ví o záměrech a plánech nepřítele pouze prostřednictvím tlumočnicků, kteří jim řeknou jenom to, co chtějí [...], nepřijímá se mír, který oni neschválí, ani pevnost nebo vesnice se nepostaví, pokud s tím nesouhlasí.²⁹⁷

[...] ti, kteří ví, jak špatnou práci tito tlumočníci odvádí, to guvernérům neřeknou, říkám, že v tom království není nikdo, kdo by se odvážil říct, co ví, protože kromě toho, že jsou tito mestici tlumočníky, se jich všichni bojí a nevěří, že jakožto zlí muži bez svědomí proti nim nevnesou nějaké křivé obvinění, což bývá v Indiích častým jevem.²⁹⁸

Popisuje lsti, podvody, zrady a nekalé praktiky, díky kterým tlumočníci dosahují svých cílů v podobě peněz a vlivu. Svého však podle Nájery nedosahují jen podvody, ale také nesprávným tlumočením – tím, že mění význam či vypouští informace:

Podobné plány tlumočníci spřádají, aby dosáhli toho, co chtějí [...] překrucují slova, špatně je tlumočí, aby dosáhli svých cílů, a zaručující se za předstíraný mír Indiánů jenom proto, aby prodlužovali válku a zachovali si své úctyhodné a užitečné pozice. Není míru, který by

²⁹⁶ Como estos mestizos lenguas tienen tanta parte de indios, vienen a ser tan fingidores como ellos con todos se ríen de falso y a todos hacen apacible rostro, y con todos tienen buenas palabras y a cuantos pueden algo lisonjean. Nájera, 148.

²⁹⁷ [...] porque, lo primero, los gobernadores, ministros, capitanes, oficiales y soldados idos de España a aquella tierra, como militan con nación tan ajena de nuestra lengua y costumbres, no ven ni comprenden cosa de las importantes de aquella guerra, si no es por los ojos de los farautes; no oyen, entienden ni saben cosa de los intentos y designios de los enemigos sino de boca de los farautes, que es solo aquello que ellos les quieren dar a entender [...], ni se recibe paz que no sea por su aprobación, ni se hace fuerte ni pueblo que no sea por su voto. Ibid., 144.

²⁹⁸ [...] los que saben lo mal que hacen su oficio estos lenguas no lo declaran a los gobernadores, digo que en aquel reino no hay quién se atreva a decir lo que sabe; porque, demás de ser lenguas estos mestizos, tienenlas tales que todos las temen, recelando que como hombres desalmados y sin conciencia no les levanten algún falso testimonio, cosa que no se usa poco en todas las Indias. Ibid., 153.

neschválili, nepodpořili a netvrdili o něm, že je opravdový, jasný a upřímný, i když ví, s jakou prohnaností ho Indiáni uzavírají [...].²⁹⁹

Dále líčí, jaké výhody ze svého privilegovaného postavení tlumočníci měli. Z Nájerova popisu lze vyvodit velkou nedůvěru až předpojatost jak k mesticům, tak k mestickým tlumočnickům, která pramení z jeho vlastní zkušenosti z války v Chile, z informací, které se k němu dostaly, a z rasistických předsudků, které vůči mesticům měl (jak bylo uvedeno výše):

Tyto věci mně mnozí v tom království vyprávěli a nařikali nad tím, že muži tak nepřijemní žíví tuto válku pro své zájmy. A je jisté, že je to v jejich zájmu, protože lze vidět, že mají mnoho otroků, dobytku, majetku, statků a hlavně zlatých prutů a cihel, když skoro všichni Španělé tohoto království zlato nemají, protože přišli o země s nejlepšími doly.³⁰⁰

Jeho text nicméně také ukazuje, že klíč ke společenskému růstu a výhodám spočíval ve znalosti jazyka a kultury nepřítelů.

I Rosales ve své kronice líčí negativní vnímání tlumočnicků. Takto si na tlumočníky stěžovali Mapuches během parlamentu v roce 1646:

[...] stěžovali si na tlumočníky, *capitanes de amigos* a na ty, kteří ve svém zájmu věří každé povídačce o tom, že chtějí rebelovat, válčí s nimi a hledají jakýkoli důvod, aby proti nim vedli *malocas* a získali otroky k prodeji [...].³⁰¹

Dalším příkladem může být toto vyjádření Indiána, který za své odsouzení vinil tlumočnicka, který jeho proces tlumočil:

Jaké tlumočnický mají guvernéri, že takto tlumočí, že komu chtějí dát život ho dají a koho chtějí zabít, zabijí? Jak se můžou považovat za křesťany, když tak špatně tlumočí? Mohl

²⁹⁹ De semejantes trazas usan los lenguas para conseguir lo que pretenden [...] trocando las palabras y interpretándolas falsamente en orden a sus fines particulares, y abonando las fingidas paces de los indios solo por entretener la guerra y conservarse ellos en sus honrosos y provechosos cargos. No hay paz que no la aprueben y apoyen diciendo que es verdadera, llana y sin doblez, aunque saben la cautela con que la dan los indios [...]. Ibid., 149.

³⁰⁰ Estas cosas, pues, me contaban muchos en aquel reino a propósito de decirme la lástima que era que hombres de tan poca satisfacción sustentasen aquella guerra por su particular interés. Y es cierto de que sea por su interés, pues se ve que están ricos de esclavos, ganados, posesiones y alquerías, y sobre todo de tejos y barras de oro, al tiempo que casi en todos los españoles de aquel reino se ha acabado, por haber perdido las tierras de las mejores minas. Ibid., 153.

³⁰¹ [...] quexandose de los intérpretes y capitanes de amigos y de los que llebados de su interes a qualquier cuentecito que oyen de que se quieren rebelar luego le dan credito, y como por cosa hecha les hazen la guerra, buscando qualquier color para maloquearlos y tener esclavos que vender [...]. Rosales, III, 315.

bych zemřít kvůli jiným proviněním, ale ne kvůli vraždám, které mi přičítají, všechno je lež a více věří lži tlumočnicka než mé pravdě.³⁰²

I v záznamech z *parlamentos* se objevuje kritika a negativní vyobrazení tlumočnicka. Na parlamentu v Negrete (1771) si Mapuches stěžovali na tlumočnicka Martína Sota, který byl *intérprete general* na parlamentu v Santiagu v roce 1760 a který podle obvinění mapuchských *caciques* spolupracoval s plukovníkem Salvadorem Cabritem. Cabrero porušil dohody uzavřené s *caciques* tím, že Mapuches nutil sdružovat se do redukcí, což vyvolalo vzpouru:

[...] kvůli čtyřem Španělům, jmenovitě don Salvador Cabrero, generální plukovník na této hranici, Juan Rey, *comisario de naciones*, Martín Soto, *lengua general* a *capitán de amigos* Carlos Garzes, kteří všichni porušili dohody a slíbenou věrnost, proto, aby vytvořili vesnice [...].³⁰³

V souvislosti s negativním vyobrazením tlumočnicků v pramenech se nabízí otázka, nakolik je vnímání tlumočnicků ovlivněno předsudky vůči druhému (v tomto případě mesticům) a osobám dvojí kultury a nakolik vychází z reálných událostí. Je třeba brát v potaz, že pokud tlumočníci byli jako jediní znalí jazyka a kultury, měli speciální mocenské postavení, kterého bylo velmi snadné zneužít. Navíc byli jako ostatní příslušníci armády a koloniální správy součástí systému ekonomiky války, který skýtal možnost společenského i ekonomického růstu pro ty, kteří se na něm podíleli. Lze také tvrdit, že mezijazyková a mezikulturní komunikace je reflektována, obzvláště pokud je neefektivní a problematická, pokud se s ní nepojí žádné potíže, může zůstat v pramenech neviditelná stejně jako tlumočníci. Výjimku tvoří záznamy z *parlamentos*, z čehož lze vyvozovat, že společně s formalizací a profesionalizací povolání se začal klást větší důraz na loajalitu vůči armádě a koloniální správě a poctivost tlumočnicka, což dokazuje i nutnost přísahy a přítomnost osob kontrolujících kvalitu. Dále je třeba neopomenout fakt, že záznamy z *parlamentos* byly psány zástupci koloniální správy, kteří byli za efektivitu vyjednávání

³⁰² Qué lenguas son los que tienen los gobernadores, que assi interpretan, que a quien quieren dan vida y a quien quieren matan? Cómo dicen que son christianos interpretando tan mal? Yo bien puedo morir por otros delitos, pero no por las muertes que me impuntan, que todo es falso, y mas han creído la mentira del interprete que mi verdad. Rosales, II, 396.

³⁰³ [...] por causa de quatro Españoles que lo fueron Don Salvador Cabrero, siendo Maestre de Campo General de esta frontera, de Juan Rey Comisario de Naciones, Martín Soto Lengua General, y del Capitan de Amigos Carlos Garzes que todos juntos concurrieron a violentarlos para la formacion de Pueblos havian faltado a la fidelidad prometida [...]. Zavala (ed.), 2015, 288.

a tlumočníky zodpovědní, kdyby tedy tlumočníky kritizovali, poukazovali by na nedbalost při výběru tlumočnicka, a tudíž i svou neschopnost.

5 *Parlamentos* jako prostor setkávání kultur

V této kapitole analyzuji způsob, jakým se v rámci *parlamentos* projevovala španělská představa o vlastní nadřazenosti a jakým způsobem byla vnímána jinakost Mapuches v protikladu ke Španělům. Dále se také věnuji projevům transkulturatione na *parlamentos* jakožto hybridní instituci, v níž se mísily vlivy obou zúčastněných kultur.

5.1 *Projevy mocenské asymetrie*

Přestože *parlamentos* byly institucí mírového vyjednávání, u kterého se očekává alespoň zdánlivá rovnost obou stran, v záznamech z *parlamentos* se logicky projevuje představa o nadřazenosti Španělů a moc a vliv Mapuches jsou naopak oslabovány. Součástí projevů mocenské asymetrie je také tendence k etnocentrismu a zjinačování Mapuches, což jsou nástroje využívané k ospravedlnění mocenské dominance.

O Mapuches se často hovoří jako o barbarech, které je třeba podmanit a přivést ke křesťanství, aby jejich duše mohla být spasena. Na jejich kulturu, zvyky a způsob života je nahlíženo s despektem. Příkladem je popis mapuchské ceremonie na parlamentu v Paicavi (1612) z pera Luise de Valdivia, ve kterém tradiční zpěv Mapuches připodobňuje k vytí. Mapuches jsou tak přirovnáváni ke zvířatům, což vychází ze stereotypu Indiánů jako necivilizovaných barbarů: „[...] *caciques* z Tucapelu a Arauca, kteří přišli s námi, a poslové z Purénu a Elicury se postavili a zpívali (lépe řečeno vyli) píseň ve svém jazyce [...]“.³⁰⁴

Na *parlamentos* se také projevovala snaha přimět Mapuches vzdát se svého způsobu života a rituálů, jak ukazuje záznam z parlamentu v roce 1663, ve kterém je Mapuches zakazováno konat své tradiční schůze, ačkoli právě z tradice těchto sněmů vznikly *parlamentos*. Dále je jim zakazováno hrát tradiční týmovou hru *chueca* (v mapudungun *palín*), protože kromě zábavy *chueca* sloužila i jako příprava k boji, měla náboženský charakter a byla jednotícím prvkem mezi komunitami³⁰⁵, což koloniální správa považovala za nežádoucí: „[...] nemůžou se scházet na veřejných pitkách a hrát *chueca* [...]“.³⁰⁶ Dalším příkladem je záznam z parlamentu v roce 1693, ve kterém se mapuchským šamanům *machi* zakazuje provádět pohanské rituály, včetně rituálů s větví stromu *drimys*

³⁰⁴ [...] se levantaron en pie los Caciques de Tucapel y Arauco que vinieron con nosotros a esto y los mensajeros de Puren cantando (o ahullando por mejor dezir) Los de Elicura un cantar en su lingua [...]. Ibid., 88.

³⁰⁵ Boccara, 436.

³⁰⁶ [...] que no puedan juntarse a publicas borracheras ni a juegos de *chueca* [...]. Ibid., 145.

*chilensis*³⁰⁷ (*ramo de canelo*), která byla mezi Mapuches symbolem míru. Ačkoli bylo využívání *ramo de canelo* a jeho kropení krví v pozdějších obdobích zakazováno, tyto rituály byly v jednu dobu součástí španělsko-mapuchské diplomacie (více viz následující oddíly):

[...] proto, aby se rozšířil božský zákon pro dobro jejich duší a aby neměli možnost zabíjet pomocí kouzel, je vhodné, aby čarodějové *machi* neoslavovali d'ábla, nezvedali *canelo* a nekropili ho krví černých beranů ani nedělali jiné ceremonie s bubnem a dýní přivolávaje zaklínadly d'ábla, ale léčili jen bylinami [...].³⁰⁸

Záměrem bylo, aby se Mapuches nejen podřídili Španělům a přijali křesťanství, ale také aby žili jako oni, čili aby se homogenizovali: „[...] aby usilovali o to následovat a imitovat španělské zvyky a způsob žití [...]“.³⁰⁹

Ačkoli byly *parlamentos* v ideální proklamované rovině o vzájemném konsensu, v písemných záznamech jsou Mapuches představováni jako strana, která se přizpůsobuje Španělům a dělá ústupky. Zdůrazňuje se také jejich touha stát se vazaly krále a být pod jeho ochranou, za což mu jsou zavázáni vděčností. Kupř. Rosales popisuje, jak *cacique* Lincopichón na parlamentu v Quillínu (1641) žádá markýze de Baidés jakožto vyslanec krále o odpuštění a ochranu:

[...] zastupuješ jeho osobu a jsi jeho obrazem, přijmi nás pod svoji ochranu, odpusť milosrdně naše provinění, omluv naše rebelie, přijmi laskavě naše dary, u tvých nohou se vzdáváme a nabízíme svá srdce, své zbraně a své vazalství.³¹⁰

Nepopisuje tedy vyjednávání jako dialog dvou rovnocenných partnerů, ale naopak představuje Lincopichóna v podřazeném postavení, kterak žádá o ochranu a odpuštění. Nereprodukuje jeho slova, ale přisuzuje mu evropský způsob vyjadřování a vnímání světa, protože koncept feudálního panovníka, který své poddané chrání výměnou za jejich věrnost, v mapuchské kultuře neexistoval. Mapuches jsou tedy představeni jako společnost

³⁰⁷ Zavala v Payàs, Zavala, 2012, 158.

³⁰⁸ [...] que para el adelantamiento de la ley de Dios en bien de sus almas y que se quiten los medios de matar con echizos conbiene que los brujos machis no festejen al demonio levantando canelos y ensangrentandolos con sangre de Carneros negros³⁰⁸ ni hagan otra ninguna Zeremonia del Tambor y Calabazo llamando al diablo con Romanzes sino que solo curen con Yervas [...]. Zavala (ed.), 2015, 191.

³⁰⁹ [...] y procurar de su parte seguir y imitar las costumbres y modo de bivir de los españoles [...]. Ibid., 173.

³¹⁰ [...] representas su persona y eres su imagen, recívenos debaxo de tu amparo, perdona misericordioso nuestros delitos, escusa prudentemente nuestras rebeliones, admite agradable nuestros obsequios, que a tus pies rendimos postramos nuestros corazones, nuestras armas y nuestros vasallos. Rosales, III, 159.

vyžadující královu ochranu, čímž dochází k jejich paternalizaci a infantilizaci a jejich moc a vliv jsou tím umenšovány. Podobně Rosales popisuje Mapuches jako příjemce milosti krále jakožto bohem posvěceného panovníka a vrchní autoritu, jak je vidět na tomto popisu argumentů, kterými se Luis de Valdivia snažil Mapuches přesvědčit o výhodách křesťanství:

[...] Otec Luis de Valdivia vykonával svůj úkol pomalu, přečetl královská rozhodnutí přeložená do jejich jazyka a argumenty je přesvědčil, aby si vyslechli a ocenili milosti, které jim jeho veličenstvo uděluje [...].³¹¹

Zde je ale třeba si připomenout, že *parlamentos* byly o vzájemném konsensu, role a vliv Mapuches byly tedy mnohem větší, než jak je popisují španělské prameny.

Rosales se tímto snaží vytvořit obraz Mapuches, kteří si nepřejí válčit, ale jsou k tomu kvůli špatnému zacházení ze strany Španělů donuceni, což jde ruku v ruce s jeho snahou o ochranu Mapuches před otroctvím a nucenou prací. Rosales se tedy snaží obhájit mapuchské důvody pro válku a jejich bojovnost a ukázat tak čtenáři, že jejich počínání je pochopitelné. Např. Lincopichón v Rosalesově kronice vysvětluje důvody války následovně: „[...] brali nám ženy a děti, a to nám dodalo odvážnosti a zuřivosti, abychom je bránili, útlak a tvrdá služba nás donutily se vzbouřit, vyprostit se z pout a zlomit nadvládu.“³¹² Ačkoli jsou Mapuches vyobrazováni jako slabší strana, která žádá o mír, toto vyobrazení je v rozporu se skutečností, protože např. parlament v Quillínu byl organizován Španěly³¹³ a bylo tedy hlavně v jejich zájmu, aby Mapuches mír přijali. Přijaté dohody byly navíc výhodné pro obě strany, což opět dokazuje, že obě strany měly v rámci *parlamentos* relativně vyrovnané vyjednávací pozice.

Nadřazenost španělské strany se také projevuje ve způsobu, jakým je v záznamech z pozdějších *parlamentos* popisovaná neverbální komunikace, kdy se často zmiňuje, že Mapuches na parlamentech klečí, což je vyobrazuje v podřízeném postavení, jako např. na parlamentech v Santiagu (1760) a Negrete (1771): „[...] přesvědčení tito Indiáni a s dříve nevídanou skromností si klekli před guvernéra a královskou *audiencii* a prosili o prominutí,

³¹¹ [...] aviendo hecho el dicho Padre Luis de Valdivia su oficio muy despacio y leydo las reales provisiones traducidas en su lengua y persuadioles con razones a conocer y estimar las mercedes que su Magestad les haze [...]. Zavala (ed.), 2015, 56.

³¹² [...] el quitarnos las mujeres y los hixos nos hizo bravos y feroces para su defensa, la opresión y una dura servidumbre nos hizo reventar y sacudir el yugo, qubrando las coyundas. Ibid., 159.

³¹³ Villalobos, 188.

a aby s nimi měli soucit [...]“³¹⁴, „[...] poručil jim vstát a každého po jednom obejmul [...]“³¹⁵ či „[...] a poručil jim, aby poklekli [...]“³¹⁶. Častým prvkem neverbální komunikace, který vyjadřuje podřízenost mapuchské strany, je také objímání iniciované guvernérem nebo jiným představitelem koloniální správy, který daný parlament vede: „[...] guvernéř je všechny obejmul na znamení toho, že je bere pod ochranu koruny [...]“³¹⁷.

Také způsob oslovování Mapuches dokazuje mocenskou asymetrii – pojmenování *Reche*, kterým Mapuchové sami sebe v koloniálním období označovali, se v záznamech neobjevuje. V pramenech se vyskytuje obecného označení *indios*, kterým Španělé označovali Indiány v celé Španělské Americe jakožto příslušníky původního obyvatelstva Západních Indiích, kteří patřili do tzv. *república de indios*, což byla právní kategorie stojící v protikladu k tzv. *república de los españoles*.³¹⁸ Dále je označovali jako *indios de Chile* či souhrnně *araucanos* a také despektivně jako *bárbaros*, tedy necivilizovaní pohané.

Také důraz, který je kladen na evropskou písemnou kulturu, je dokladem mocenské asymetrie, protože Mapuches znevýhodňuje. Mapuches totiž neměli jistotu, že ústně uzavřené dohody, ke kterým se rituálně zavázali a které za ně podepsal většinou tlumočnický či *comisario de naciones*, se shodují s obsahem smlouvy. Stejně tak asymetrii dokládá i podoba mezikulturní komunikace, protože tlumočníci náleželi ke španělské straně, tedy ke straně organizátora *parlamentos*, k formalizaci profese docházelo také pouze ze strany Španělů a Mapuches na volbu oficiálních tlumočnicků neměli vliv. Přesto byla zprostředkovaná komunikace efektivní, jak je ukázáno v předchozí kapitole.

Etnocentrické tendence jsou přítomné nejen v oficiálních záznamech, ale také v Rosalesově kronice. Rosales popisuje dění v Quillínu (1641) formou vyprávění mapuchských *caciques*. Nejdříve *caciques* představují argumenty pro a proti míru. I v argumentech proti Španělům Rosales *caciques* vkládá do úst představu o španělské nadřazenosti. Rosales Mapuches popisuje jako ty, kteří obdivují povahové i vzhledové vlastnosti Španělů, ke kterým patří pracovitost a světlá pleť. Rosales Španěle popisuje jako

³¹⁴ [...] combencidos dichos Yndios y con umildad nunca vista se postraron de rodillas ante dicho Señor y Real Audiencia pidiendo perdon y que se les mirase con piedad [...]. Zavala (ed.), 2015, 266.

³¹⁵ [...] les mando lebantar, y abraso de uno, en uno [...]. Ibid., 267.

³¹⁶ [...] Y mandandoles se hincasen de rodillas [...]. Ibid., 294.

³¹⁷ [...] el governador les abrazo a todos en señal de ampararlos debajo de la corona [...]. Ibid., 58.

³¹⁸ Levaggi, Abelardo. „República de indios y república de españoles en los reinos de Indias.“ *Revista de estudios histórico-jurídicos*, 23, 2001, s. 419–428. Online: <https://dx.doi.org/10.4067/S0716-54552001002300009> [cit. 2023-12-18].

lepší rolníky, čímž poukazuje na nižší rozvinutost mapuchského zemědělství a tím i jejich podřadné schopnosti. Zároveň líčí Španěle jako obhospodařovatele půdy, čímž ospravedlňuje španělskou přítomnost v Chile. Světlá pleť byla v koloniích ceněna, protože odkazovala na evropský původ člověka a umisťovala ho tak v koloniálním kastovním systému na nejvyšší pozice, na nejnižším pozicích byly zase osoby s výrazně černošským či indiánským původem. Světlá pleť se tak pojila s lepším společenským postavením jedince.³¹⁹ Tímto se Rosales snažil ve čtenáři vzbudit dojem, že ačkoli Mapuches se Španěly válčí, obdivují je a chtějí se jim přiblížit:

[...] co ztratíme, když nám odvedou do otroctví čtyři ženy, když nám slouží ty jejich [...] a rodí nám bělejší děti a odhodlanější a statečnější? Jak nám chybí Indiáni, které odvedou, aby pracovali na poli, když jsou nám Španělé lepšími rolníky?³²⁰

Rosales také popisuje jednání válečných Mapuches s *indios amigos* na parlamentu v Quillínu (1641). *Cacique indios amigos* Catumelo se v Rosalesově líčení tehdejších událostí snaží válečné Mapuches přesvědčit o nadřazenosti Španělů a představuje důvody, proč se rozhodli být jejich spojenci. Rosales líčí obdiv *indios amigos* vůči Španělům, což lze opět považovat za snahu ukázat, že pokud se s Mapuches uzavře mír a bude se s nimi spolupracovat, pochopí, že jim mají Španělé mnohé co nabídnout a nebude třeba s nimi již více válčit. Catumelo také pozitivním způsobem hodnotí přijetí křesťanství – Rosales tím tedy ospravedlňuje christianizační snahy mezi Mapuches:

Jak můžete jako nuzní Indiáni zkoncovat se španělskou říší, která se rozkládá po celé šířce světa a ovládá všechny národy [...]. My Araukánci to víme a zažíváme dobré zacházení z rukou Španělů, kteří nás brání, chrání a upřednostňují a díky nim žijeme spořádaně, spravedlivě a uctivě a představili nám pravého Boha [...] a s radostí jsme jim dali mír a nikdy jsme nelitovali [...] krutě jsme spolu bojovali (i když jsme všichni jedné krve), spojili jsme se se Španěly, protože jsme poznali, že jsou lepší jejich síly a jejich strana, spravedlivější jejich motivy, rozumější jejich spravedlnost [...].³²¹

³¹⁹ Biblioteca nacional de Chile. *Sistema de castas*. Memoria Chilena. Online: <https://www.memoriachilena.gob.cl/602/w3-article-97803.html> [cit. 2023-12-18].

³²⁰ [...] qué perdemos quando nos lleven por esclavas cuatro mujeres, quando nos sirven las suyas [...] y nos paren hixos mas blancos y mas animosos y halentados? Qué falta nos hazen los indios que nos llevan para labrar los campos, quando en los españoles tenemos mexores labradores. Rosales, III, 156.

³²¹ Cómo podeis acabar, siendo unos pobres indios, el imperio español que se extiende por toda la redondez del mundo y domina sobre todas las naciones [...]. Nosotros los araucanos, conociendo esto y experimentando el buen trato de los españoles que nos defienden, amparan y favorecen, y por ellos vivimos en policia, justicia y urbanidad, y nos han dado a conecer al verdadero Dios [...] y con mucho gusto les dimos la paz y nunca nos hemos arrepentidos [...] os hemos hecho cruda guerra (aunque somos todos de una

Catumelo ve vyprávění slouží jako vyslanec představy, podle které byl Španělům jakožto křesťanům svěřen úkol christianizovat a přinést křesťanský způsob života lidem, kteří dosud nepoznali křesťanství, a proto žili, byť nevědomě, ve hříchu. Tento přístup ke kolonizaci Ameriky vychází z bul papeže Alexandra VI. *Inter Caetera* (1493), který v nich uděluje španělským králům Ferdinandovi Aragonskému a Isabele Kastilské nárok na část nově objeveného světa s cílem obyvatele těchto oblastí christianizovat.³²² Civilizační a christianizační snahy, kterými se řídila conquista i kolonizace, v očích kolonizátorů ospravedlňovaly dominanci nad původními obyvateli. Významný vliv na kolonizaci Ameriky měl i španělský imperialismus neboli snaha ovládnout jiné národy, v tomto případě z náboženských a ekonomických důvodů. Rosalesovo líčení *indios amigos* stojí v protikladu se skutečností, že *indios amigos* byli velmi nestabilním prvkem v chilské koloniální společnosti, jejich loajalita byla proměnlivá a bylo třeba ji neustále utvrzovat.

V Rosalesově textu o sobě samotní Mapuches hovoří negativně a naopak Španělé jsou považováni za nositele kladných vlastností, čímž autor opět staví do opozice Španěle, skupinu identifikující se jako ztělesnění pozitivních vlastností, a Mapuche jakožto ztělesnění negativních vlastností. Staví tedy do protikladu Španěle jako představitele křesťanství a civilizace a Mapuches jako pohany a barbary. V textu je tyto negativní vlastnosti jako zástupce druhého charakterizují. Mapuches si tyto vlastnosti internalizují a sami o sobě mluví negativně a replikují stereotypní představy, které o nich Španělé mají. Rosales tak pokračuje ve vyobrazení Mapuches jako společnosti, co obdivuje Španěly, žádá ochranu krále a je kritická ke svým nedostatkům, čímž opět ukazuje vztah Mapuches ke Španělům jako vřelejší, než jaký ve skutečnosti byl: “[...] a byli to muži dvou srdcí a dvou jazyků, jedním mluvili mezi sebou a druhým se Španěly, a jazyk a srdce byly vždy v rozporu [...]”³²³ či:

[...] umíme využít vychytralosti a víme, jak s ostatními zacházet, snadno slíbíme, ale těžko splníme, a co je na nás indiánského je to, že jsme vrtkaví a dvojího srdce, zatímco Španělé jsou stálí a jednají upřímě [...].³²⁴

sangre), aunándonos con los españoles por conocer que son superiores sus fuerzas, mexor su partido, mas justa su causa, mas llegada a la razon su justicia [...]. Ibid., 163.

³²² Valdeón, 43.

³²³ [...] y que eran hombres de dos corazones y de dos lenguas, que con una hablaban entre sí y con otra al español, y siempre discordaba la lengua con lo que sentía el corazón [...]. Rosales, III, 183.

³²⁴ [...] nos conocemos las mañas y los tratos y somos fáciles en prometer y difíciles en cumplir, y por lo que tenemos de indios, somos inconstantes y dobles de corazón, quanto lo españoles son firmes y sinceros en su trato [...]. Ibid., 185.

Ačkoli byl Rosales zastáncem vyjednávání s Mapuches, v jeho textu se reflektuje představa o jejich podřízenosti a nízkých morálních kvalitách. Stejně jako Valdivia a ostatní jezuité je i Rosales ovlivněn etnocentrickým pohledem na Mapuches, což ale nevylučuje snahu o pochopení jejich jinakosti, jak je ukázáno v následujícím oddílu.

5.2 Reflexe jinakosti

Jinakost Mapuches však nebyla vnímána pouze negativně a nebyla využívána pouze jako ospravedlnění kolonizace. Jak již bylo zmíněno, Mapuches byli Španěly obdivováni především pro svoje rétorické schopnosti. Mapuchský rétorický styl byl orientalizován a tím i zjinačován, aby se zdůraznila jeho odlišnost od rétorického stylu španělských představitelů a jeho kvalita navzdory tomu, že se liší od známé normy: „[...] vzali si slovo *caciques* don Pablo Liguenpichum a don Gabriel Ancalevi a po mnoha vsuvkách a alegoriích v orientálním stylu, které používají, [...]“.³²⁵ Uznávaná byla také jejich odvážnost. Takto ji popisoval Alonso de Ovalle: „Při všech příležitostech se chovají jako udatní, stateční, důmyslní a odvážní vojáci, i když bojují se zbraněmi o tolik horšími, než jsou palné zbraně“.³²⁶

V pramenech se objevují snahy přiblížit mapuchskou kulturní odlišnost, jejichž motivem je vyzdvihnout kvality Mapuches, obeznámit čtenáře se specifiky mapuchské kultury nebo jejich jinakost vysvětlit a připodobnit ji tomu, co je známé. V záznamech jsou často zmiňována mapuchská slova, jako např. v záznamech z parlamentu z roku 1605: „[...] a s velkou spokojeností ho přijali za krále a pána, kterému ve svém jazyce říkají *reygal* [...]“³²⁷, „[...] toto shromáždění ve svém jazyce nazývají *coya[gtun]*, které se podobá parlamentu ve Francii [...]“³²⁸, 1784: „[...] Campo de Lonquilmo, indiánský název, který ve španělštině znamená *místo dobrých argumentů* [...]“³²⁹ či 1793: „[...] poté se všichni *caciques* přiblížili, aby pozdravili guvernéra a jeho společnost podle svých zvyků, a to obejmutím a obvyklým výrazem *mari mari*³³⁰ [...]“³³¹, což je kromě využívání tlumočnicků

³²⁵ [...] tomaron la palabra los Casiques Don Pablo Liguenpichum y Don Gabriel Ancalevi y despues de muchos preambulos y alegorias que Usan a estilo Oriental [...]. Zavala (ed.), 2015, 265.

³²⁶ Mostrándose en todas las ocasiones tan valerosos, intrépidos, astutos y valientes soldados como se ve, pues peleando con armas tan inferiores á las de fuego. Ibid., 108.

³²⁷ [...] en mucho contento lo tomaban por Rey y Señor que en su lengua llaman Reygal [...]. Ibid., 49.

³²⁸ [...] esta junta llaman en su lengua coya[gtun] que es como en Francia el parlamento [...]. Ibid., 49.

³²⁹ [...] Campo de Lonquilmo, nombre indico, que traducido al Español, es Lugar de buenas razones [...]. Ibid., 351.

³³⁰ Pozdrav v mapudungun.

další důkaz uznávání jazykové odlišnosti a snahy o její pochopení ze strany koloniální správy. K přejímání domorodých výrazů a jejich užití ve španělštině obvykle docházelo, když neexistoval španělský ekvivalent, který by dokázal popsat odlišnou realitu, nebo v rámci snahy reflektovat či přiblížit jinakost Indiánů.

V textech Rosalese, Valdivii i Ovalleho se také vyskytují podobné snahy o přiblížení jinakosti. Tento záměr jde ruku v ruce s úsilím chilských jezuitů Mapuches chránit před otroctvím, špatným zacházením a válkou. Mapuches nejsou vylíčení jako krutí barbaři, ale jako společnost, která se sice liší, ale i tak s ní lze vést dialog, a která i přes své nedostatky (např. již zmíněná nedůvěryhodnost) není natolik odlišná, aby nemohla být přivedena ke křesťanství a mírovému soužití. Rosales Mapuches prováděné ceremonie a jejich zvyklosti obhajuje a vysvětluje, že ačkoli se mohou zdát nepochopitelné či cizí, mají své opodstatnění, čímž se snaží u čtenáře vyvolat pocit, že pokud kulturu Mapuches lépe poznáme, pochopíme, že i když působí jako necivilizovaní barbaři, jejich rituály mají svůj význam. To opět dokládá snahu Mapuches představit jako barbary, které však lze christianizovat a civilizovat. Příkladem je jeho popis parlamentu v Quillínu (1641):

I když jsou jejich ceremonie barbarské, jsou velice poučné a značí opravdovou jednotu, pevné přátelství a upřímné jednání a používají metafory a rétoriku, prostřednictvím kterých projevují své názory.³³²

Všechny tyto rituály a ceremonie byly němými jazyky, které vyjadřovaly jednotu a mír, a vysvětlovaly je s takovou elegancí vyjadřování a ukázkami přízně, že ačkoli je máme za barbary, své myšlenky vysvětlují znamenitě.³³³

Podobně se snaží specifika mapuchské diplomatické tradice a zvyklostí vysvětlit i Ovalle: „[...] předváděli své náhrdelníky, které nazývají *tacum* a nosí je při slavnostních příležitostech, a široké meče, které si velmi považují [...]“.³³⁴ Ovalle a Valdivia navíc popisují mapuchské rituály a symboliku prostřednictvím analogie s křesťanskou tradicí,

³³¹ [...] luego todos los casiques uno a uno se acercan a saludar al jefe, i sus acompañados segun su acostumbrado estilo con un abrazo, i la acostumbrada espreccion de Mari Mari [...]. Ibid., 407.

³³² Que aunque sus ceremonias son barbaras, son muy sentenciosas y significativas de una verdadera unión, firme amistad y sincero trato, y usan de sus metáforas y retorica con que manifiestan sus conceptos. Rosales, III, 164.

³³³ Todos estos ritos y ceremonias eran lenguas mudas, que significaban la union y la paz, y las esplicaban ellos con elegancia de palabras y demostraciones de sus afectos; que aunque los tenemos por bárbaros, explican con eminencia sus conceptos. Ibid., 186.

³³⁴ [...] haciendo ostentacion de sus collares que ellos llaman *tacum* y los tienen por grande gala, y de las espadas anchas que ellos estiman en mucho [...]. Zavala (ed.), 2015, 114.

což lze považovat za pravý opak zjinačování. Jejich záměrem tedy bylo zmírnit kulturní jinakost Mapuches. Např. Valdivia v záznamu z parlamentu v Paicavi (1612) popisuje odívání mapuchských duchovních a přirovnává je k oděvu katolických kněží:

Těchto patnáct přišlo oblečených jako *re[g]es* (což jsou jejich duchovní) s kulatou čapkou na hlavě a na košilích měli mořské byliny, které nazývají *cocho iuias* a které jim vpředu a vzadu visely na způsob šerpy na dalmatikách, což jsou mezi nimi znaky pověry, kterou nazývají *reguetum*.³³⁵

Ovalle zase v záznamech z parlamentu v Quillínu (1641) přirovnává *ramo de canelo* k paralelnímu křesťanskému symbolu olivové ratolesti:

Všichni zasedli a zaujmuli svá místa [...] zvedl se *cacique* Antegueno (který jako pán země nesl v ruce *ramo de canelo*, symbol míru těchto lidí, jako byla olivová ratolest symbolem míru mezi Bohem a lidmi).³³⁶

Dále také popisuje obětování zvířat a kropení větve *canelo* jejich krví a zároveň čtenáře poučuje, že i v Bibli lze podobné rituály najít. Ovalle tedy opět vysvětluje mapuchský zvyk na základě analogie s křesťanstvím:

[...] vyjmout jim srdce a pokropit ho krví *canelo*, které Antegueno držel v ruce. Tato ceremonie, i když je pohanská, zdá se, že má základy v mnoha příbězích, a dokonce i v těch svatých, ve kterých se píše, že Bůh nakázal postříkat dveře krví, jak je uvedeno ve dvanácté kapitole knihy Exodus, a stejně tak tomu rozumí Svätý Pavel v deváté kapitole svého listu Židům.³³⁷

Také záznamy z pozdějších *parlamentos* obsahují zmínky o mapuchských rituálech a zvycích. Jako příklad slouží záznam z parlamentu v roce 1693: „[...] ve stoje podle svých zvyků zdravili a hovořili [...]“³³⁸, 1760: „[...] vyšli a vykonali své obvyklé ceremonie

³³⁵ Estos quinse venian en trage de re[g]es (que son a modo de sacerdotes suos) con bonetes redondos en las cabezas y ensima de las camisetas Unas yervas de la mar que llaman cocho iuias colgando muchas por delante y por detrás a manera de borlas de dalmaticas las quales so[n] insignias entre ellos de una superstision que llaman Reguetum. Ibid., 87.

³³⁶ Habiéndose apeado todos y tomado cada cual su asiento, [...] se levantó el cacique Antegueno (que como el señor de la tierra traía en la mano la rama de canelo, señal de paz entre esta gente, como lo ha sido el de oliva aún entre Dios y los hombres. Ibid., 114.

³³⁷ [...] todos á sacarles los corazones y rociar con su sangre el canelo que Antegueno tenía en la mano. Ceremonia que, aunque gentilica, parece tener su fundamento en muchas historias, y aún en las Sagradas no le falta, donde vemos que en señal de paz mandaba Dios rociar las puertas con sangre, como se ve en el capítulo doce del Exodo, y así lo entiende San Pablo en el capítulo nueve de la carta que escribió á los Hebreos. Ibid., 114.

³³⁸ [...] puesto en pie segun su Costumbre saludando y ablando [...]. Ibid., 188.

[...]“³³⁹, či 1764: „[...] zabrali místa podle svých zvyklostí.“³⁴⁰ Autoři záznamů se je většinou nesnaží vysvětlit anebo zevrubněji popsat, ale pouze je zmiňují, což dokazuje, že vzhledem k dlouhé tradici *parlamentos* nebyly mapuchské rituály a zvyky považovány za něco zvláštního, co by vyžadovalo obsáhlé vysvětlení. Navíc se jednalo o již ustanovenou a přijímanou instituci, takže nebylo třeba koloniální správu či korunu přesvědčovat o výhodách mírového řešení konfliktů s Mapuches či vysvětlovat jejich kulturní odlišnost. Navíc se jedná o texty administrativního charakteru, jejich cílem tedy není pojednávat o mapuchské kultuře, ale zaznamenávat průběh *parlamentos* a z nich vzešlé dohody.

Jak bylo ukázáno v předchozím oddílu, Španělé se snažili Mapuches přimět, aby přijali jejich způsob života, což ale nebylo snadné, a proto bylo třeba ustoupit i v záležitostech, které jsou jinak ve španělské společnosti nepředstavitelné, jako např. v otázce mnohoženství, jak ukazují záznamy z parlamentů z let 1605 a 1692:

[...] guvernér odpověděl, že co se týče záležitosti mít jednu nebo mnoho žen, Jeho Veličenstvo nebude zasahovat, protože toto záviselo na jejich vůli, kdyby vyslyšeli božský zákon, dobrovolně by ho chtěli přijmout a nechat se pokřtít a v takovém případě by je božský zákon nutil mít pouze jednu ženu, v případě, že by nechtěli přijmout božský zákon, tak ačkoli by to pro jejich duše znamenalo velkou újmu, i přes mnohoženství Jeho Veličenstvo nesvolí, aby jim ženy byly odebírány proti jejich vůli.³⁴¹

[...] a v žádném případě je násilím nenutit, aby se vzdali svých žen, pouze jim dát na vědomí, že je to katolickým zákonem zakázáno a že pokud jim to dosud připadalo nepředstavitelné, bylo to proto, že nebyli poučeni o víře.³⁴²

Tyto snahy o pochopení cizí kultury byly nezbytným předpokladem pro efektivní fungování parlamentů a pro rozvoj procesu transkulturace.

³³⁹ [...] se salieron haciendo sus seremonias acostumbradas [...]. Ibid., 267.

³⁴⁰ [...] ocuparon sus Lugares segun el estilo que tienen. Ibid., 275.

³⁴¹ [...] respondió el dicho governador que en lo que toca a tener una o muchas mugeres su Magestad no se entrometeria porque ese punto dependia de su voluntad dellos porque si ellos oyda la ley de Dios quisiesen rezibilla de su voluntad y bautisarse en tal caso la dicha ley de Dios les obligaria a tener una sola muger pero en caso que ellos no quisiesen rezibir la ley de Dios no obstante que sera en mucho daño de sus almas el tener muchas mugeres no consentira su Magestad que les sean quitadas contra su voluntad. Ibid., 49.

³⁴² [...] e por ningun caso se les obligava por fuerça a dexar las mugeres sino que se les dava a entender la prohibicion de ellas en la Ley catholica y que si por entonces les pareçia yntratable hera por no estar ynstruidos en la fee. Ibid., 177.

5.3 Projevy transkulturacy

Pro existenci španělsko-mapuchských *parlamentos* bylo nezbytné, aby mírové dohody z nich vzešlé uznávaly a dodržovaly obě strany, protože pouze tehdy mohly být *parlamentos* považovány za funkční instituci, jak jsem již popsala v oddílu 2.2 *Parlamentos*. Tomu napomáhala i skutečnost, že se na *parlamentos* mísily diplomatické tradice a kulturní prvky, které obě strany různou měrou přijímaly. Příklady transkulturacy lze najít již v pramenech popisujících první *parlamentos*, snaha Španělů přiblížit se mapuchské tradici existovala od počátků této instituce, stejně tak jako mapuchské snahy o přizpůsobení se Španělům, jak ukazují následující příklady. Jedním z mapuchských symbolů používaných na *parlamentos*, který je popisovaný již od začátku jejich existence, je již zmiňované *ramo de canelo*, symbol míru, které v rámci rituálu představuje závazek svým významem a povahou podobný závazku ve formě podpisu smlouvy španělskou stranou. Např. Rosales ve své kronice líčí vyjednávání Luise de Valdivia s Mapuches, na které si Valdivia s sebou větev vzal a aktivně tak participoval v tradičním způsobu vyjednávání Mapuches:

Vstoupil Otec na shromáždění s *ramo de canelo* v ruce, což je symbol míru, a *caciques*, kteří ho doprovázeli, ho přesvědčili, aby si větev vzal, protože toho, kdo s ní mezi ně vstoupí, přijmou v dobrém [...].³⁴³

Stejně jako Rosales i Valdivia ve svých textech popisuje použití *ramo de canelo* během mírového vyjednávání: „[...] Utablame [...] na znamení uznání krále našeho pána nabídl svou větev *canela* [...]“.³⁴⁴

Rosales také popisuje, jak Mapuches přizpůbili svůj způsob vyjednávání potřebám Valdivii – ačkoli bylo jejich zvykem vyjednávat ve stoje, svolili k tomu, aby Valdivia jako vyslanec krále hovořil v sedě:

[...] i když Otcí řekli, aby se zvedl, mluvil na ně po svém, protože oni důležité parlamenty vždy vedou ve stoje, ale protože jim Otec řekl, že je duchovní velkého Boha a vyslanec velkého krále a světového vládce, který sedí na vznešeném trůně, ze kterého ke všem promlouvá, a proto je všechny tyto promluvy třeba vést v sedě, a na to mu *cacique*

³⁴³ Entró el Padre en la Junta con un ramo de canelo en las manos, que es señal de paz, y los caciques que le acompañaban le persuadieron a que le llebase por ser entre ellos bien recibido el que entra con él [...]. Rosales, II, 552.

³⁴⁴ [...] Utablame [...] en señal de Reconocimiento al Rei nuestro Señor ofrecio su canela [...]. Zavala (ed.), 2015, 89.

Carampangui řekl [...], že pokud bylo mezi Španěly zvykem mluvit v sedě, ať zůstane sedět [...].³⁴⁵

Valdivia ve svých dopisech zase zmiňuje snahu guvernéra přiblížit se Mapuches a jejich tradicím, tím že s nimi vyjednával v bezprostřední fyzické blízkosti, neexistuje tedy mezi ním a Mapuches fyzická bariéra, čímž dává najevo, že s Mapuches vyjednával jako se sobě rovnými: „Guvernér [...] tam, kde jsem byl s *caciques*, si s velkou lidskostí mezi ně sedl na nízkou lavici [...].“³⁴⁶

Co se týče prvků španělské kultury, již na prvních parlamentech se objevovaly křesťanské symboly: „[...] na těchto místech jsou postavené přístřešky a kříže se spoustou květin [...]“³⁴⁷ a Mapuches se křtili: „[...] pokřtili 825 duší [...]“.³⁴⁸ Křesťanské prvky lze považovat za protiváhu mapuchských symbolů – obě strany do *parlamentos* zahrnovaly své kulturní projevy, což dokazuje transkulturní povahu *parlamentos*. Otevřenost Mapuches vůči španělské kultuře zase dokazuje jejich ochota se pokřtít a přijmout křesťanství. Jak již bylo zmíněno, christianizace byla jedním z hlavních cílů španělské přítomnosti v Americe, přijetí křesťanství ze strany Mapuches je tedy dalším důkazem efektivity *parlamentos*, protože Mapuches byli obecně vůči christianizaci velmi rezistentní.³⁴⁹

Míšení kulturních prvků pokračovalo i na prvním velkém parlamentu v Quillínu (1641), který byl významnou událostí pro obě strany. Stejně jako na předchozích parlamentech, i zde byl velmi výrazný prvek křesťanské tradice, vzhledem k tomu, že *parlamentos* sloužily kromě sjednání míru také k šíření křesťanství. Parlament se konal na Tři krále, kteří se, jak popisuje Ovalle, podobně jako mapuchští *caciques*, přišli poklonit Ježíši Kristu. Bible zde opět figuruje jako vzor, pomocí kterého se vykládají události, a Mapuches jsou tak evropocentricky začleňováni do západního obrazu světa. Vyslanci Mapuches jsou tak připodobňováni k postavám Třech králů, pohanských cizinců z východu, kteří byli v křesťanské tradici známým prvkem, Ovalle se tedy snaží jinakost

³⁴⁵ [...] aunque el dezirle al Padre que se levantasse fué hablarle a su usanza, porque siempre hazen de ellos estos parlamentos de importancia en pie, como le digesse el Padre que él era sacerdote de el gran Dios y embajador de el mayor Rey y monarca de el mundo, que sentado en trono de magestad habla a todos y que todas esas razones avia de hablar sentado, le dixo el cacique Carampangui [...] que si lo era entre los españoles hablar sentado se estubiese en su asiento [...]. Rosales, II, 553.

³⁴⁶ El Señor Presidente [...] a donde yo estaba con los dichos casiques y con mui grande humanidad se sento en medio dellos en una vanquita baja [...]. Zavala (ed.), 2015, 89.

³⁴⁷ [...] en estas partes estauan hechas ramadas y puestas cruces con muchas flores [...]. Ibid., 102.

³⁴⁸ [...] baptizaron ochocientos y veinte y cinco almas [...]. Ibid., 102.

³⁴⁹ Zavala, 2008, 217.

Mapuches opět přiblížit a přirovnat ke známému, zároveň jim ale přisuzuje stejné vlastnosti, tedy pohanství a cizí původ, kterými je odlišuje od Evropanů, čímž dochází k orientalizaci Mapuches:

[...] v den Zjevení Páně, což se zdá bylo znamení, že Bůh chtěl, aby v den Třech králů, kteří ve jménu pohanstva, které zastupovali, předali své žezlo a korunu novorozenému králi nebes a země, i tito chilští pohané sklonili své vzpurné šíje a přijali mírné jeho zákona [...].³⁵⁰

Součástí parlamentu byly také mše: „[...] a věnovaly všechny mše, které byly vykonány, dobrému výsledku tohoto mírového vyjednávání [...]“³⁵¹, které podobně jako mapuchské rituály měly zajistit příznivé výsledky vyjednávání a zároveň zarámovat *parlamentos* do západního křesťanského rámce.

Mezi další typicky španělské prvky na parlamentu lze považovat salvy, které jednak ceremoniálně označovaly závěr parlamentu a vzdávaly hold účastníkům vyjednávání, zároveň fungovaly jako demonstrace moci Španělů, kteří střelné zbraně využívali, na rozdíl od Mapuches. Ti si střelné zbraně mohli obstarat jen prostřednictvím ilegálního obchodu: „Markýz jim věnoval generální salvu, podával jim ruce a velice jim děkoval [...]“³⁵²

Co se týče mapuchských symbolů, i v Quillínu se objevil symbol *ramo de canelo*, nyní ale společně s rituálním obětováním lamy³⁵³, jak lze vidět na obrázku 2. Tato ceremonie měla za cíl zpečetit mírové dohody a účastnily se jí a uznávaly ji obě strany. Jak již bylo zmíněno v předchozím oddílu, tato ceremonie byla pro španělské účastníky nezvyklá, i tak byla součástí *parlamentos*, což dokazuje ochotu španělské koloniální správy nejen tolerovat, ale aktivně se zapojit do pohanských rituálů a přijmout tak jinakost Mapuches (např. v následující citaci je zdůrazněna úcta a zdvořilost, s jakou markýz *ramo* přijal). Součástí rituálu bylo kropení větve krví zabitého zvířete, které symbolizovalo spojení mezi účastníky jednání. Takto rituál popisuje Ovalle:

³⁵⁰ [...] y el día de la Epifanía del Señor, que parece fue presagio de que quería Dios que en el día que los Santos Reyes rindieron sus cetros y coronas en nombre de la gentilidad que representaban al recién nacido, Rey de los cielos y tierra, le rindiese también este gentilismo chileno su indómita cervíz, y la sujetase al suave yugo de su ley [...]. Zavala (ed.), 2015, 112.

³⁵¹ [...] ofreciéndole los sacrificios de todas las misas que se pudieron decir por el buen suceso destas paces [...]. Ibid., 114.

³⁵² Hízoles el Marques una salva general y dióles los brazos con muchos agradecimientos [...]. Rosales, III, 164.

³⁵³ V pramenech se dnes již vyhynulý místní druh lamy *chiliweke* označoval jako „oveja de la tierra“. Zavala, José. „Origin of the Spanish–Mapuche *Parlamentos*, The European Treaty Tradition and Mapuche Institutions of Negotiation.“ Zavala, Dillehay, Payàs, 25.

[...] jejich zvykem bylo před kapitulací a dojednáním jakýchkoli mírových uspořádání zabít lamy, aby byl mír pevnější a aby žádná ze stran nemohla nikdy protestovat proti tomu, co už bylo jednou ujednané, protože tato hloupá zvířata po smrti slouží jako živoucí příklad toho, čeho by se měli vyvarovat ti, kteří by společně něco takového podnikli [...], a potom, co je zabili, se všichni přiblížili, aby jim vyřízli srdce a pokropili jejich krví *canelo*, které Antegueno držel v ruce [...] a s našimi *amigos* rozdělili mrtvé lamy a ve společnosti všech donesl markýzovi krví oněch zvířat pokropené *ramo de canelo*, které guvernér přijal s velkou vážností a úctou [...].³⁵⁴

Ačkoli byl podle Rosalese rituál pomazávání *ramo de canelo* krví obětované lamy vyhrazený pouze pro Mapuches, při příležitosti parlamentu se rozhodli sdílet ho i se Španěly, čímž opět ukázali snahu otevřít se a přizpůsobit svou tradici odlišné kultuře.³⁵⁵

Kromě tohoto rituálu Rosales také popisuje rituál, který měl za cíl utužit mírové vztahy a ve kterém hrálo hlavní roli srdce obětované lamy, které *cacique* Lincopichón rozkrájel na tři kusy. Jeden si nechal, další dal *cacique indios amigos* Catumelovi a třetí markýzovi de Baides, přičemž každý kousek symbolizoval spojení mezi účastníky rituálu:

[...] a jelikož nemohu vyrvat své srdce, abych ti to dokázal, vyrvu srdce této lamy, abys v jeho upřímnosti viděl tu mou, a ze srdce prostřeleného třemi šípy dáš markýzi jednu část, ty dostaneš tu druhou a já třetí, aby bylo jasné, že jsme spojeni jedním srdcem a jednou krví.³⁵⁶

V rámci následujícího rituálu Mapuches srdce obětované lamy rozdali i dalším účastníkům španělské strany. Srdce lamy i v tomto rituálu fungovalo jako symbol jednoty mezi Mapuches a Španěly:

³⁵⁴ [...] que su usanza era ántes de capitular y asentar cualesquier conciertos de paz, matar las ovejas de la tierra, para que quedasen más fijos y ninguna de las partes pudiese en ningun tiempo reclamar sobre lo una vez asentado; porque aquellos brutos animales, despues de muertos, servian de un vivo ejemplar de lo que deben guardar los que se juntan á semejante accion [...] y despues de muertas llegaban todos á sacarles los corazones y rociar con su sangre el canelo que Antegueno tenía en la mano [...] y habiendo repartido con nuestros amigos las ovejas muertas, acompañándole todos, llevó á presentar al Marqués el jaspeado ramo de canelo con la sangre de aquellos animales, el cual recibió su señoría con grandes muestras de estimacion y cortesía [...]. Zavala (ed.), 2015, 114.

³⁵⁵ Rosales, III, 185.

³⁵⁶ [...] y pues no puedo sacar a luz ni manifestar mi corazon para que le veas, sacaré el de esta ovexa para que en su sinceridad conozcas la mía, y atravesado con tres flechas, darás al Marques la una, tú recevirás la otra y yo me quedaré con la tercera para que se entienda que ya quedamos todos unidos en un corazon y somos y participamos de una sangre. Rosales, III, 164.

[...] to stejné učinili se srdcem lamy, kterou zabili pro markýze, a dali mu ho ještě bijící, aby ho vzal do rukou a poslal ho dále plukovníkovi, *sargento mayor*³⁵⁷ a dalším kapitánům, aby s nimi všichni byli jednoho srdce.³⁵⁸

Otázkou je, jestli byl rituál obětování lamy novým prvkem na *parlamentos* anebo jestli se vykonával i dříve, ale pouze nebyl popsán v pramenech. Vzhledem k tomu, že *parlamentos* nebyly před parlamentem v Quillínu formalizovanou institucí, je možné, že autoři záznamů problematické pohanské rituály neuváděli, protože by to představitele koloniální správy mohlo zdiskreditovat či by to mohlo ohrozit existenci *parlamentos* jako instituce. Autorem velké části záznamů z raných *parlamentos* je navíc Luis de Valdivia, jehož cílem nebylo poukázat na diametrální odlišnost Mapuches od křesťanů, ale naopak demonstrovat, že je možné s nimi vyjednávat, což může být důvodem, proč zmiňuje *ramo de canelo*, ale rituální obětování již ne, protože by pro svůj pohanský a barborský charakter nemuselo být ze strany koruny akceptované. Na rozdíl od Valdivii nebyli Rosales a Ovalle přímo pověřeni korunou organizovat *parlamentos* a nemuseli se jí zodpovídat. Funkcí jejich textů tak nebylo podávat zprávu o průběhu a výsledku *parlamentos* a obhajovat svou práci, díky čemuž mohli být ve svém líčení mnohem otevřenější. Jejich cílem bylo spíše blíže poznat život Mapuches, aby mohlo docházet k jejich efektivnější christianizaci. Kronika Alonsa de Ovalle byla navíc vydána až o několik let později a Rosalesova kronika měla být vydána také až několik let po konání parlamentu (nakonec ale k vydání nedošlo, viz oddíl 1.4 Prameny a sekundární literatura), popisy v nich obsažené tudíž nemohly negativně ovlivnit, jakým způsobem byla koloniální správa zodpovědná za vedení *parlamentos* vnímána.

Další rituál, který Rosales popisoval, bylo zakopávání zbraní. Zástupci obou stran vhodili své zbraně do díry v zemi a rituálně tak pohřbili zbraně a s nimi spojenou válku. Poté zasadili strom *canelo*, na místě, kde pohřbili zbraně – strom je tedy symbolem míru, který může růst a plodit pouze pokud se zanechá válčení. Zároveň má tento rituál i symboliku koloběhu smrti a života:

Poté vykopali díru a zakopali své šípy, sekery a další válečné nástroje a to stejné udělali Španělé, aby byli v jejich ceremoních zajedno, a vhodili do stejné díry kulky, hroty kopí, dýky a provaz a zasadili nad tyto zbraně *ramo de canelo* s kořeny, symbol míru, čímž dali

³⁵⁷ Vojenská hodnost následující po *maestre de campo* (plukovník).

³⁵⁸ [...] lo mismo hicieron con el corazon de la ovexa que mataron al Marques, que se le dieron palpitando, que le tomasse en la mano y pasasse a la de el Maestro de campo, Sargento Mayor y los demas capitanes, para que fuessen todos de un corazon con ellos. Ibid., 186.

na srozumění, že válka a zbraně obou stran jsou pohřbené, [...] a nad nimi pokvete ono *canelo* a mír vydá chutné plody.³⁵⁹

Záznamy z parlamentu v Quillínu (1641) tedy ukazují provázanost španělských a mapuchských diplomatických tradic a oboustrannou otevřenost vůči jinakosti.

Obrázek 2 Parlament v Quillínu (1641).

Parlament v Quillínu (1641). Tento výjev je součástí mapy Chile Alonsa de Ovalle a zobrazuje setkání mezi Španěly (pod vedením guvernéra markýze de Baides) a mapuchskými komunitami zastupovanými nejmenovaným mapuchským *cacique* (může se jednat o již zmíněného Lincopichóna či Anteguena), který v ruce drží *ramo de canelo*. V pozadí lze vidět vyobrazení španělských a mapuchských válečníků a také rituál obětování zvířete a následné pomazávání *ramo de canelo* jeho krví.

³⁵⁹ Hizieron despues de esto un hoyo y enteraron en él sus flechas, toquis y otros instrumentos de guerra, y lo mismo hizieron los españoles por conformarse con sus ceremonias, que echaron en aquel mismo hoyo, valas, hierros de lanza, dagas y cuerda; y plantando sobre todos estos instrumentos de guerra un ramo de canelo con sus raices, simbolo de la paz, dieron a entender que ya la guerra y los instrumentos de ella quedan enterrados de entreambas partes [...] y sobre ellos ha de florecer aquel canelo y la paz dar frutos sazonados. Ibid., 186.

Klasické *parlamentos* se od *parlamentos* první poloviny 17. století lišily, protože se jednalo již o ustanovené instituce probíhající podle určitých pravidel. Od představitelů koloniální správy se tedy očekávalo, že se budou schopni v tradici *parlamentos* orientovat a že dokážou s Mapuches efektivně vyjednávat. Mapuches tedy očekávali určitou podobu *parlamentos* a úkolem každého nového guvernéra bylo se této tradici přizpůsobit.³⁶⁰

V záznamech je často zdůrazňované, že Mapuches prováděli své rituály, které lze tedy považovat za způsob, jakým symbolicky uzavírali dohody, podobně jako smlouvy, jejichž podpis byl zase rituálním uzavřením dohod pro Španěly. Ačkoli je vyjednávání vedené Španěly, vyžadují od Mapuches recipocitu a vyjádření závazku jejich rituálním způsobem, což dokládá přijetí mapuchské diplomatické tradice ze strany Španělů. Další součástí klasických *parlamentos* byla přísaha vazalství, která se skládala dvojím způsobem – pokřtění Mapuches přísahali na kříž, nepokřtění zvedali pravou ruku. Obě přísahy byly stejně validní: „[...] ostatní Indiáni, křesťané, udělali znamení kříže, a nevěřící zvedali pravou ruku, *comisario de naciones* od nich vyžádal slavnostní přísahu jejich slibu [...]“.³⁶¹

Jak jsme již viděli výše, součástí klasických *parlamentos* byly i salvy, opět jako ceremoniální akt ukončení parlamentu a zároveň demonstrace moci, a provolávání „ať žije král“, kterého se účastnili jak Španělé, tak Mapuches, kteří tím dávali najevo uznání krále a jeho autority. Jednalo se o typicky španělské prvky: „[...] vystřelila salva z patnácti kanónů a s každý výstřelem se opakovalo zvolání ‚ať žije král‘ a jásot celého shromáždění.“³⁶²

Rituál *ramo de canelo* a obětování zvířete se v záznamech z klasických *parlamentos* již nevyskytuje a jak jsme viděli v oddílu 5.1 Projevy mocenské asymetrie, na konci 17. století byl považován za barbarský a byl zakazován. Navíc mnoho *caciques* jednajících se Španěly již bylo pokřtěných³⁶³, takže lze předpokládat, že alespoň zdánlivě upustili od pohanských rituálů, jako je obětování zvířat. Jako náhrada za rituál *s ramo de canelo*

³⁶⁰ Zavala (ed.), 2015, 180.

³⁶¹ [...] los demas indios haciendo la señal de la cruz los cristianos i levantando la mano derecha los infieles el comisario de naciones les escije solemne juramento de su promesa [...]. Ibid., 408.

³⁶² [...] se dispara salva de quince tiros de cañon, i al sonido de cada uno se repiten con gritos vivas del rei, i aclamaciones de todo el concurso. Ibid., 408.

³⁶³ V seznamech zúčastněných *caciques* mají někteří španělské jméno a označují se zdvořilostním oslovením *don* a někteří se označují pouze mapuchským jménem, z čehož lze vyvodit, kteří z *caciques* byli křesťané a kteří byli pohané. Viz např. seznam účastníků parlamentu v Negrete (1793), *ibid.*, 396.

sloužila tzv. ceremonie spojení holí³⁶⁴ guvernéra a *caciques*. V 18. století existovaly dva druhy *caciques* – *caciques* s holemi, kteří udržovali se Španěly přátelství a vyjednávali s nimi, a *caciques*, kteří hole odmítli, tedy nepřátelští Mapuches.³⁶⁵ Hole tak symbolizovaly určitou funkci a postavení *caciques* vůči koloniální správě. Tyto hole během ceremonie hlavní *cacique* převzal od ostatních *caciques* a představitelů koloniální správy, přenesl je doprostřed prostoru vyhrazeného pro jednání a svázal je: „[...] posbíral hole všech *caciques*, svázal je provazem a doprostřed mezi ně umístil hůl guvernéra asi o třetinu výš než ty ostatní [...]“.³⁶⁶ Toto uspořádání holí symbolizuje svrchovanost guvernéra jakožto zástupce krále, který je obklopený jemu loajálními představiteli domorodého obyvatelstva. Jednotliví řečníci poté pokládali ruku na hole: „[...] přemístil se na místo, kde byly hole, a natáhl a položil na ně ruku [...]“³⁶⁷, a započali svůj proslov:

[...] již jmenovaný don Ygnacio Lebihuenque začal zdravít guvernéra, biskupa, generálního auditora, plukovníka, *sargento mayor* a další důstojníky a důstojné Pány a všechny *caciques* účastníci se tohoto shromáždění [...].³⁶⁸

Stejně jako *ramo de canelo*, i hole dodávaly slovům člověka, který je držel, speciální význam. Hole byly navíc ozdobené stříbrem, které je Mapuches často využíváno a má silný symbolický význam. Pro Mapuches je stříbro, mimo jiné, symbol míru a získávali ho prostřednictvím obchodu se španělskými obchodníky.³⁶⁹ I v křesťanství se stříbro využívá např. při výrobě liturgických předmětů. Hole tedy opět symbolizují mírové uspořádání mezi *caciques* a představiteli koloniální správy.

Rituálem, který vzdáleně připomíná obětování lamy, bylo společné sněžení býka. Tento rituál opět symbolizuje jednotu mezi účastníky, kteří jedí maso ze stejného zvířete. Ačkoli

³⁶⁴ Hole byly využívány jako odznak moci i v jiných domorodých kulturách Latinské Ameriky (např. u Inků) a symbolika jejich předávání byla využívána i v koloniálním období, viz Alonso, Milvet R. „Entrega del bastón de mando, simbología indígena y política en dos ceremonias.“ *Relaciones, estudios de historia y sociedad*, 40 (160), 2019, 178–193. Online: <https://doi.org/10.24901/rehs.v40i160.632> [cit. 2023-12-18] či Ramírez, Luis César. *La vara de mando popular y tradicional en el Perú* [Tesis de grado]. 2012. Online: <https://cybertesis.unmsm.edu.pe/handle/20.500.12672/2287> [cit. 2023-12-18].

³⁶⁵ Zavala, José. „The Eighteenth Century *Parlamentos*.“ Zavala, Dillehay, Payàs, 78.

³⁶⁶ [...] recogió los Bastones de todos los Casiques, los ligo con una cuerda, y colocando el del Señor Capitan en el medio de ellos una tercia elevado sobre todos [...]. Zavala (ed.), 2015, 390.

³⁶⁷ [...] trasladado al lugar de los Bastones, y estendida su mano sobre ellos [...]. Ibid., 391.

³⁶⁸ [...] comenzo el presitado Don Ygnacio Lebihueque a cumplimentar al señor Presidente Señores, Obispo, Auditor General, Maestre de Campo, sargento maior a los demas ofiziales y Reverendos Padres y a todos los Caciques del concurso [...]. Ibid., 288.

³⁶⁹ Zavala v Zavala, Dillehay, Payàs, 79.

je symbolika této ceremonie podobná rituálu obětování lamy, je pro španělské účastníky mnohem přijatelnější, protože nemá pohanský charakter:

Na závěr se doprostřed přístřeší položí celý pečený býk nebo býček s nohama, kopyty i hlavou a poté nejdříve guvernér ukrojí malé sousto, dále přítomní Španělé a Indiáni a všichni se sejdou a jí ze stejného podnosu na znamení jednoty a přátelství a stejným způsobem se rozdělí nádoba vína [...].³⁷⁰

Rituál pohřbívání zbraní, který poprvé popsal Rosales, se v pozmeněné podobě prováděl i na parlamentu v Negrete (1771) s tím rozdílem, že se zbraně nepohřbívaly, ale pálily a hasily vínem. Víno plnilo podobnou symbolickou rituální funkci, kterou dříve mělo *ramo de canelo* – fungovalo jako jednotící prvek mezi oběma stranami a stejně jako *ramo* bylo symbolem toho, co následuje po válce, totiž mír a jednota. Mapuchský prvek byl tedy nahrazen prvkem španělským, což svědčí o postupné hispanizaci Mapuches. Víno má navíc pro evropskou kulturu již od starověkého Řecka velmi významnou symboliku a v křesťanství je víno považováno za dar od Boha a symbolizuje krev Ježíše Krista během svatého přijímání.³⁷¹ Je to tedy další evropský prvek ve španělsko-mapuchské diplomatické tradici. Po uhašení zbraní vínem je *caciques* a španělští účastníci parlamentu přinesli guvernérovi na znamení míru mezi oběma stranami:

[...] rozdělal se oheň a připravily se dva kameny pro následující ceremonie. *Cacique* don Augustin Curiñancu z Angolu rozbil kopí za *butalmapu* Los Llanos a i s hrotem ho vhodil do ohně, *sargento mayor* Královské armády této Hranice don Pablo de la Cruz y Contreras rozbil na kusy pušku za stranu Španělů a také ji vhodil do ohně, [...]. Vzali se naše čtyři prapory a *comisario de naciones* don Miguel Gomez jimi mával nad ohněm, který poté uhasili vínem, čímž ukázali, že je uhašený oheň, který dříve spaloval tuto zemi. A jako poslední formalitu a ceremonii hlavní *caciques* odevzdali guvernérovi čtyři hroty rozbitých a shořelých kopí a dvě hlavně rozbitých pušek [...].³⁷²

³⁷⁰ Al fin se pone en medio de la ramada un toro, o novillo entero asado con sus pies uñas, cabeza, i hastas de el que el señor capitan jeneral corta primero un bocado, i después los circunstantes españoles, e indios acudiendo a comer todos en un plato en demostracion de su union i amistad, i se reparte igualmente una vasija de vino [...]. Zavala (ed.), 2015, 409.

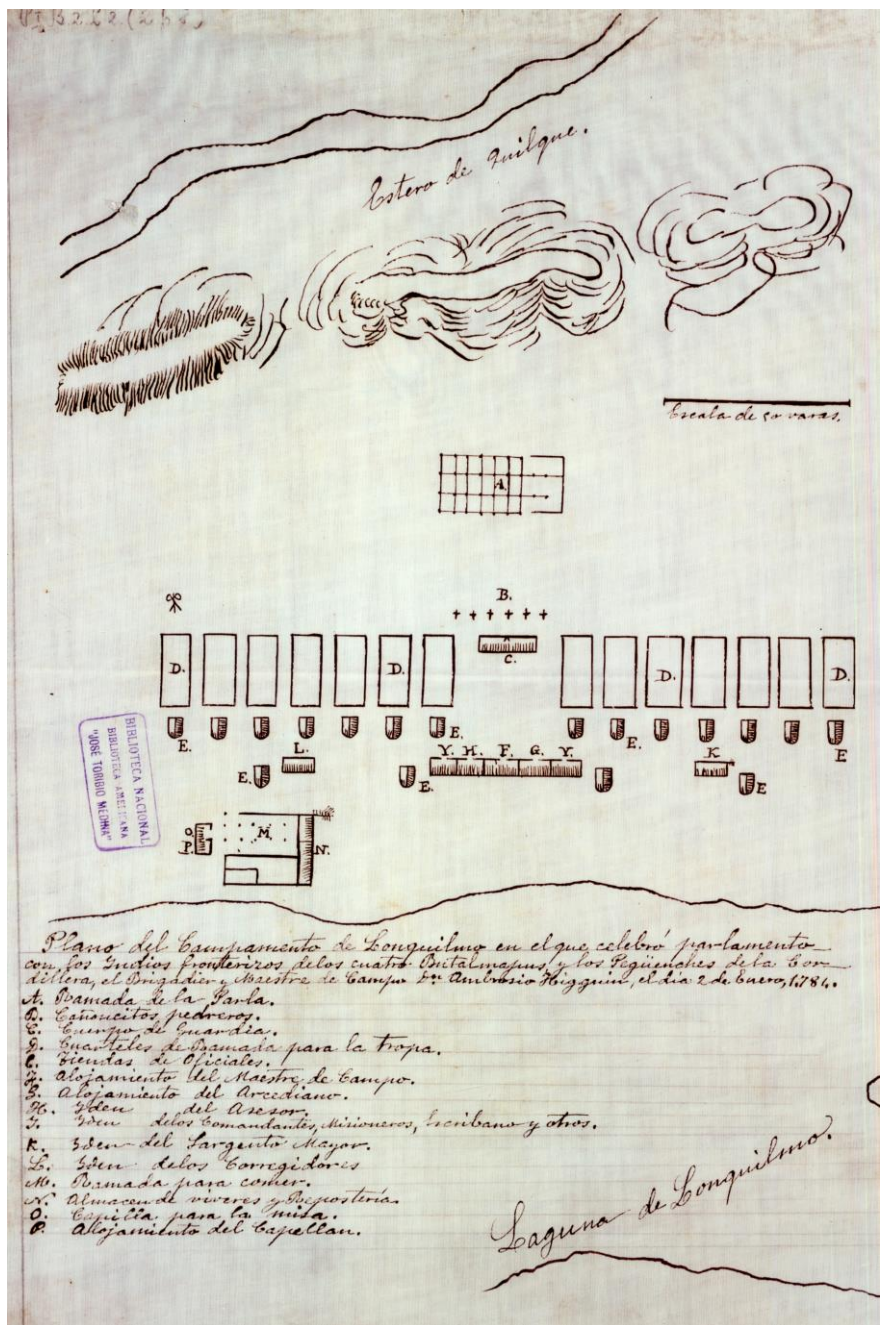
³⁷¹ Varriano, John. *Wine, A Cultural History*. Reaktion Books, 2022, s. 7.

³⁷² [...] se ensendio una fogata, y se prepararon dos pied[ras] para las Seremonias siguientes. El casique Don Augustin Curiñancu de Angol rompio una Lanza por el Butalmapu de los Llanos y con su fierro arrojo al fuego, y el sargento maior del Real Exercito de esta Frontera Don Pablo de la Cruz y Contreras despedaso un fucil por los Españoles, y tambien lo arrojo al fuego, [...]. Tomaronse quatro banderas nuestras y el Comisario de Naciones Don Miguel Gomez las tremolo por ensima del dicho fuego: a el que apagaron con vino demostrando que del propio modo quedava apagado el que havia ensendio en su Tierra. Y por ultima

Ze studia pramenů vyplývá, že se podoba parlamentů vyvíjela a že některé typicky mapuchské prvky byly v průběhu času nahrazovány nebo alespoň zjemněny či hispanizovány v rámci snah o dominanci španělské kultury na kolonizovaném území. Může se tedy zdát, že vliv Mapuches na podobu *parlamentos* slábl nebo že se jejich kulturní specifika postupně vytrácela. Stejně tak tato skutečnost může svědčit o flexibilitě a otevřenosti Mapuches vůči prvkům cizí kultury a o jejich efektivní adaptaci. Zároveň jsou *parlamentos* dokladem španělské otevřenosti vůči mapuchské jinakosti, ačkoli v pramenech Španěle zdůrazňují své nadřazené postavení. Byť bylo cílem Španělů homogenizovat Mapuches, dlouhá existence hranice dala vzniknout rozmanitým interetnickým vztahům které, jak tvrdí Zavala, se sice španělská koloniální ideologie snažila upozadit³⁷³, existence procesů transkulturacy a hybridizace je však nezpochybnitelným důkazem tohoto vývoje. Ať už jsou *parlamentos* a s nimi spojené procesy vykládány jakkoli, byly bezesporu funkční diplomatickou institucí, o čemž vypovídá i fakt, že se konaly po dobu více než 300 let a pokračovaly i po vzniku nezávislého Chile po dobu existence hranice s Mapuches, dokud mapuchské území nebylo na konci 19. století konečně dobito a začleněno do chilského státu.

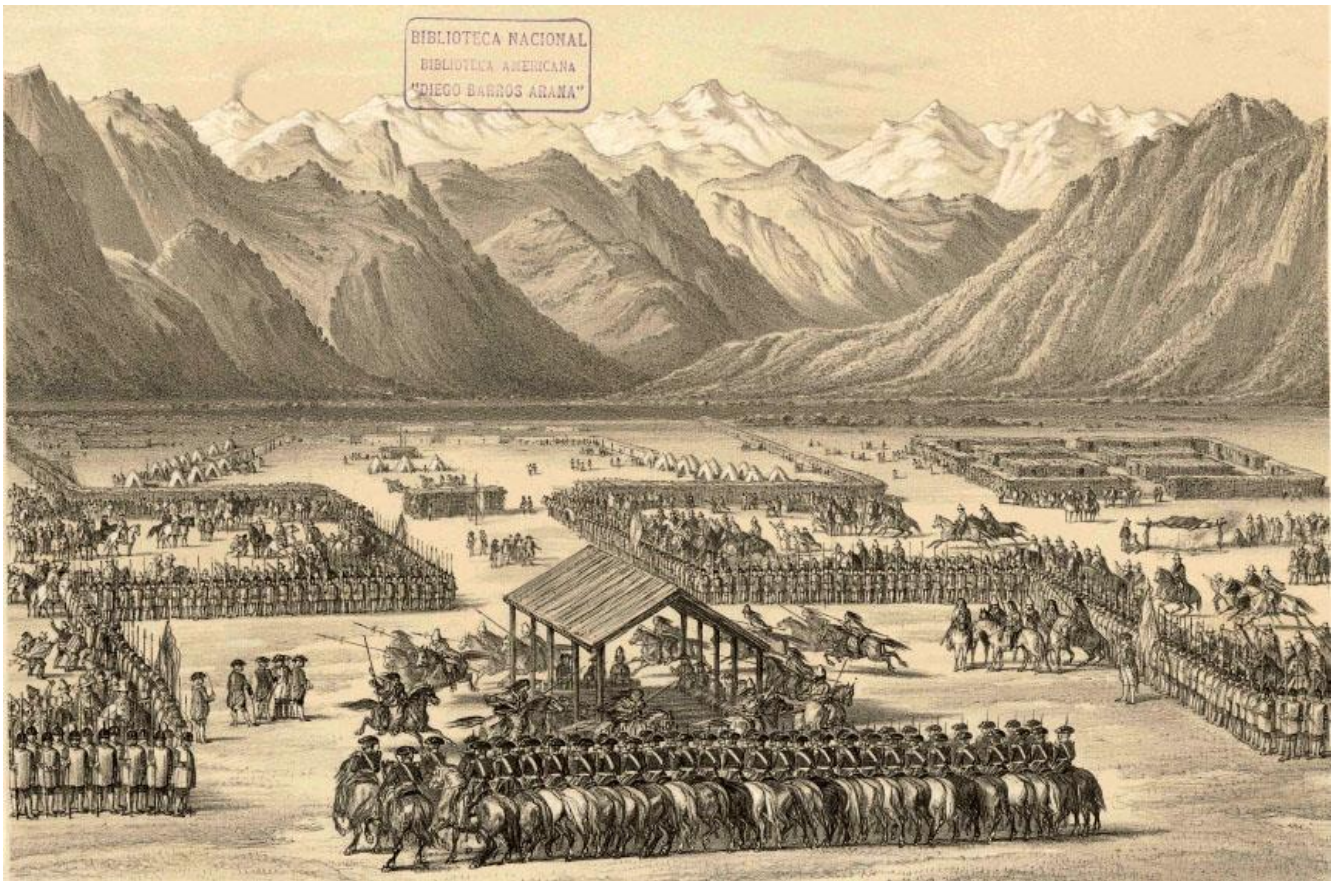
formalidad y seremonia entregaron los principales Casiques al señor Presidente los quatro fierros de las Lanzas rotas y quemadas, y los dos Cañones de los fuciles despedazados [...]. Zavala (ed.), 2015, 295.

³⁷³ Zavala, 2008, 25.

Obrázek 3 Plánek parlamentu v Lonquilmu (1784).

Na plánku vidíme rozvržení hlavního přístřešku pro jednání, stanovišť vojáků a jednotlivých zástupců koloniální správy a jejich stany, mimo jiné.

Obrázek 4 *Parlamento* v Negrete (1793)

Vyobrazení podoby tzv. *parlamento general*. Uprostřed se nachází přístřešek pro jednání zástupců Španělů a Mapuches obklopený mapuchskými a španělskými válečníky. Jak již bylo zmíněno, velkých *parlamentos* se účastnilo až několik tisíc lidí.

6 Závěr

Cílem této diplomové práce bylo představit hlavní mechanismy mezikulturní a mezijazykové komunikace, přičemž největší pozornost jsem věnovala tlumočení jakožto specifickému druhu zprostředkované komunikace a postavám tlumočnicků především v rámci *parlamentos*. V úvodu práce jsem formulovala celkem čtyři výzkumné otázky, na které jsem v práci odpovídala na základě studia pramenů a za využití konceptů a přístupů představených v teoretické části práce.

V diplomové práci jsem zjistila, že mezikulturní a mezijazyková komunikace je fenomén přítomný během celého období dobývání a kolonizace Chile, přičemž mezi nejčastější oblasti zprostředkované komunikace patří především válečný konflikt, diplomacie, obchod a christianizace. Vzhledem k tomu, že v Chile tlumočení probíhalo hlavně v rámci válečného konfliktu a mírových vyjednávání (*parlamentos*), liší se od ostatních oblastí Španělské Ameriky, ve kterých se tlumočilo převážně v oblasti administrativy, soudnictví či při christianizaci. Největší profesionalizace, institucionalizace a formalizace profese dosáhla na *parlamentos*, což dokazují např. zmínky o tlumočení a tím i viditelnost tlumočnicka v pramenech, přísaha tlumočnicka či oficiální tlumočnické pozice v rámci chilské armády. Přítomnost profesionálního tlumočnicka a dalších osob kontrolujících kvalitu tlumočení (např. z řad duchovních) dokazuje snahu koloniální správy zajistit efektivní komunikaci, čímž nejenže utvrzuje právní závaznost dohod, ale také přijímá jinakost druhého. Z pramenů vyplývá, že tlumočníci a další aktéři mezikulturní komunikace (*capitanes de amigos*, *comisario de naciones*) hráli ve španělsko-mapuchské diplomacii a *parlamentos*, a tudíž i ve vztazích mezi oběma stranami, klíčovou roli. Jejich role byly navíc velmi rozmanité – kromě tlumočení zajišťovali i komunikaci předcházející parlamentům, asistovali během *parlamentos*, působili jako poslové, poradci či ochránci.

Ze studia pramenů dále vyplynulo, že jako tlumočníci na mapuchsko-španělské hranici působili většinou příslušníci nebo spolupracovníci armády, případně misionáři. Jazykové znalosti získali buď díky svému mestickému původu, nebo protože strávili mnoho času na pomezí kultur, např. žili na hranici nebo v zajetí. V souvislosti s rozvojem *parlamentos* docházelo k profesionalizaci tlumočení – tlumočníci zastávali specifické pozice v rámci armády, s čímž se pojí i větší prestiž pozice ve srovnání s tlumočnickými působícími v neformálních situacích (běžný kontakt, obchod atd.). Co se týče otázky genderu, vzhledem k tomu, že tlumočníci byli příslušníci armády a jednalo se o formalizovanou profesi, ženy-tlumočnice na parlamentech nepůsobile. Působile však v neformálních

situacích, které nejsou však v pramenech tak často reflektovány. V oblastech, kde nepůsobila stálá armáda, a tudíž byl nedostatek tlumočnicků, ženy tlumočily častěji. Mezi zprostředkovatele mezikulturní komunikace se řadí i misionáři, z nichž nejvýznamnější postavou byl Luis de Valdivia, který byl vyslancem, mediátorem i tlumočnickem zároveň a měl velký vliv jednak na podobu *parlamentos* a jednak na tlumočnickou profesi v rámci španělsko-mapuchské diplomacie.

Mezi vyobrazováním tlumočnicků v záznamech z *parlamentos* a jejich obrazem v jiných pramenech je zásadní rozdíl. Alonso González de Nájera je popisuje velmi negativně a jejich nepoctivost a lstivost uvádí jako jeden z hlavních důvodů, proč válka v Chile stále trvá. I v Rosalesově kronice se objevují stížnosti na věrnost jazykového převodu tlumočnicků a na jejich poctivost. Naopak v záznamech z *parlamentos* jsou tlumočníci vyobrazeni jako profesionální, schopní a loajální příslušníci armády, díky kterým je zajištěna efektivní komunikace mezi koloniální správou a zástupci Mapuches. Tyto rozpory jsou způsobené odlišnou mírou profesionalizace tlumočení a rozdílným záměrem autorů textů.

V poslední kapitole jsem se zaměřila na *parlamentos* jakožto prostor setkávání kultur. Vzhledem k tomu, že se *parlamentos* konaly v oblasti, kde probíhaly kolonizační snahy a záznamy jsou psané z pozice kolonizátorů, projevuje se v nich mocenská asymetrie. Tato mocenská asymetrie je v záznamech výraznější, než jaká ve skutečnosti byla – Mapuches jsou vyobrazeni jako strana, která se přizpůsobuje, která vzhlíží ke španělskému králi a touží se stát jeho vazaly. *Parlamentos* ale byly založené na vzájemném konsensu, který vyžadoval relativní rovnost obou stran (např. Zavala dokonce hovoří o mocenské nadřazenosti Mapuches v rámci *parlamentos*).

I když jsou v záznamech Mapuches často zjinačováni, existovaly i snahy o pochopení a vysvětlení jejich jinakosti, obzvláště z řad jezuitů Valdivii, Rosalese a Ovalleho, kteří sice poukazovali na jejich odlišnosti, ale zároveň se je snažili přiblížit či přirovnat ke známému. To lze považovat za projev úsilí představit je jako společnost, kterou lze christianizovat a civilizovat, pokud nebude muset válčit či se věnovat nuceným pracím. Otevřenost vůči jinakosti je navíc nezbytným krokem pro přijetí mechanismu vyjednávání využívaném na *parlamentos*, díky čemuž byly *parlamentos* po staletí funkční a efektivní institucí. Obě strany uznávaly jinakost toho druhého a participovaly na rituálech a ceremoniích druhé strany či inkorporovaly prvky druhé kultury do své diplomatické tradice. Tyto rituály a ceremonie tudíž dokazují, že *parlamentos* jsou hybridní institucí a výsledkem transkulturacy.

Vzhledem k zadání a délce diplomové práce se nejedná o obsáhlou studii fenoménu mezikulturní komunikace v koloniálním Chile, ale spíše o nástin podoby a vývoje tlumočnické profese tak, jak byla reflektována ve studovaných pramenech. Zajímavým námětem na možné bádání by tedy bylo analyzovat i jiné prameny, nejen záznamy z *parlamentos* a kroniky, ale také armádní dokumentaci či administrativní texty, které nějakým způsobem reflektují tlumočení či tlumočnický. Záznamy z *parlamentos* tlumočnický jmenují, nabízí se tedy možnost důkladnějšího studia jednotlivých postav, což by mohlo nabídnout bližší sondu do života na mapuchsko-španělské hranici z perspektivy osob dvojí kultury. Dalším námětem pro budoucí bádání je podoba zprostředkované komunikace na parlamentech v jiných oblastech, např. v oblasti dnešní Argentiny, kde se nejednalo o natolik rozvinutou instituci jako v Chile a kde nepůsobila stálá armáda, podoba a aktéři mezikulturní komunikace se tedy mohli lišit (např. na nich mohly působit ženy-tlumočnice). Další možností budoucího bádání je studium podoby mezikulturní komunikace na *parlamentos* po vzniku nezávislého Chile a srovnání s koloniálním obdobím. Stejně tak se nabízí porovnání tradic *parlamentos*, procesů transkulturatione a vnímání jinakosti v jiných periferních oblastech Španělské Ameriky (severní Mexiko, Chaco, argentinské pampy). V souvislosti s tímto tématem lze také studovat obraz žen v záznamech z *parlamentos*. Ačkoli se ženy obzvláště klasických *parlamentos* účastnily jako doprovod a nebyly součástí vyjednávání, byly jedním z témat, která se na jednáních řešila, ať už ve spojení s navrácením zajatců či mnohoženstvím. Studium vnímání žen španělského, mapuchského či mestického původu v rámci *parlamentos* a hranice obecně by tak mohlo přinést nové poznatky o roli ženy v rámci koloniální historie Latinské Ameriky z pohledu *gender studies*.

Ediční poznámka

Termín Indián

Pojmenování indián/Indián je v hispanofonním i anglofonním světě považováno za problematické a v odborném i běžném jazyce se pro označení původních obyvatel Ameriky nepoužívá. V českém prostředí toto pojmenování nemá natolik negativní konotace a v odborných textech se běžně objevuje. V této práci výraz Indián používám jako označení „obyvatele Západních Indií“ a nikoli jako „příslušníka antropologické skupiny“, a tudíž ho píšu s velkým počátečním písmem.³⁷⁴

Názvy etnik

Názvy etnik původních obyvatel uvádím v nepočestěné podobě. Co se týče Mapuches, existuje i české pojmenování Mapučové, v současných odborných pracích se však většinou využívá označení (etnikum) Mapuche či Mapuches. Obdobně to platí pro názvy jiných etnik, které v práci uvádím, i pro ně využívám pojmenování, které vychází z původního jména daného etnika v jeho jazyce, jedná se tedy o endonyma v hispanizované podobě.

Cizojazyčné termíny

Cizojazyčné termíny v textu vysvětluji, ale většinou nepřekládám. Jedná se o odborné výrazy či historické termíny, které jsou v odborné literatuře zažitě, a proto se nepřekládají, anebo je těžké pro ně najít funkční český ekvivalent (např. pozice v rámci chilské armády atd.). Tato slova či slovní spojení píšu kurzívou.

Překlady citací

Veškeré citace z pramenů či odborné literatury, pro které neexistuje oficiální český překlad, jsou vlastní překlad autorky. Součástí práce jsou jak české překlady citací, tak jejich originální znění, které je uvedené v poznámce pod čarou.

³⁷⁴ Viz Křížová, Markéta. „Původní obyvatelé USA, snahy o řešení „indiánské otázky.“ Jana Kohnová, Barbora Holubová (eds.). *Demokracie versus identity*. Praha: Vydavatelství Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy, 2017, s. 1.

Seznam použité literatury

Prameny:

González de Nájera, Alonso. *Desengaño y reparo de la guerra del Reino de Chile*. Santiago de Chile: Imprenta Ercilla, 1889. Online: <https://www.memoriachilena.gob.cl/602/w3-article-8177.html> [cit. 2023-08-01].

Recopilación de leyes de los reinos de las Indias, mandadas imprimir y publicar por la Majestad Católica del rey Don Carlos II, nuestro señor. Madrid: Ivlian de Paredes, 1681. Online: <http://www.memoriachilena.gob.cl/602/w3-article-93485.html> [cit. 2023-08-01].

Rosales, Diego de. *Historia general del reino de Chile. Flandes Indiano* (1674). Valparaíso: Imprenta del Mercurio, 1877. Online: <http://www.memoriachilena.gob.cl/602/w3-article-3356.html#documentos> [cit. 2023-02-16].

Zavala, José (ed.). *Los parlamentos hispano-mapuches, 1593-1803, textos fundamentales*. Universidad Católica de Temuco, 2015. Online: http://repositoriodigital.uct.cl/bitstream/handle/10925/1795/Zabala_2015.%20Parlamentos%20UC%20Temuco.pdf?sequence=6&isAllowed=y [cit. 2022-02-16].

Sekundární literatura:

Abu-Lughod, L. „Writing Against Culture.“ Fox, R. G. *Recapturing Anthropology: Working in the Present*. Santa Fe: School of American Research Press, 1991, s. 466–479.

Alexieva, Bistra. „A Typology of Interpreter-Mediated Events.“ *Translator*. Manchester, 1997, s. 153–174.

Alonso, Iciar. „Interpreting Practices in the Age of Discovery.“ Takeda, Kayoko a Baigorri Jalón, Jesús (eds.). *New Insights in the History of Interpreting*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2016, s. 27–46.

Alonso, Iciar. *Intérpretes de Indias, la mediación lingüística y cultural en los viajes de exploración y conquista: Antillas, Caribe y Golfo de México (1492-1540)*. Universidad de Salamanca, Facultad de traducción y documentación, 2005.

Axtell James. „Babel of Tongues, Communicating with the Indians in Eastern North America.“ Gray, Edward G. a Fiering, Norman (eds.). *The Language Encounter in the Americas, 1492-1800*. New York: Berghahn Books, 2000, s. 15–60.

Belmessous, Saliha (ed.). *Empire by Treaty, Negotiating European Expansion, 1600-1900*. Oxford University Press, 2014.

Bengoa, José. *Historia del pueblo Mapuche*. Ediciones SUR, 1996.

- Boccaro, Guillaume. „Etnogénesis Mapuche, resistencia y reestructuración entre los indígenas del centro-sur de Chile (siglos XVI-XVIII).“ *The Hispanic American Historical Review*, 79 (3), 1999, s. 425–61.
- Bowen, Margareta, Bowen, David, Kaufmann, Francine a Kurz, Ingrid. „Interpreters and the Making of History.“ Delisle, Jean a Woodsworth, Judith (eds). *Translators through history*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2012, s. 245–280.
- Briones, Claudia a Morita, Carrasco. *Pacta sunt servanda, capitulaciones, convenios y tratados con indígenas en Pampa y Patagonia (Argentina 1742-1878)*. IWGIA, 2000.
- Catford, John. *A Linguistic Theory of Translation*. Oxford: Oxford University Press, 1978.
- Cimflová, Martina. *Role překladatelů a tlumočnicků při dobývání Latinské Ameriky* [Diplomová práce]. Praha, Ústav translatologie, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2018.
- Čeňková, Ivana. *Úvod do teorie tlumočení*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008.
- Delisle, Jean. *Interprètes au pays du castor*. Québec: Les Presses de l'Université Laval, 2019.
- Dillehay, Tom; Le Bonniec, Fabien; Payàs Puigarnau, Gertrudis a Zavala, José. „Los parlamentos hispano-mapuches como espacios de reconocimiento del Otro enemigo, huellas históricas, lingüísticas y territoriales.“ Alonso Araguás, Iciar; Páez Rodríguez, Alba a Samaniego Sastre, Mario (eds.). *Traducción y representaciones del conflicto desde España y América, una perspectiva interdisciplinar*. Salamanca: Ediciones Universidad de Salamanca, Temuco: Universidad Católica de Temuco, 2015, s. 35–48.
- Domínguez Mares, Adriana. „Doña Marina, první mexická tlumočnice.“ Vavroušová, Petra. *Překlad a tlumočení jako most mezi kulturami*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2015, s. 19–36.
- Donoso, Miguel (ed.). *González de Nájera, Alonso, Desengaño y reparo de la guerra del Reino de Chile*. Universitaria, 2017.
- Elliott, J. „Spain and America in the Sixteenth and Seventeenth Centuries.“ Bethell, L. (ed.). *The Cambridge History of Latin America*. Cambridge: Cambridge University Press, 1984, s. 287–340.
- Elliott, J. H. a Mills, Kenneth. „The Spanish Conquest and Settlement of America.“ Leslie Bethell (ed.). *The Cambridge History of Latin America*. Cambridge: Cambridge University Press, 1995, s. 29–37.
- Foerster, Rolf. *Jesuitas y mapuches, 1593-1767*. Santiago de Chile: Universitaria, 1996.
- García Canclini, Néstor. *Culturas híbridas, estrategias para entrar y salir de la modernidad*. México: Grijalbo, 1989.

- Holkupová, Jiřina. *Role komunitního tlumočnicka z hlediska očekávání účastníků tlumočnické komunikační situace* [Diplomová práce]. Praha, Ústav translatologie, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2010.
- Jones, Kristine. „Warfare, Reorganization, and Readaptation at the Margins of Spanish Rule, the Southern Margin (1573–1882).“ Salomon, Frank a Schwartz, Stuart B. (eds.). *The Cambridge History of the Native Peoples of the Americas*. Cambridge: Cambridge University Press, 1999, s. 138–187.
- Karttunen, Frances. „Interpreters Snatched from the Shore, The Successful and the Others.“ Gray, Edward G. a Fiering, Norman (eds.). *The Language Encounter in the Americas, 1492-1800*. New York: Berghahn Books, 2000, s. 215–229.
- Karttunen, Frances. *Between Worlds, Interpreters, Guides and Survivors*. Rutgers University Press, 1994.
- Křížová, Markéta. „Původní obyvatelé USA, snahy o řešení ‚indiánské otázky‘.“ Jana Kohnová, Barbora Holubová (eds.), *Demokracie versus identity*, Praha: Vydavatelství Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy, 2017, s. 34–48.
- Křížová, Markéta. *Otroctví v Novém světě od 15. do 19. století*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2013.
- Lázaro A., Carlos. „El parlamentarismo fronterizo en la Araucanía y las Pampas.“ Boccara, Guillaume (ed.). *Colonización, resistencia y mestizaje en las Américas (Siglos XVI-XX)*. Lima: IFEA, 2002, s. 201–235.
- Lázaro A., Carlos. „Conquista, control y convicción, el papel de los parlamentos indígenas en México, El Chaco y Norteamérica.“ *Revista de Indias*, 59 (217), 1999, s. 645–673.
- León Solís, Leonardo. *Maloqueros y Conchavadores en Araucanía y las pampas, 1700-1800*. Temuco: Universidad de la Frontera, 1990.
- Levaggi, Abelardo. *Diplomacia hispano-indígena en las fronteras de América, historia de los tratados entre la Monarquía española y las comunidades aborígenes*. Madrid: Centro de Estudios Constitucionales, 2002.
- Lindquist, Johan. „Brokers and Brokerage, Anthropology of.“ *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, 2015, s. 870–874.
- Martinelli Gifre, Emma. *La Comunicación entre españoles e indios, palabras y gestos*. Madrid: MAPFRE, 1992.
- Mountz, Alison. „The other.“ *Key Concepts in Political Geography*. London: SAGE Publications Ltd, 2009, s. 328–338.
- Murphy, Robert Francis. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006.

- Ortiz, Fernando. „Proces transkulturacy na Kubě.“ Housková, Anna et al. *Druhý břeh Západu: výběr iberoamerických esejů*. Praha: Mladá fronta, 2004, s. 115–120.
- Payàs, Gertrudis. „The Interpreters of the Parlamentos, Agents of Communication During Two Centuries of Political Contact.“ v Zavala, José; Dillehay, Tom a Gertrudis, Payàs (eds.). *The Hispanic-Mapuche Parlamentos, Interethnic Geo-Politics and Concessionary Spaces in Colonial America*. Springer: 2020, s. 117–141.
- Payàs, Gertrudis. „Tras la huella del intérprete en la historia colonial hispanoamericana.“ Alfaqueque, Grupo. *Los límites de Babel, ensayos sobre la comunicación entre lenguas y culturas*. Frankfurt a. M., Madrid: Vervuert Verlagsgesellschaft, 2010, s. 77–100.
- Pöchhacker, Franz. *Introducing Interpreting Studies*. London: Routledge, 2004.
- Prucha, Francis Paul. *American Indian Treaties, The History of a Political Anomaly*. University of California Press, 1994.
- Průcha, Jan. *Interkulturní komunikace*. Grada, 2009.
- Pym, Anthony. *Negotiating the Frontier, Translators and Intercultures in Hispanic History*. Manchester: St. Jerome Publishing, 2000.
- Quilis, Antonio. *La lengua española en cuatro mundos*. Madrid: Editorial MAPFRE, 1992.
- „Requerimiento.“ *The Schlager Anthology of Early America, A Student's Guide to Essential Primary Source*. Schlager Group, 2022.
- Restall, Matthew. *Seven Myths of the Spanish Conquest*. Oxford: Oxford University Press, 2003.
- Roedl, Bohumír. *Araukánské války 1546-1881, španělské Flandry v Chile*. Dolní Břežany: Scriptorium, 2007.
- Roland, Ruth A., a Delisle, Jean. *Interpreters as Diplomats, A Diplomatic History of the Role of Interpreters in World Politics*. University of Ottawa Press, 1999.
- Roulet, Florencia. „Capitanes de amigos en la frontera de Mendoza, los usos indígenas de una institución colonial.“ Alonso Araguás, Iciar; Páez Rodríguez, Alba a Samaniego Sastre, Mario (eds.). *Traducción y representaciones del conflicto desde España y América, una perspectiva interdisciplinar*. Salamanca: Ediciones Universidad de Salamanca, Temuco: Universidad Católica de Temuco, 2015, s. 49–65.
- Ruíz-Esquide, Andrea. *Los indios amigos en la frontera araucana*. Santiago: Edición Universitaria, 1993.
- Said, Edward. W. *Orientalismus, západní koncepce Orientu*. Paseka, 2008.
- Soukup, Václav. *Antropologie, teorie člověka a kultury*. Praha: Portál, 2011.

Storchová, Lucie (ed.). *Koncepty a dějiny, proměny pojmů v současné historické vědě*. Praha: Scriptorium, 2014.

Ševčíková, Hana. *Dějiny tlumočení* [Závěrečná práce, Evropský kurz konferenčního tlumočení (EMCI)]. Praha, Ústav translatologie, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2016.

Takeda, Kayoko a Baigorri Jalón, Jesús (eds.). *New Insights in the History of Interpreting*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2016.

Todorov, Tzvetan. *Dobytí Ameriky, problém druhého*. Praha: Mladá fronta, 1996.

Turner, Frederick Jackson. „The Significance of the Frontier in American History.“ *Annual Report of the American Historical Association*, 1893, s. 199–227.

Tylor, E. B. *Primitive Culture*. New York: Harper, 1958.

Valdeón, Roberto A. *Translation and the Spanish Empire in the Americas*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2014.

Valenzuela Márquez, Jaime. „Misiones jesuitas entre indios "rebeldes", límites y transacciones en la cristianización mapuche de Chile meridional (siglo XVII).“ Wilde, Guillermo (ed.). *Saberes de la conversión, jesuitas, indígenas e imperios coloniales en las fronteras de la cristianidad*. Buenos Aires: Editorial SB, 2011, s. 251–272.

Varriano, John. *Wine, A Cultural History*. Reaktion Books, 2022.

Vavroušová P. (ed.). *Překlad a tlumočení jako most mezi kulturami*. Praha: Univerzita Karlova, 2015.

Vavroušová P. (ed.). *Sedm tváří translatologie*. Praha: Univerzita Karlova, 2013.

Villalobos, Sergio. *Vida fronteriza en la Araucanía, el mito de la Guerra de Arauco*. Santiago: Andrés Bello, 1995.

Williams, Victoria. „Mapuche.“ *Indigenous Peoples, An Encyclopedia of Culture, History, and Threats to Survival*. Santa Barbara, California: ABC-CLIO, 2020.

Zavala, José a Díaz Blanco, José. „Luis de Valdivia and the Parlamentos from 1605 to 1617.“ Zavala, José; Dillehay, Tom a Gertrudis, Payàs (eds.). *The Hispanic-Mapuche Parlamentos, Interethnic Geo-Politics and Concessionary Spaces in Colonial America*. Springer: 2020, s. 57–72.

Zavala, José. „Origin of the Spanish–Mapuche Parlamentos, The European Treaty Tradition and Mapuche Institutions of Negotiation.“ Zavala, José; Dillehay, Tom a Gertrudis, Payàs (eds.). *The Hispanic-Mapuche Parlamentos, Interethnic Geo-Politics and Concessionary Spaces in Colonial America*. Springer: 2020, s. 11–30.

Zavala, José. „The Eighteenth Century *Parlamentos*.“ Zavala, José; Dillehay, Tom a Gertrudis, Payàs (eds.). *The Hispanic-Mapuche Parlamentos, Interethnic Geo-Politics and Concessionary Spaces in Colonial America*. Springer: 2020, s. 73–91.

Zavala, José. „The First Documented *Parlamentos* of 1593, Quilacoya, Rere, Taruchina, and Maquegua.“ Zavala, José; Dillehay, Tom a Gertrudis, Payàs (eds.). *The Hispanic-Mapuche Parlamentos, Interethnic Geo-Politics and Concessionary Spaces in Colonial America*. Springer: 2020, s. 31–56.

Zavala, José. *Los mapuches del siglo XVIII, dinámica interétnica y estrategias de resistencia*. Santiago de Chile: Editorial Universidad Bolivariana S.A., 2008.

Zavala, José; Dillehay, Tom. „Introduction.“ Zavala, José; Dillehay, Tom a Payàs, Gertrudis (eds.). *The Hispanic-Mapuche Parlamentos, Interethnic Geo-Politics and Concessionary Spaces in Colonial America*. Springer: 2020, s. 1–8.

Internetové zdroje:

Albornoz Vásquez, M. E. „Defensores, coadjutores, tenientes partidarios, denominaciones, prácticas y lugar institucional de los Protectores de Indios, Chile, 1700-1821.“ *Fronteras de la Historia*, 28 (1), 2023, s. 89–116. Online: <https://revistas.icanh.gov.co/index.php/fh/article/view/2382/1946> [cit. 2023-06-18].

Alonso, Iciar, a Baigorri Jalón, Jesús. „Iconography of Interpreters in the Conquest of the Americas.“ *TTR: traduction, terminologie, rédaction*, 17 (1), 2004, s. 129–153. Online: <https://doi.org/10.7202/011976ar> [cit. 2022-02-20].

Alonso, Iciar. „Negociar en tiempos de guerra, viajes de ida y vuelta entre españa y américa (ss. XV-XVII)“ . Payàs, Gertrudis a Zavala, José (eds.). *La mediación lingüístico-cultural en tiempos de guerra, cruce de miradas desde España y América*. Temuco: Ediciones la Universidad Católica de Temuco, 2012, s. 37–64. Online: https://repositoriodigital.uct.cl/bitstream/handle/10925/981/MEDIACION_PAYAS_2012.pdf?sequence=1&isAllowed=y [cit. 2022-06-20].

Alonso, Milvet R. „Entrega del bastón de mando, simbología indígena y política en dos ceremonias.“ *Relaciones, estudios de historia y sociedad*, 40 (160), 2019, 178–193. Online: <https://doi.org/10.24901/rehs.v40i160.632> [cit. 2023-12-18].

Baigorri, Jesús. „Wars, Languages and the Role(s) of Interpreters.“ Awaiss, Henri a Hardane, Jarjoura (eds.). *Les liaisons dangereuses, Langues, traduction, interprétation. Coloquio organizado por la ETIB, diciembre de 2010*. Beirut: Université Saint-Joseph, Collection Sources-Cibles, 2011, s. 173–204. Online: <https://hal-confremo.archives-ouvertes.fr/hal-00599599/document> [cit. 2022-08-02].

Biblioteca Nacional de Chile. *Historia general del reino de Chile. Flandes Indiano*. Memoria Chilena. Online: <http://www.memoriachilena.gob.cl/602/w3-article-3356.html> [cit. 2023-08-01].

Biblioteca nacional de Chile. *Las poblaciones reche-mapuche*. Memoria Chilena. Online: <http://www.memoriachilena.gob.cl/602/w3-article-100855.html> [cit. 2022-06-18].

Biblioteca nacional de Chile. *Sistema de castas*. Memoria Chilena. Online: <https://www.memoriachilena.gob.cl/602/w3-article-97803.html> [cit. 2023-12-18].

Conference interpreting – types and terminology. European Commission. Online: https://ec.europa.eu/info/departments/interpretation/conference-interpreting-types-and-terminology_en [cit. 2022-02-12].

Contreras Painemal, Carlos. *Los tratados celebrados por los Mapuche con la Corona Española, la República de Chile y la República de Argentina*. Universidad de Chile: 2022. Online: <https://repositorio.uchile.cl/bitstream/handle/2250/185933/Los-tratados.pdf?sequence=1> [cit. 2023-06-18].

Delisle, Jean. „Les pionniers de l'interprétation au Canada.“ *Meta*, 22 (1), 1977, s. 5–14. Online: <https://id.erudit.org/iderudit/002529ar> [cit. 2022-02-02].

Doboš, Pavel. *Orientalismus, západní koloniální koncepce nezapadních oblastí*. Encyklopedie migrace. Online: <https://www.encyclopediaofmigration.org/orientalismus-zapadni-kolonialni-koncepce-nezapadnich-oblasti/> [cit. 2023-06-12].

Donoso, Miguel. „Noticias sobre Alonso González de Nájera y la edición de su «Desengaño y reparo de la guerra del Reino de Chile» (1614).“ *Hipogrifo*, 4 (1), 2016, s. 9–21. Online: <https://www.revistahipogrifo.com/index.php/hipogrifo/article/view/205/243> [cit. 2023-08-01].

Donoso, Miguel. „Para una edición de la *Historia General del Reino de Chile, Flandes indiano* (1674), de Diego de Rosales, notas bien sueltas.“ *Anales de literatura chilena*, 21 (34), 2020, s. 35–52. Online: <http://analesliteraturachilena.letras.uc.cl/index.php/alch/article/view/33773/26347> [cit. 2023-08-01].

Dussel, Enrique. *1492: El encubrimiento del Otro, hacia el origen del “mito de la Modernidad.”* Plural editores – CID, La Paz 1994. Online: <http://biblioteca.clacso.edu.ar/clacso/otros/20111218114130/1942.pdf> [cit. 2023-02-16].

Hagedorn, Nancy L. „‘A Friend to Go between Them’, The Interpreter as Cultural Broker during Anglo-Iroquois Councils, 1740-70.“ *Ethnohistory*, 35 (1), 1988, s. 60–80. Online: www.jstor.org/stable/482433 [cit. 2021-07-25].

Hagedorn, Nancy L. „Brokers of Understanding, Interpreters as Agents of Cultural Exchange in Colonial New York.“ *New York History*, 76 (4), 1995, s. 379–408. Online: www.jstor.org/stable/23182187 [cit. 2021-07-25].

Kawashima, Yasuhide. „Forest Diplomats, The Role of Interpreters in Indian-White Relations on the Early American Frontier.“ *American Indian Quarterly*, 13 (1), 1989, s. 1–14. Online: www.jstor.org/stable/1184083 [cit. 2022-03-20].

Křížová, Markéta. „Transkulturovice, možnosti využití a rozšíření konceptu.“ *Český Lid*, 95 (1), 2008, s. 15–35. Online: <http://www.jstor.org/stable/42640143> [cit. 2022-06-12].

Lázaro A, Carlos. *La diplomacia de las fronteras indias en América*. 2005. Online: <https://core.ac.uk/download/pdf/71612408.pdf> [cit. 2023-06-18].

Levaggi, Abelardo. „República de indios y república de españoles en los reinos de Indias.“ *Revista de estudios histórico-jurídicos*, 23, 2001, s. 419–428. Online: <https://dx.doi.org/10.4067/S0716-54552001002300009> [cit. 2023-12-18].

Mahecha, G. A. a Mazuera, P. „Las Leyes de los Reinos de las Indias.“ *Diálogos de Saberes*, 47, 2021, s. 31–49. Online: <https://revistas.unilibre.edu.co/index.php/dialogos/article/view/1695/3308> [cit. 2023-08-01].

Ovalle, Alonso de. *Histórica relación del Reyno de Chile*. Rím: Francisco Caballo, 1646. Online: <http://www.bibliotecanacionaldigital.gob.cl/visor/BND:8380> [cit. 2023-02-16].

Pavez, Jorge a Payàs, Gertrudis. *El Protectorado de Indígenas en Chile, estudio introductorio y fuentes (1898-1927)*. Santiago de Chile: Ediciones Biblioteca Nacional de Chile, 2021. Online: <https://www.bibliotecanacional.gob.cl/sites/www.bibliotecanacional.gob.cl/files/2022-07/EI%20protectorado%20de%20indigenas%20en%20Chile.pdf> [cit. 2023-06-18].

Payàs, Gertrudis a Alonso, Iciar. „La mediación lingüística institucionalizada en las fronteras hispano-mapuche e hispano-árabe, ¿un patrón similar?.“ *Historia*, 42 (1), 2009, s. 185–201. Online: http://www.scielo.cl/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0717-71942009000100005&lng=es&nrm=iso [cit. 2022-07-02].

Payàs, Gertrudis a Garbarini, Carmen. „La relación intérprete-mandante, claves de una crónica colonial para la historia de la interpretación.“ *Onomázein*. 25 (1), 2012, s. 345–368. Online: <https://www.researchgate.net/publication/277270417> [cit. 2022-09-12].

Payàs, Gertrudis. „Acercamiento traductológico a la mediación lingüística en la araucanía colonial.“ Payàs, Gertrudis a Zavala, José (eds.). *La mediación lingüístico-cultural en tiempos de guerra, cruce de miradas desde España y América*. Temuco: Ediciones la Universidad Católica de Temuco, 2012, s. 19–35. Online: https://repositoriodigital.uct.cl/bitstream/handle/10925/981/MEDIACION_PAYAS_2012.pdf?sequence=1&isAllowed=y [cit. 2022-06-20].

Payàs, Gertrudis; Zavala, José a Samaniego, Mario. „Al filo del malentendido y la incomprensión, el padre Luis de Valdivia y la mediación lingüística.“ *Historia*, 45 (1), 2012, s. 69–90. Online: <https://www.scielo.cl/pdf/historia/v45n1/art03.pdf> [cit. 2022-07-02].

Payàs, Gertrudis; Zavala, José a Samaniego, Mario. „Traducción e interpretación en la frontera araucana (XVII-XIX), una mirada interdisciplinar.“ *Perspectives, Studies in Translatology*, 20 (4), 2012 s. 433–450. Online: https://nanopdf.com/download/descargar-articulo-frontera-de-lenguas_pdf [cit. 2022-07-02].

Payàs, Gertrudis; Zavala, José; Mario, Samaniego a Garbarini, Carmen. „Aproximación interdisciplinar a la mediación lingüística mapudungun-castellano ss. XVII-XIX, traductología, antropología histórica, filosofía.“ *Mutatis Mutandis, Revista*

- Latinoamericana de Traducción*. 2 (1), 2009, s. 85–97. Online: <https://revistas.udea.edu.co/index.php/mutatismutandis/article/view/1826/1663> [cit. 2023-06-18].
- Pratt, Mary Louise. „Arts of the Contact Zone.“ *Profession*, 1991, s. 33–40. Online: <https://www.jstor.org/stable/25595469> [cit. 2023-01-12].
- Ramírez, Luis César. *La vara de mando popular y tradicional en el Perú* [Tesis de grado]. 2012. Online: <https://cybertesis.unmsm.edu.pe/handle/20.500.12672/2287> [cit. 2023-12-18].
- Ríos Castaño, Victoria. „Fictionalising Interpreters, Traitors, Lovers and Liars in the Conquest of America.“ *Linguistica Antverpiensia, New Series – Themes in Translation Studies*, 4, 2021, s. 47–60. Online: doi:10.52034/lanstts.v4i.126 [cit. 2022-04-20].
- Roulet, Florencia. „Con la pluma y la palabra, el lado oscuro de las negociaciones de paz entre españoles e indígenas.“ *Revista de Indias*, 64, 2004, s. 313–348. Online: <https://revistadeindias.revistas.csic.es/index.php/revistadeindias/article/view/543/610> [cit. 2023-08-01].
- Roulet, Florencia. „Mujeres, rehenes y secretarios, mediadores indígenas en la frontera sur del Río de la Plata durante el período hispánico.“ *Colonial Latin American Review*. 2009, 18 (3), s. 303–337. Online: https://www.researchgate.net/publication/232996225_Mujeres_rehenes_y_secretarios_Mediadores_indigenas_en_la_frontera_sur_del_Rio_de_la_Plata_durante_el_periodo_hispanico [cit. 2023-06-18].
- Samaniego, Mario a Payàs, Gertrudis. „La mediación lingüística oral en la frontera del Biobío, fundamentos disciplinares e interdisciplinariedad en una investigación de base traductológica.“ *Cuadernos de la Facultad de Humanidades y Ciencias Sociales, Universidad Nacional de Jujuy*, 42, 2012, s. 35–56. Online: <https://www.redalyc.org/pdf/185/18531549003.pdf> [cit. 2022-02-16].
- Sociologický ústav AV ČR, v.v.i. *Sociologická encyklopedie*. Online: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Kultura> [cit. 2022-03-12].
- The International Association of Conference Interpreters (AIIC). *The AIIC A-B-C*. Online: <https://aiic.org/site/world/about/profession/abc> [cit. 2022-02-12].
- Valenzuela Márquez, Jaime. „La cruz en la cristianización jesuita de Chile meridional, signo, significados y paradojas (1608-1655).“ Payàs, Gertrudis a Zavala, José (eds.). *La mediación lingüístico-cultural en tiempos de guerra, cruce de miradas desde España y América*. Temuco: Ediciones la Universidad Católica de Temuco, 2012, s. 189–216. Online: https://repositoriodigital.uct.cl/bitstream/handle/10925/981/MEDIACION_PAYAS_2012.pdf?sequence=1&isAllowed=y [cit. 2022-06-20].
- Zavala, José a Gertrudis, Payàs. „Ambrosio O’Higgins y los parlamentos hispano-mapuches, 1771-1803, política indígena, escritura administrativa y mediación lingüístico-cultural en la época borbónica chilena.“ *Memoria Americana*, 23 (2), 2015, s. 103–136. Online: <http://www.scielo.org.ar/pdf/memoam/n23-2/v23n2a04.pdf> [cit. 2022-06-20].

Zavala, José. „Aproximación antropológica a los parlamentos hispano-mapuches del siglo XVIII.“ *Austerra*, 1 (2), 2005, s. 49–59. Online: https://repositoriodigital.uct.cl/bitstream/handle/10925/875/ZAVALA_AUSTERRA_2005.pdf?sequence=3&isAllowed=y [cit. 2022-07-02].

Zavala, José. „Los parlamentos hispano-mapuches como espacios de mediación.“ Payàs, Gertrudis a Zavala, José (eds.). *La mediación lingüístico-cultural en tiempos de guerra, cruce de miradas desde España y América*. Temuco: Ediciones la Universidad Católica de Temuco, 2012, s. 151–162. Online: https://repositoriodigital.uct.cl/bitstream/handle/10925/981/MEDIACION_PAYAS_2012.pdf?sequence=1&isAllowed=y [cit. 2022-06-20].

Zavala, José; Díaz, José a Payàs, Gertrudis. „Los parlamentos hispano-mapuches bajo el reinado de Felipe III, la labor del padre Luis de Valdivia (1605-1617).“ *Estudios Ibero-Americanos* 40 (1), 2014, s. 23–44. Online: <https://www.redalyc.org/articulo.oa?id=134632894003> [cit. 2022-09-02].

Zermeño, Guillermo. „Del mestizo al mestizaje, arqueología de un concepto.“ Nikolaus Böttcher et al. *El peso de la sangre, limpios, mestizos y nobles en el mundo hispánico*. El Colegio de Mexico, 2011, s. 79–95. Online: <https://doi.org/10.2307/j.ctv47wf6r.13> [cit. 2023-01-12].

Seznam příloh

Obrazové přílohy:

Obrázek 1 Komunikativní kontexty tlumočení podle Franze Pöchhacker ³⁷⁵	32
Obrázek 2 Parlament v Quillínu (1641) ³⁷⁶	90
Obrázek 3 Plánek parlamentu v Lonquilmu (1784) ³⁷⁷	95
Obrázek 4 Parlamento v Negrete (1793) ³⁷⁸	96

Tabulky:

Tabulka 1 Schéma průběhu <i>parlamento general</i>	28
Tabulka 2 Seznam tlumočnicků na <i>parlamentos</i>	58

³⁷⁵ Pöchhacker, 13.

³⁷⁶ *Parlamento de Quillín (1641)*. Ovalle, Alonso de. *Tabula geographica Regni Chile*, 1646. Online: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b72003435/f2.zoom?lang=EN> [cit. 2023-02-10].

³⁷⁷ *Plano del campamento de Lonquilmo*. 1784. Online: <https://www.memoriachilena.cl/602/w3-article-99532.html> [cit. 2023-02-10].

³⁷⁸ Gay, Claudio. *Parlamento de Negrete (1793)*. *Atlas de la historia física y política de Chile, tomo I*. Paříž: E. Thunot, 1854. Online: [https://es.wikipedia.org/wiki/Parlamento_de_Negrete_\(1793\)#/media/Archivo:Parlamento_Negrete\(1793\).jpg](https://es.wikipedia.org/wiki/Parlamento_de_Negrete_(1793)#/media/Archivo:Parlamento_Negrete(1793).jpg) [cit. 2023-02-10].